

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5
The 7th National and 5th International Conference 2025

อีสานเปลี่ยนโลก

พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power
เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

*"Isan: Changing The World: Buddhist Innovations for
Developing Soft Power Toward
a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"*

วันที่ 25 กรกฎาคม 2568

DATE : 25 JULY 2025

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๗ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๕

“อีสานเปลี่ยนโลก : พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ปรึกษา :	พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระธรรมวชิโรดม, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระเทพวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บรรณาธิการ	พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กองบรรณาธิการ		

สาขาศาสนา/ปรัชญา

พระครูภาวนาโพธิคุณ, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, วิ. รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุธีพุทธบัณฑิต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.ชาญชัย ฤทธิร่วม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จรัส ลีกา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จำรัส บุคตาพงษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สาขาสังคมศาสตร์

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

พระมหาวิรุฬ วิโรจน์, ผศ.ดร.

รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

รศ.ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต

รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม

รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ

รศ.ดร.ปิยะลักษณ์ โพธิวรรณ

รศ.ดร.รภัศรณ คงธนจารุอนันต์

รศ.ดร.อังคณา ตุงคะสมิต

ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี

ผศ.ดร.อรุณ ไชยนิทย์

ผศ.ดร.ศิริศักดิ์ อาจวิชัย

ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภูมา

ผศ.ดร.คุณากร กรสิงห์

ผศ.ดร.ณัฐชัย นิมนวล

ผศ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

ผศ. ดร.สุรธัชกุล นุ่นภูบาล

ผศ.ดร.อรุณ ไชยนิทย์

ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

ผศ.ดร.วรเชษฐ์ โตอิน

อ.ดร.สุธีร์กิตต์ ฝอดสูงเนิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สาขาการศึกษา

ศ.ดร.กนกอร สมปราชญ์

พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, รศ.ดร.

รศ.ดร.วิทยา ทองดี

รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก

รศ.ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สิทธิพล อาจอิน	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนันทจารย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐพัชร อนันตธีรกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.จิราพร ผันสว่าง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สาริตา สุขคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผศ.ดร.วรวิมล ตัญญ์วิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร.เพชรภฤต ศรีบุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดฮอนด้า วาทสโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อ.ดร.สุนทร สายคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาอีสาน

รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนันทจารย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุธีพุทธวิปัติ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระดับนานาชาติ

พระสิทธิวัชรบัณฑิต, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ดิปติ มหันตะ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วรวิมล ตัญญ์วิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผศ.ดร.พงษ์ศักดิ์ ผกามาต	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
คณะทำงานเอกสารวิชาการ รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	พระมหาพิสิฐ วิมลฐปญโญ, ดร.
อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	อ.จิรวัดน์ สิทธิธรรม
พระมหาปรเมศวร์ ปรมิสโร, ดร.	พระมหาปรีชา เตชธมโม

พิมพ์เมื่อ

กรกฎาคม 2568

บรรณาธิการแถลง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในวันศุกร์ที่ 25 เดือนกรกฎาคม 2568 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย รวมถึงการสร้าง พุทธนวัตกรรม ที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ 2) เพื่อให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ วัด ชุมชน และท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแห่งสันติสุขอย่างยั่งยืน ทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน 3) เพื่อเปิดเวทีในการ เผยแพร่ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต และนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน สู่สาธารณชน 4) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัย ระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิต จากมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผ่านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี มีประเด็นการประชุมคือ “อีสานเปลี่ยนโลก พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI” มีประเด็นย่อยในการประชุมคือ 1) พุทธนวัตกรรมด้านศาสนา/ปรัชญา 2) พุทธนวัตกรรมด้านสังคมศาสตร์ 3) พุทธนวัตกรรมด้านการศึกษา 4) พุทธนวัตกรรมด้านอีสาน โดยมีบทความระดับชาติจำนวน 117 บทความ ระดับนานาชาติจำนวน 20 บทความ

บทความทั้งหมดได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ (Peer Review) เรียบร้อยแล้ว อีกทั้งเจ้าของบทความจะต้องนำเสนอในเวทีประชุมวิชาการรูปแบบปากเปล่า (Oral Presentation) จากนั้นจะนำบทความทั้งหมดไปตีพิมพ์ในรูปแบบรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding) เพื่อตีพิมพ์บทความสมบูรณ์ (Full Paper) โดยมีคณะผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณะกรรมการคัดเลือกบทความซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมวิชาการในครั้งนี้ ทำหน้าที่คัดสรรกลั่นกรอง รวมถึงตรวจสอบความถูกต้อง การใช้ภาษา และแก้ไขถ้อยคำ หรือรูปแบบการนำเสนอที่ถูกต้องก่อนการเผยแพร่ในหนังสือประมวลบทความในการประชุมทางวิชาการ (proceedings) ที่มาจากการประชุมโดยสมาคมวิชาการ ซึ่งในครั้งนี้มี 3 สมาคมคือ สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นขอขอบพระคุณพระพรหมวัชรธีรารจารย์, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาเดินทางมาเป็นประธานเปิดงาน และเป็นองค์ปาฐกถาตลอดถึงวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลามาร่วมงานครั้งนี้ ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ร่วมมือกันขับเคลื่อนการจัดงานครั้งนี้ ทั้งด้านกำลังคน กำลังความคิด ทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายมหาวิทยาลัยด้วยความมั่นคง ภาคภูมิใจ ก้าวหน้าต่อไป

(พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง	ก
สารบัญ	ค
บทความระดับชาติด้านศาสนา/ปรัชญา ห้องประชุมย่อยที่ 3	206
การเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรคตามแนวทางจิตวิทยาตะวันตกและตามแนวทางพระพุทธศาสนา	
-พระมหาวราทิธ อาทิตวโร (คำภมล) พระมหาหมีชัย กิจจสาโร (แสงคำภา) พระครูปริยัติพุทธิคุณ (ภูมุงคุณ)	
พระมหาบัวพันธ์ ฉนทอมโม (ประสังคโท) พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน (หินศิลา) อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์ ธิดา ชูโชติ	207
พุทธธรรมสามหมวดกับพลังขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน:บทวิเคราะห์อิทธิบาท 4,ทฤษฎีมิกัดผลประโยชน์ 4, วนิชชา 5	
-ชาญชัย ฤทธิร่วม โกมินทร์ วังอ่อน วรรณะ รัตนพงษ์	218
การสร้างเศรษฐกิจเมตตาด้วยพุทธนวัตกรรม: ทางเลือกใหม่ของสังคมสันติสุขและความเสมอภาค	
-พระไพศาล จันทมโม (วงศ์ภูงา) พระมหาสังคม ชยานนโท (ช่างเหล็ก) สมควร นิยมวงศ์	231
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต	
-จักรพันธ์ แสงทอง	247
วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพง ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม	
-พระบุญช่วย ปณณาวุโธ พระมหาประทีป สลยโม พระสมบัตร์ ฐิตญาโณ (สุขประเสริฐ)	260
การยกระดับศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืนจังหวัดขอนแก่น	
-พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต	271
นิติสงคราม : การวิเคราะห์เชิงปรัชญาการเมือง	
-พิมพ์ดี คำมูล จรัส ลีกา	281
พุทธปรัชญาเพื่อการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคในศตวรรษที่ 21	
-พระครูภาวนาโพธิคุณ จรัส ลีกา สุวิน ทองปั้น จักรพรรณ วงศ์พรพจน์	291
กระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ	
-พระมหาวิระชาติ ธีรสิทธิ์ (เพ็งแจ่ม)	308

บทความระดับชาติ

พุทธนวัตกรรมการทางศาสนา/ปรัชญา
สร้างสังคมสันติสุขและความเสมอภาค

ห้องประชุมย่อยที่ 3

อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวนปญฺญมหาเถร)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

- พระครูสุธีคัมภีรญาณ. วิ. รศ.ดร.
- รศ.ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ
- ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา

การเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรคตามแนวทางจิตวิทยาตะวันตก และตามแนวพระพุทธศาสนา Overcoming Limitations and Obstacles According to Western Psychology and Buddhism

พระมหาวราทิตย์ อาทิตวโร (คำกมล) พระมหาเมธีชัย กิจจสาโร (แสงคำภา) พระครูปริยัติพุทธิคุณ (ภูมุงคุณ)
พระมหาบัวพันธ์ ฉนทธมโม (ประสงค์โท) พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน (หินศิลา) อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์ ธิดา ชูโชติ
Phramaha Waradit Aditavaro (Khamkamol) Phramaha Meechai Kitchasaro (Meechai Saengkhampha).
Phrakhru Pariyatputthikhun (Yuen Phumungkhun). Phramaha Buaphan Chandadhammo (Prasangkhatho).
Phra Maha Settha Setthamano (Settha Hinsila). Umarin Letsahapan and Thida Chuchot
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น วัดกลาง พระอารามหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Khon Kaen Campus
Academic Resources Unit Khon kaen Buddhist College Kalasin Province
Corresponding Author E-mail: waradisth@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อจำกัดและอุปสรรคตามแนวทางจิตวิทยาตะวันตกและตามแนวทางพระพุทธศาสนา และ 2) การเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรคตามแนวทางจิตวิทยาตะวันตกและตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาพบว่า 1. แนวคิดเรื่องข้อจำกัดในทางจิตวิทยาตะวันตก (limitations) ข้อจำกัดและอุปสรรคหมายถึงปัจจัยภายในหรือภายนอกที่ขัดขวางการแสดงศักยภาพหรือการเติบโตของบุคคลได้อย่างเต็มที่ เช่น ความคิดว่า “ฉันไม่เก่งพอ” หรือ “ฉันไม่มีคุณค่า” ปัจจัยที่ทำให้เกิดข้อจำกัดได้แก่ ความคิดลบเกี่ยวกับตนเอง ความล้มเหลวในอดีตที่ยังฝังใจ สภาพแวดล้อมที่ไม่สนับสนุนการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการวิจารณ์ ความรุนแรง หรือการดูถูก ความกลัวการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีหรือแนวทางการเอาชนะอุปสรรค ได้แก่ แนวคิด “ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง” แนวทางจิตบำบัด กรอบความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลผู้เชื่อว่าความสามารถ สามารถพัฒนาได้ แนวทางจิตวิทยาเชิงบวก 2. แนวคิดเรื่องข้อจำกัดและอุปสรรคในพระพุทธศาสนา 1) ข้อจำกัดและอุปสรรค ทุกข์ แก่นแท้ของปัญหา อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นเป็นรากเหง้าของทุกข์ สังโยชน์ เครื่องร้อยรัดจิตใจ หรือกิเลสที่ผูกใจไว้กับวัฏฏะ 2) แนวทางการเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรค ได้แก่ อิทธิบาท 4 ธรรมแห่งความสำเร็จในการฝ่าฟันอุปสรรค พลละ 5 พลังใจในการเสริมความมั่นคงเพื่อก้าวผ่านอุปสรรค โพชฌงค์ 7 ธรรมเครื่องตรัสรู้ที่ช่วยคลี่คลายอุปสรรคทางจิต ขันติธรรม และ อธิษฐานบารมี 3) วิธีการปล่อยวางอุปสรรค ได้แก่ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม และปัญญาเห็นความจริงตามไตรลักษณ์ 3. แนวทางบูรณาการ ได้แก่ เรียนรู้เทคนิคจากจิตวิทยาเพื่อเสริมทักษะการเอาชีวิตรอดในโลกสมัยใหม่ ใช้หลักธรรมพุทธเพื่อหล่อหลอมจิตใจให้มั่นคงและสงบ ฝึกฝนจิตใจผ่าน สติ สมาธิ และปัญญา ผสมผสานความเข้าใจตะวันตกกับปัญญาตะวันออกเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการสองระบบนี้ไม่ใช่การแยกส่วน แต่คือการ “ประสานจุดแข็ง” ของแต่ละแนวทาง

คำสำคัญ: การเอาชนะ, ข้อจำกัด, อุปสรรค

Abstract

This academic article aims to study 1) the limitations and obstacles in Western psychology and Buddhism and 2) how to overcome the limitations and obstacles in Western psychology and Buddhism. The results of the study found that 1. The concept of limitations in Western psychology (limitations) Limitations and obstacles refer to internal or external factors that prevent a person from fully realizing their potential or growing. such as the thought that "I am not good enough" or "I am not valuable". Factors that can cause limitations include negative self-concept. haunting past failures. an environment that is not supportive of growth. an environment filled with criticism. violence. or contempt. and a fear of change. Theories or approaches to overcoming obstacles include the concept of "self-confidence". psychotherapy. a basic framework of thinking about a person's abilities that believes that abilities can be developed. and positive psychology. 2. The concept of limitations and obstacles in Buddhism 1) Limitations and obstacles Suffering The essence of the problem Attachment. clinging is the root of suffering Fetters. mental fetters or defilements that bind the mind to the cycle of existence 2) Ways to overcome limitations and obstacles include the Four Bases of Power. the Dharma of success in overcoming obstacles. the Five Powers. the mental strength to strengthen one's resolve to overcome obstacles. the Seven Factors of Enlightenment. the Dharma of Enlightenment that helps to resolve mental obstacles. the Dharma of Patience. and the Power of Aspiration. 3) Methods for letting go of obstacles include practicing Vipassana meditation according to the Four Foundations of Mindfulness. namely. contemplating the body. feelings. mind. dhamma. and wisdom to see the truth according to the Three Characteristics. 3. Integrative approach: Learn techniques from psychology to enhance survival skills in the modern world. use Buddhist principles to strengthen the mind and make it stable and calm. and train the mind through mindfulness. concentration. and wisdom. Combining Western understanding with Eastern wisdom to develop life in a profound way. Integrating these two systems is not a separation. but a "combination of the strengths" of each approach.

Keywords: overcoming, limitation, obstacle

บทนำ

ชีวิตมนุษย์ล้วนต้องเผชิญกับข้อจำกัดและอุปสรรค ทั้งจากภายนอกและภายใน เช่น สภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ ความเจ็บป่วย ความกลัว ความล้มเหลว หรือความไม่มั่นใจในตนเอง การเอาชนะข้อจำกัดเหล่านี้เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาและเติบโตได้อย่างมีความหมายแนวคิดทางจิตวิทยาตะวันตกได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับกลไกทางจิตที่มีผลต่อการรับมืออุปสรรค รวมถึงวิธีฝึกฝนเพื่อเสริมสร้าง "พลังใจ" (mental strength) ขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาในฐานะปรัชญาชีวิตที่ลึกซึ้ง ได้เสนอวิธีการมองและคลี่คลายอุปสรรคผ่านการรู้จักตนเอง พิจารณาธรรม และการปล่อยวาง บทความนี้มุ่งเสนอการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวทางของทั้งสองระบบ เพื่อสร้างความเข้าใจและแนวทางประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง

1. แนวคิดเรื่องข้อจำกัดและอุปสรรคในจิตวิทยาตะวันตก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1.1 ความหมายในเชิงจิตวิทยา

ในทางจิตวิทยา ข้อจำกัด (limitations) หมายถึงปัจจัยภายในหรือภายนอกที่ขัดขวางการแสดงศักยภาพหรือการเติบโตของบุคคลได้อย่างเต็มที่ ข้อจำกัดเหล่านี้อาจเกิดจากประสบการณ์ในอดีต เช่น ความล้มเหลว ความผิดหวัง การถูกวิพากษ์วิจารณ์ หรือความเชื่อเชิงลบที่บุคคลมีต่อตนเอง (negative core beliefs) ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคทางความคิดและอารมณ์ในการดำเนินชีวิต เช่น ความคิดว่า “ฉันไม่เก่งพอ” หรือ “ฉันไม่มีคุณค่า” (Beck. (1976). pp. 26–30. 203–205) Albert Ellis นักจิตวิทยาผู้ริเริ่มทฤษฎี Rational Emotive Behavior Therapy (REBT) อธิบายว่า ข้อจำกัดหลายอย่างมีรากฐานจากความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล (irrational beliefs) ซึ่งเมื่อบุคคลรับและยึดถือไว้ ก็จะไปสู่พฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดผลดี เช่น การเลี้ยงสถานการณ์ ท้อถอย หรือปฏิเสธตนเอง (Ellis. (1962). pp. 54–55. 65–67. 81–83) ในขณะที่ อุปสรรค (obstacles) หมายถึงสิ่งกีดขวางเฉพาะหน้าหรือสถานการณ์ที่บุคคลต้องเผชิญในช่วงเวลาหนึ่ง เช่น การสอบตก การถูกปฏิเสธ หรือความล้มเหลวทางธุรกิจ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเครียด ความท้อแท้ หรือความรู้สึกหมดหวัง อุปสรรคเหล่านี้แม้เป็นภายนอก แต่ก็สัมพันธ์กับวิธีที่บุคคลตอบสนองหรือรับมือ (coping response) ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์และการเติบโตส่วนบุคคล (Lazarus & Folkman. (1984). pp. 19–21. 141–145. 150–153) แนวคิดเรื่อง “การเติบโตจากข้อจำกัด” (Growth through limitation) จึงได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเน้นว่าข้อจำกัดมีสิ่งที่จะต้องหลีกเลี่ยง แต่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างเช่น Growth Mindset ของ Carol Dweck (2006). pp. 6–7. 12–15. 35–36. 67–69) ซึ่งว่า หากบุคคลมองข้อจำกัดเป็นโอกาสในการเรียนรู้ เขาจะสามารถพัฒนาและขยายขีดความสามารถได้อย่างไม่จำกัด

กล่าวโดยสรุป ข้อจำกัดในทางจิตวิทยาคือเงื่อนไขที่จำกัดศักยภาพของบุคคล ส่วนอุปสรรคคือเหตุการณ์เฉพาะที่ท้าทายความสามารถในการจัดการชีวิต ซึ่งทั้งสองอย่างนี้สามารถเอาชนะได้ผ่านการเปลี่ยนมุมมอง การพัฒนาความคิด และการฝึกฝนทักษะทางอารมณ์และพฤติกรรม

1.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดข้อจำกัดทางจิตใจ

ข้อจำกัดทางจิตใจ (psychological limitations) ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลลัพธ์สะสมจากประสบการณ์ ชุดความคิด และสภาพแวดล้อมที่บุคคลเผชิญตลอดชีวิต ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดข้อจำกัดเหล่านี้ ได้แก่

1) ความคิดลบเกี่ยวกับตนเอง (Negative Self-Talk) ความคิดลบที่เกิดขึ้นในใจของเราเอง เช่น “ฉันไม่เก่งพอ”. “ไม่มีทางทำได้หรอก” เป็นรูปแบบหนึ่งของ automatic thoughts ซึ่ง Aaron T. Beck นักจิตบำบัดผู้ก่อตั้ง Cognitive Therapy ระบุว่า เป็นกระบวนการทางความคิดที่บิดเบือนความเป็นจริง และนำไปสู่การลดทอนคุณค่าของตนเอง ความคิดลบเหล่านี้หากเกิดขึ้นซ้ำ ๆ จะกลายเป็น core beliefs ที่ฝังลึก เช่น ความเชื่อว่าตนไม่มีคุณค่า (worthlessness) หรือไม่มีความสามารถ (helplessness) ซึ่งเป็นรากของภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวล (Aaron T. Beck (1976). pp. 50–52. 124–127. 200–203. (Burns. (1980). pp. 28–36. 43–44. 66–70)

2) ความล้มเหลวในอดีตที่ยังฝังใจ ประสบการณ์ที่ล้มเหลว เช่น การถูกปฏิเสธ การสอบตก หรือความผิดพลาดในอดีต หากไม่ได้รับการเยียวยาหรือปรับความเข้าใจ อาจกลายเป็นสิ่งที่กีดกร่อนความเชื่อมั่นและทำให้บุคคลไม่กล้าก้าวข้ามขอบเขตเดิม ๆ Albert Bandura (1997) ระบุว่าประสบการณ์ความล้มเหลวที่ไม่ได้สะท้อนด้วยมุมมองที่สร้างสรรค์ จะลดระดับ self-efficacy หรือความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ทำให้เกิดการเลี่ยงพฤติกรรมใหม่ ๆ ซึ่งยิ่งตอกย้ำข้อจำกัด (Albert Bandura (1997). pp. 80–82. 106–107. 139–140)

3) สภาพแวดล้อมที่ไม่สนับสนุนการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการวิจารณ์ ความรุนแรง หรือการถูก (เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน) สามารถสร้างความเชื่อว่า “ฉันไม่คู่ควรกับความสำเร็จ” หรือ “โลกนี้เป็นที่ที่อันตราย” ตามทฤษฎีพัฒนาการของ Erik Erikson (1963) เด็กที่ไม่ได้รับการส่งเสริมในช่วงวัยต้น จะเกิด inferiority

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

complex หรือความรู้สึกด้อยค่าที่จะกลายเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาศักยภาพในอนาคต (Erik Erikson (1963). pp. 258–263. 274–276)

4) ความกลัวการเปลี่ยนแปลง (Fear of Change) แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงอาจนำไปสู่โอกาสใหม่ ๆ แต่บุคคลจำนวนมากกลับยึดติดกับความคุ้นเคยและกลัวสิ่งที่ไม่รู้จัก (fear of the unknown) ซึ่งเป็นธรรมชาติของสมองในการเลือกความปลอดภัยมากกว่าความเสี่ยง (LeDoux. 1996). pp. 161–166.173–176.285–287) งานวิจัยด้านประสาทวิทยาศาสตร์ชี้ว่า ความกลัวการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวข้องกับการทำงานของ amygdala ซึ่งตอบสนองต่อภัยคุกคาม แม้ภัยนั้นจะเป็นเพียงจินตนาการ ทำให้เกิดความลังเลและยับยั้งตนเองจากการเติบโต (Siegel. 2012). pp. 168–172. 276–278)

สรุป ข้อจำกัดทางจิตใจไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ และบริบทชีวิต การเข้าใจปัจจัยที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดเหล่านี้คือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงและฟื้นคืนศักยภาพของตนเอง

1.3 ทฤษฎีหรือแนวทางการเอาชนะอุปสรรค

การเผชิญกับอุปสรรคและข้อจำกัดทางจิตใจต้องอาศัยแนวคิดและเครื่องมือทางจิตวิทยาที่ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และอารมณ์ ทฤษฎีสำคัญที่ได้รับการยอมรับในวงการจิตวิทยาสมัยใหม่ ได้แก่

1) Albert Bandura: แนวคิด Self-Efficacy หรือ “ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง” คือความเชื่อว่าบุคคลสามารถลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้สำเร็จ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกระตุ้นแรงจูงใจและการลงมือปฏิบัติจริง (Bandura. 1997) Bandura ชี้ว่า ผู้ที่มี self-efficacy สูงมักจะเผชิญปัญหาได้ดีกว่า มีความยืดหยุ่นทางจิตใจ (resilience) และฟื้นตัวจากความล้มเหลวได้รวดเร็ว ในขณะที่ผู้ที่มี self-efficacy ต่ำมักหลีกเลี่ยงความท้าทาย และล้มเลิกง่ายเมื่อเจออุปสรรค “Self-efficacy beliefs determine how people feel. think. motivate themselves. and behave.” (Bandura. (1997). pp. 2)

2) Cognitive Behavioral Therapy (CBT) CBT เป็นแนวทางจิตบำบัดที่พัฒนาโดย Aaron T. Beck ซึ่งเน้นการปรับความคิดที่บิดเบือน (cognitive distortions) ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมและอารมณ์ในทางที่ดีขึ้น (Beck. 1976) CBT มีประสิทธิภาพในการช่วยให้บุคคลเอาชนะอุปสรรคทางจิตใจ เช่น ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า หรือความรู้สึกไร้คุณค่า โดยผ่านกระบวนการตั้งคำถามกับความคิดเชิงลบ (Socratic questioning) และแทนที่ด้วยความคิดที่สมเหตุสมผล ตัวอย่างความคิดบิดเบือน เช่น “ฉันล้มเหลว แปลว่าฉันไม่มีค่า” จะถูกปรับให้เห็นว่า “ทุกคนล้มเหลวได้ การล้มเหลวครั้งนี้เป็นแค่เหตุการณ์หนึ่งที่ฉันสามารถเรียนรู้จากมันได้” (Beck. (1976). pp. 3–5. 26–28. 234–236)

3) Carol Dweck: Growth Mindset Dweck เสนอว่า บุคคลมีสองกรอบความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถ ได้แก่ Fixed mindset: เชื่อว่าความสามารถเป็นสิ่งที่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ Growth mindset: เชื่อว่าความสามารถสามารถพัฒนาได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และการฝึกฝน (Dweck. 2006) บุคคลที่มี growth mindset จะมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเติบโต ไม่กลัวความท้าทาย และมีแนวโน้มจะอดทนต่ออุปสรรคสูงกว่าคนที่มี fixed mindset ดังนั้นจึงเอาชนะข้อจำกัดภายในตนเองได้ดีกว่า “Becoming is better than being.” (Dweck. (2006). pp. 6–7. 12–13. 33–37)

4) Martin Seligman: แนวทางจิตวิทยาเชิงบวก Seligman ผู้บุกเบิกจิตวิทยาเชิงบวก เสนอว่า แทนที่จะเน้นเพียงการรักษาความผิดปกติทางจิต ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมจุดแข็ง (signature strengths) และศักยภาพภายในของ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บุคคล เพื่อสร้างชีวิตที่มีความหมาย (meaning) และความสุขอย่างยั่งยืน (Seligman. (2011). pp. 11–25. 63–80) แนวทางนี้ส่งเสริมคุณลักษณะเช่น ความกตัญญู ความหวัง การให้อภัย และการมีเป้าหมายในชีวิต ซึ่งล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญในการเอาชนะอุปสรรคทางจิตใจ โดยเฉพาะในช่วงที่บุคคลประสบความเครียดหรือภาวะสูญเสีย แนวคิด PERMA model ของ Seligman ได้แก่ P: Positive Emotions E: Engagement R: Relationships M: Meaning A: Accomplishment ซึ่งใช้เป็นโครงสร้างในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจในระยะยาว อธิบาย PERMA Model โดยสังเขป P: Positive Emotions = อารมณ์เชิงบวก เช่น ความสุข ความรัก ความกตัญญู ความพึงพอใจในชีวิต อารมณ์เหล่านี้ช่วยเสริมพลังใจและทำให้บุคคลมีแรงจูงใจในการดำเนินชีวิต E: Engagement = การมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง หมายถึง การมีสมาธิและจดจ่อกับกิจกรรมที่ทำ จนเกิดภาวะ "ลื่นไหล" (flow) เช่น ขณะทำงาน เล่นดนตรี หรือออกกำลังกาย R: Relationships = ความสัมพันธ์ที่ดี การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น มิตรภาพ ความรัก การสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นแหล่งพลังใจและความสุขระยะยาว M: Meaning = ความหมายในชีวิต การรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีจุดมุ่งหมาย เช่น การทำสิ่งที่ประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือการมีเป้าหมายที่ใหญ่กว่าตนเอง A: Accomplishment = ความสำเร็จและการบรรลุเป้าหมายการตั้งเป้าหมายและลงมือทำงานสำเร็จ สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง และส่งเสริม self-efficacy

สรุป แนวคิดของ Bandura, Beck, Dweck และ Seligman ล้วนให้เครื่องมือในการพัฒนาความเข้มแข็งภายใน (inner strength) โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม และการสร้างมุมมองใหม่ต่อความล้มเหลวและอุปสรรค เมื่อนำมาใช้ร่วมกัน บุคคลจะสามารถยกระดับศักยภาพและเอาชนะข้อจำกัดภายในตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.4 เทคนิคที่ใช้ในจิตบำบัดเพื่อฟื้นฟูจิตใจ

การฟื้นฟูจิตใจในจิตบำบัดไม่เพียงเน้นที่การลดความทุกข์ทางจิตใจ แต่ยังมุ่งเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการเผชิญชีวิตอย่างมีสติ มีเป้าหมาย และเมตตาต่อตนเอง เทคนิคต่อไปนี้จึงถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย คือ

1) การตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว การตั้งเป้าหมาย (goal setting) เป็นเทคนิคพื้นฐานในจิตบำบัด โดยเฉพาะในแนวทาง Cognitive Behavioral Therapy (CBT) ที่ช่วยให้ผู้รับการบำบัดเห็นภาพอนาคตของตนเองชัดเจนขึ้นและรู้สึกว่ามีจุดหมายในการเปลี่ยนแปลง เป้าหมายระยะสั้น เน้นสิ่งที่สามารถทำได้ในเวลาสั้นๆ ช่วยสร้างแรงจูงใจและความรู้สึกประสบความสำเร็จ เป้าหมายระยะยาว ทำให้บุคคลมีทิศทางในชีวิตและเป็นกรอบในการวางแผนการบำบัดอย่างต่อเนื่อง (Beck, J. S. (2011). pp. 52–53)

2) การฝึกสติ (Mindfulness-based Stress Reduction) โปรแกรมการฝึกสติเพื่อลดความเครียด หรือ MBSR (Mindfulness-Based Stress Reduction) ซึ่งพัฒนาโดย Jon Kabat-Zinn เป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูจิตใจ โดยสอนให้บุคคลอยู่กับปัจจุบัน ไม่ตัดสิน และรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในอย่างเปิดกว้าง ช่วยลดความวิตกกังวล ซึมเศร้า และเพิ่มความสามารถในการรับมือกับความเครียด ส่งเสริมการยอมรับตนเองและพัฒนาการตระหนักรู้ทางอารมณ์ (Kabat-Zinn, J. (2013). pp. 21–25)

3) การเขียนบันทึกเพื่อสะท้อนความคิด การเขียนบันทึก (journaling) เป็นกระบวนการสะท้อนความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ ซึ่งช่วยให้บุคคลมองเห็นรูปแบบของความคิดเชิงลบหรือความเชื่อที่เป็นอุปสรรค ใช้ใน CBT เพื่อช่วยให้ผู้รับการบำบัดตรวจสอบและปรับเปลี่ยนความคิดอัตโนมัติ ช่วยเพิ่มความตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) และส่งเสริมการจัดการอารมณ์ (Leahy, R. L. (2017). pp. 71–72)

4) การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจตนเอง (Self-Compassion) Self-compassion หรือความเมตตาต่อตนเอง เป็นแนวคิดที่เสนอโดย Kristin Neff ซึ่งเน้นการยอมรับตนเองในช่วงเวลาที่ยากลำบากโดยไม่ตัดสินตนเอง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ความเมตตาต่อตนเอง (self-kindness). การรับรู้ร่วมกันในความเป็นมนุษย์ (common humanity). และสติรู้ตัว (mindfulness) ช่วยลดการวิจารณ์ตนเอง ความอับอาย และเพิ่มความยืดหยุ่นทางอารมณ์ (Neff. K. (2011). pp. 41–45)

สรุปตารางเปรียบเทียบ

เทคนิค	จุดประสงค์	ตัวอย่างการใช้	อ้างอิง
การตั้งเป้าหมาย	สร้างทิศทางและแรงจูงใจ	ตั้งเป้า “ออกกำลังกาย 3 วัน/สัปดาห์”	Beck (2011). หน้า 52–53
การฝึกสติ (MBSR)	ลดเครียด-เพิ่มการรู้ตัว	นั่งสมาธิ 10 นาที/วัน	Kabat-Zinn (2013). หน้า 21–25
การเขียนบันทึก	สะท้อนความคิดเชิงลบ	เขียนบันทึกก่อนนอน	Leahy (2017). หน้า 71–72
Self-compassion	ลดการโทษตน เพิ่มความเมตตา	กล่าวถ้อยคำอ่อนโยนต่อตนเองเมื่อผิดพลาด	Neff (2011). หน้า 41–45

2. แนวคิดเรื่องข้อจำกัดและอุปสรรคในพระพุทธศาสนา

2.1 แนวคิดเรื่องข้อจำกัดและอุปสรรค

ในพระพุทธศาสนา ความทุกข์ (ทุกข์). ความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน). และเครื่องร้อยรัดจิตใจ (สังโยชน์) คือ องค์ประกอบสำคัญที่อธิบายข้อจำกัดอุปสรรคที่แท้จริง ซึ่งอยู่ภายในใจมนุษย์

1) ทุกข์ (Dukkha): แก่นแท้ของปัญหา คำว่า ทุกข์ ในพระพุทธศาสนา หมายถึงความไม่สมบูรณ์ ไม่เที่ยง และเป็นภาวะที่ต้องถูกบีบคั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า “ทุกข์” เป็นความจริงประการแรกในอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นรากฐานของการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งอริยสัจ 4 นี้แหละ เราทั้งหลายกับพวกเธอจึงได้ท่องเที่ยวไปในสงสารนี้นานนัก” (ส.ม. (ไทย) 19/116/141) ทุกข์ไม่ได้หมายถึงแต่ความเจ็บปวดทางกายหรือใจเท่านั้น แต่รวมถึงความไม่เที่ยงของชีวิต ความไม่สามารถควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ เช่น ความแก่ ความตาย ความพลัดพราก ฯลฯ

2) อุปาทาน (Upādāna): ความยึดมั่นถือมั่น อุปาทานเป็นรากเหง้าของทุกข์ เป็น “การเกาะเกี่ยวใจ” หรือการยึดติดในสิ่งต่างๆ ด้วยอวิชชา ไม่ว่าจะเป็น รูป เสียง ความคิด ความเห็น หรือแม้แต่ความรู้สึกว่า “ตัวตน” ในหลักปฏิจจสมุปบาท ระบุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ” (ส.ม. (ไทย) 19/174/102) ประเภทของอุปาทาน 4 ได้แก่ กามอุปาทาน – ยึดติดในกามสุข ทิฏฐอุปาทาน – ยึดติดในความเห็น สลัทพตูปาทาน – ยึดติดในศีลพรตที่ผิด อัตตวาทุอุปาทาน – ยึดติดในตัวตน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า อุปาทานคือ “ความยึดมั่นด้วยอารมณ์ โดยมีวิชานำหน้าและค้นหาเป็นตัวขับเคลื่อน” ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการวนเวียนในวัฏฏะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). หน้า 160)

3) สังโยชน์ (Samyojana): เครื่องร้อยรัดจิตใจ สังโยชน์ หมายถึง กิเลสที่ผูกใจไว้กับวัฏฏะ ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้ เป็นเสมือน “โซ่ล่ามจิต” ที่รัดรั้งให้ติดอยู่กับภพชาติและอัตตาลวง มี สังโยชน์ 10 ประการ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ สังโยชน์เบื้องต่ำ (โอรัมภาคิยสังโยชน์) สักกายทิฏฐิ – เห็นว่ามีตัวตน วิจิกิจฉา – ความลังเลสงสัย สลัทพตปรามาส – ยึดมั่นถือมั่นในศีลพรต กามราคะ – ราคะในกาม ปฏิกะ – ความขัดเคือง สังโยชน์เบื้องสูง (อุทัมภาคิยสังโยชน์) ได้แก่ รูปราคะ – ความกำหนัดในรูปฌาน อรูปราคะ – ความกำหนัดในอรูปฌาน มานะ –

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ความถือตัว อุทธัจจะ – ความฟุ้งซ่าน อวิชชา – ความไม่รู้แจ้ง ผู้ที่จะเข้าสู่ความเป็นพระอรียะต้องละสังโยชน์ได้ตามลำดับ เช่น พระโสดาบันละ 3. พระอนาคามีละได้ 5. พระอรหันต์ละได้ทั้งหมด (อภิ.วิ. (ไทย) 35/1029/528. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). หน้า 224)

สรุป การเอาชนะอุปสรรคคือการปล่อยวาง อุปสรรคที่แท้จริงไม่ได้อยู่ภายนอก แต่อยู่ที่ "ใจที่ยึด" และ "ใจที่ถูกรัด" อุปาทานทำให้ใจยึด สังโยชน์ทำให้ใจติด ทุกข์เกิดจากทั้งสองสิ่งนี้ การฝึกปฏิบัติเพื่อปล่อยวางอุปาทานและละสังโยชน์ จึงเป็นหัวใจของการหลุดพ้น และเป็นการ "เอาชนะอุปสรรค" ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

2.3 แนวทางการเอาชนะอุปสรรคตามหลักธรรม

ในพระพุทธศาสนา การเผชิญและเอาชนะอุปสรรคไม่ได้อาศัยเพียงความพยายามทางโลกเท่านั้น แต่ต้องอาศัย "หลักธรรม" ที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจให้มั่นคง มีพลัง และมีปัญญานำทาง แนวทางที่สำคัญ ได้แก่ อิทธิบาท 4. พละ 5. โพชฌงค์ 7. และ บารมีธรรม อย่างขั้นต้นและอธิฐาน

1) อิทธิบาท 4 – ธรรมแห่งความสำเร็จในการฝ่าฟันอุปสรรค อิทธิบาท 4 คือ ธรรมที่ทำให้เกิดความสำเร็จเป็นแนวทางการพัฒนาใจเพื่อก้าวข้ามอุปสรรคโดยตรง ฉันทะ – ความพอใจในการกระทำ เช่น การมีใจรักในสิ่งที่ทำให้ไม่ท้อถอย วิริยะ – ความเพียรสม่ำเสมอ คือแรงผลักดันให้ก้าวข้ามความเหนื่อยยาก จิตตะ – ความเอาใจใส่ ไม่วอกแวก ทำให้สามารถจดจ่อกับเป้าหมาย วิมังสา – การพิจารณาไตร่ตรอง ทดลอง แก้ไขวิธีการอย่างแยกคอกวัว "อิทธิบาทนี้แล เป็นเหตุให้บุคคลกระทำกิจให้สำเร็จได้" (ที.ปา.(ไทย) 11/110/80)

2) พละ 5 – พลังใจในการเสริมความมั่นคงเพื่อก้าวผ่านอุปสรรค พละ 5 หรือ "พลังภายใน" เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของจิตใจ ศรัทธา – ความเชื่อมั่นในคุณค่าแห่งความดีและการพัฒนา วิริยะ – ความเพียรในการละชั่ว ทำดี พัฒนาจิต สติ – การมีสติรู้ทันปัจจุบัน ไม่หลงไปกับอารมณ์ลบ สมานะ – ความตั้งมั่นของจิต ช่วยให้ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค ปัญญา – ความเข้าใจตามความจริง ช่วยให้เห็นทางออกจากปัญหา "ธรรมทั้งห้าเหล่านี้เป็นพลเครื่องเอาชนะกิเลสทั้งหลาย" (อง.ปญจก. (ไทย) 22/13/9)

3) โพชฌงค์ 7 – ธรรมเครื่องตรัสรู้ที่ช่วยคลี่คลายอุปสรรคทางจิต โพชฌงค์เป็นธรรมที่พัฒนาเพื่อนำไปสู่การรู้แจ้ง แต่ในทางปฏิบัติก็ช่วยคลี่คลายความเศร้าหมอง วิตกกังวล หรืออุปสรรคทางจิต สติสัมโพชฌงค์ – ความระลึกถึงช่วยไม่ให้จิตตกอยู่ในความฟุ้งซ่าน ธัมมวิจยะ – ความใคร่รู้ธรรม ช่วยให้เข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง วิริยะ – ความเพียรต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อ ปิตี – ความอิ่มใจเมื่อได้ปฏิบัติธรรม ปัสสทธิ – ความสงบกายใจ สมานะ – ความตั้งมั่นของจิต ไม่หวั่นไหว อุpekขา – ความวางใจเป็นกลาง ไม่หวั่นต่อสุขทุกข์ "โพชฌงค์ทั้ง 7 เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อคลายไข้ จิตเศร้าหมองย่อมบรรเทา" (ที.ป. (ไทย) 11/330/331)

4) ขันติธรรม และ อธิฐานบารมี – เสริมพลังใจในยามยาก ขันติธรรม (ความอดทน) – เป็นธรรมสำคัญในการอดกลั้นต่อความยากลำบาก อดทนต่อคำดูหมิ่น ความล้มเหลว และอุปสรรคที่ถาโถม "ขันติ ปรมั ตโป ตีติกขา" – ความอดทนเป็นตบะอย่างยิ่ง (ขุ.ธ. (ไทย) 25/184/221) อธิฐานบารมี (ความตั้งใจมั่น) – เป็นเจตจำนงอันแน่วแน่ในการทำความดี การเดินหน้าแม้มีอุปสรรค เป็นพลังภายในที่จิตใจไม่หวั่นไหว พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า: "ขันติ เป็นเครื่องหนุนให้การทำดีไม่สะดุด อธิฐานเป็นตัวตั้งมั่นในการมุ่งสู่เป้าหมายใหญ่" (ป.อ. ปยุตฺโต. (2560). หน้า 83-84)

สรุปการเอาชนะอุปสรรคในพุทธศาสนาไม่ใช่การหลีกเลี่ยง แต่อาศัยการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีสติปัญญา และมีความตั้งมั่นผ่านหลักธรรมที่รอบด้าน ได้แก่ อิทธิบาท → ช่วยสร้างแรงผลักดัน พละ 5 → เสริมพลังใจ โพชฌงค์ 7 → ฟั่นฟูจิตใจให้รู้แจ้ง ขันติ-อธิฐาน → สร้างพลังใจในยามเหนื่อยล้า

2.4 การปล่อยวางอุปสรรคด้วยสติปัญญาและปัญญา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พระพุทธศาสนาเน้นว่าการเอาชนะอุปสรรคที่แท้จริง ไม่ได้อยู่ที่การ “ต่อสู้” แต่อยู่ที่การ “เข้าใจและปล่อยวาง” ซึ่งกระทำได้ด้วย การเจริญสติ (สติปัฏฐาน 4) และ การใช้ปัญญาเห็นความจริงตามไตรลักษณ์ จนเกิดความไม่ยึดมั่น

1) การเจริญสติปัฏฐาน 4 – วิธีรู้ทันอุปสรรคในใจอย่างมีสติ สติปัฏฐาน แปลว่า “ฐานที่ตั้งแห่งสติ” หรือ “การตั้งสติไว้ในสิ่งที่ควรรู้” มี 4 ด้าน ซึ่งช่วยให้บุคคลรู้ทันความคิด อารมณ์ และสภาพจิตใจที่เป็นอุปสรรค โดยไม่เผลอไหลไปกับมัน 1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การระลึกรู้กาย เช่น ลมหายใจ การเคลื่อนไหว ช่วยให้ใจไม่ฟุ้งซ่าน และตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบัน “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมตามเห็นกายในกายอย่างมีสติ 2. เวทนานุปัสสนา การรู้เท่าทันเวทนา (สุข ทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์) ช่วยให้ไม่ถูกความรู้สึกครอบงำ 3. จิตตานุปัสสนา การตามดูจิต เช่น ขณะมีโทสะ ราคะ หดหู่ – การสังเกตโดยไม่เข้าไปยึด ทำให้จิตคลายจากอุปสรรคภายใน 4. ธัมมานุปัสสนา การพิจารณาธรรม เช่น อุปกิเลส นิวรณ์ หรือขันธ 5 – ทำให้เข้าใจว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในใจนั้นเป็น “ธรรมดา” และไม่ใช่ตัวเรา” (ที.ม. (ไทย) 10/213/240)

2) ปัญญาเห็นความจริงตามไตรลักษณ์ – กุญแจสู่การปล่อยวาง การรู้ทันอารมณ์หรืออุปสรรคด้วยสติ เป็น “การเห็น” แต่การเข้าใจด้วย ปัญญา ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะนำไปสู่การ “ปล่อยวาง” อนิจจัง – เห็นว่าอารมณ์หรืออุปสรรคไม่เที่ยง “สิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นมีความดับไปเป็นธรรมดา” (วิ.ม. (ไทย) 4/16/14) ทุกขัง – เห็นว่าการยึดอารมณ์หรือปัญหานั้น ทำให้เกิดความทุกข์ อนัตตา – เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในใจ ไม่ใช่ของเรา จึงไม่จำเป็นต้องแบกรับไว้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า “เมื่อสติรู้ทันและปัญญาเข้าใจความจริงว่า สิ่งทั้งหลายไม่ควรยึดถือ ความปล่อยวางย่อมเกิดขึ้นเอง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต. 2562: หน้า 478)

3) การปล่อยวาง ไม่ใช่การละเลย แต่คือการรู้ทันและไม่ยึดติด พุทธศาสนาไม่สอนให้ “ปฏิเสธอุปสรรค” แต่ให้ เผชิญหน้าอย่างมีสติ และ เข้าใจด้วยปัญญา จนจิตไม่หวั่นไหว ไม่สร้างความทุกข์ซ้ำซ้อน และสามารถตัดวงจรการยึดมั่นได้ การฝึกสติปัฏฐานจึงเป็นแนวทางสำคัญในการนำจิตออกจากอุปสรรคทางอารมณ์ เช่น ความโกรธ ความวิตก ความกลัว ฯลฯ โดยไม่ต้องขจัดอารมณ์เหล่านั้น แต่รู้ทันและปล่อยให้มันผ่านไปอย่างไม่ยึดมั่น

สรุปการปล่อยวางอุปสรรคตามแนวพุทธ เกิดจากการ “เฝ้าดูอย่างมีสติ” ผ่าน สติปัฏฐาน 4 และ “เข้าใจอย่างลึกซึ้ง” ผ่าน ปัญญา ที่เห็นว่าอารมณ์ ความคิด และปัญหาทั้งหลาย เป็นของไม่เที่ยง ไม่ควรยึดถือ เมื่อนั้นความทุกข์ก็คลี่คลายลงอย่างเป็นธรรมชาติ

3. แนวทางบูรณาการ

ในโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาจิตใจเพื่อรับมือกับชีวิตไม่อาจพึ่งพาเพียงระบบความรู้แบบใดแบบหนึ่ง การบูรณาการจิตวิทยาตะวันตกเข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางที่ทรงพลังในการสร้างทั้ง “ทักษะภายนอก” และ “พลังภายใน” เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและลึกซึ้ง

1) เรียนรู้เทคนิคจากจิตวิทยาเพื่อเสริมทักษะการเอาชีวิตรอดในโลกสมัยใหม่ จิตวิทยาตะวันตก โดยเฉพาะ แขนง จิตวิทยาบำบัด (psychotherapy) และ จิตวิทยาเชิงบวก (positive psychology) ได้พัฒนาเครื่องมือและเทคนิคต่างๆ ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถจัดการกับความเครียด วิตกกังวล และสร้างความยืดหยุ่นทางใจ เช่น: Cognitive Behavioral Therapy (CBT): เปลี่ยนความคิดลบที่บั่นทอนจิตใจ Self-efficacy (Bandura): เสริมความเชื่อมั่นในตนเอง Growth mindset (Dweck): ส่งเสริมความคิดที่เชื่อว่าตนสามารถพัฒนาได้ Resilience training: ฝึกความ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI
 "Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ยืดหยุ่นทางใจ (mental resilience) “การเสริมทักษะความเข้าใจตนเองและการควบคุมอารมณ์คือพื้นฐานของการใช้ชีวิตที่ดีในโลกยุคใหม่” (Daniel Goleman. Emotional Intelligence. 1995)

2) ใช้หลักกรรมพุทธเพื่อหล่อหลอมจิตใจให้มั่นคงและสงบพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการฝึกฝนจิตใจผ่าน สติ สมาธิ และปัญญา โดยมีเป้าหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าความสงบชั่วคราว คือ “การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง” ผ่านการเข้าใจความจริงของชีวิตตามไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) หลักกรรมที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจ ได้แก่:สติปัฏฐาน 4 → เพื่อการรู้ทันและไม่หลงในอารมณ์ โพชฌงค์ 7 → พื้นฟูจิตใจที่อ่อนแอให้กลับมาสงบและมีปัญญา อิทธิบาท 4 และ พละ 5 → เป็นฐานของพลังใจที่มั่นคง “การฝึกจิตด้วยธรรม คือการพัฒนาจิตจากหยาบไปละเอียด เป็นการเสริมพลังภายในที่ไม่เสื่อมคลาย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). หน้า 545)

3) ผสมผสานความเข้าใจตะวันตกกับปัญญาตะวันออกเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการสองระบบนี้ไม่ใช่การแยกส่วน แต่คือการ “ประสานจุดแข็ง” ของแต่ละแนวทาง:

จิตวิทยาตะวันตก	พระพุทธศาสนา
เน้นทักษะปฏิบัติ เช่น การสื่อสาร การควบคุมอารมณ์	เน้นการรู้ความจริงของชีวิตและปล่อยวาง
มุ่งฟื้นฟูจิตใจให้อยู่กับโลกได้อย่างมีความสุข	มุ่งดับทุกข์อย่างถาวรผ่านปัญญา
ใช้เครื่องมือเช่น CBT, DBT, Positive Psychology	ใช้หลักธรรม เช่น สติ สมาธิ วิปัสสนา

ตัวอย่างแนวทางร่วมสมัยที่บูรณาการได้ดี เช่น: Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) Mindful Self-Compassion (Kristin Neff) Acceptance and Commitment Therapy (ACT) ที่มีพื้นฐานคล้าย “อุเบกขา” และ “ปล่อยวาง” “ในโลกปัจจุบัน เราต้องการทั้ง ‘เครื่องมือ’ จากจิตวิทยา และ ‘รากฐานทางจิต’ จากธรรมะ เพื่ออยู่ให้ได้ และเข้าใจชีวิตให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น” (Thich Nhat Hanh. The Art of Power. 2007)

สรุป แนวทางบูรณาการระหว่างจิตวิทยาตะวันตกกับพระพุทธศาสนา ช่วยให้ผู้ปฏิบัติไม่เพียง “อยู่รอด” ในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง แต่ยังสามารถ “เข้าใจความจริงของชีวิต” เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง การผสมผสานความเข้าใจทั้งสองระบบจึงเป็นการเสริมสร้างทั้ง พลังภายนอก และ ปัญญาภายใน ที่สมดุล บทสรุป การเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรคเป็นภารกิจสำคัญของมนุษย์ แนวทางของจิตวิทยาตะวันตกให้เครื่องมือในการจัดการความคิดและพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนพระพุทธศาสนาให้ทักษะและหนทางที่ลึกซึ้งผ่านการเจริญสติ และปัญญาเมื่อผสานทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกัน จะเกิดพลังทางจิตใจที่ช่วยให้มนุษย์เผชิญอุปสรรคด้วยความมั่นคง เข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง และดำรงชีวิตด้วยความเมตตาและปัญญา

ประเด็น	จิตวิทยาตะวันตก	พระพุทธศาสนา	แนวทางบูรณาการ
เป้าหมาย	อยู่กับโลกได้ดี	พ้นโลก (ดับทุกข์)	อยู่ในโลกอย่างเข้าใจและเป็นอิสระจากมัน
แนวทาง	เทคนิคการคิดและพฤติกรรม	ฝึกสติ สมาธิ ปัญญา	สติ+เทคนิคจิตวิทยา
การนำไปใช้	ฟื้นฟูและพัฒนาตนในระดับปัจเจก	ปลดปล่อยจากอดีต	เข้าใจตนและโลกอย่างลึกซึ้ง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

4. บทสรุป

ผลการศึกษาบทความวิชาการนี้พอสรุปได้ดังนี้ 1. แนวคิดเรื่องข้อจำกัดในทางจิตวิทยาตะวันตก (limitations) ข้อจำกัดและอุปสรรคหมายถึงปัจจัยภายในหรือภายนอกที่ขัดขวางการแสดงศักยภาพหรือการเติบโตของบุคคลได้อย่างเต็มที่ เช่น ความคิดว่า “ฉันไม่เก่งพอ” หรือ “ฉันไม่มีคุณค่า” ปัจจัยที่ทำให้เกิดข้อจำกัดได้แก่ ความคิดลบเกี่ยวกับตนเอง ความล้มเหลวในอดีตที่ยังฝังใจ สภาพแวดล้อมที่ไม่สนับสนุนการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการวิจารณ์ ความรุนแรง หรือการดูถูก ความกลัวการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีหรือแนวทางการเอาชนะอุปสรรคได้แก่ แนวคิด “ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง” แนวทางจิตบำบัด กรอบความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลผู้เชื่อว่าความสามารถ สามารถพัฒนาได้ แนวทางจิตวิทยาเชิงบวก 2. แนวคิดเรื่องข้อจำกัดและอุปสรรคในพระพุทธศาสนา 1) ข้อจำกัดและอุปสรรค ทุกข์ แก่นแท้ของปัญหา อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นเป็นรากเหง้าของทุกข์ สังโยชน์ เครื่องร้อยรัดจิตใจ หรือกิเลสที่ผูกใจไว้กับวัฏฏะ 2) แนวทางการเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรค ได้แก่ อิทธิบาท 4 ธรรมแห่งความสำเร็จในการฝ่าฟันอุปสรรค พละ 5 พลังใจในการเสริมความมั่นคงเพื่อก้าวผ่านอุปสรรค โพชฌงค์ 7 ธรรมเครื่องตรัสรู้ที่ช่วยคลี่คลายอุปสรรคทางจิต ขันติธรรม และ อธิษฐานบารมี 3) วิธีการปล่อยวางอุปสรรค ได้แก่ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม และปัญญาเห็นความจริงตามไตรลักษณ์ 3. แนวทางบูรณาการ ได้แก่ เรียนรู้เทคนิคจากจิตวิทยาเพื่อเสริมทักษะการเอาชีวิตรอดในโลกสมัยใหม่ ใช้หลักธรรมพุทธเพื่อหล่อหลอมจิตใจให้มั่นคงและสงบ ฝึกฝนจิตใจผ่าน สติ สมาธิ และปัญญา ผสมผสานความเข้าใจตะวันตกกับปัญญาตะวันออกเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการสองระบบนี้ไม่ใช่การแยกส่วน แต่คือการ “ประสานจุดแข็ง” ของแต่ละแนวทาง

5. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

1. ได้ทราบแนวคิดเรื่องข้อจำกัดในทางจิตวิทยาตะวันตกว่า ข้อจำกัดและอุปสรรค ขัดขวางการแสดงศักยภาพหรือการเติบโตของบุคคล ปัจจัยที่ทำให้เกิดข้อจำกัดได้แก่ ความคิดลบเกี่ยวกับตนเอง ความล้มเหลวในอดีตที่ยังฝังใจ สภาพแวดล้อมที่ไม่สนับสนุนการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการวิจารณ์ ความรุนแรง หรือการดูถูก ความกลัวการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีหรือแนวทางการเอาชนะอุปสรรค ได้แก่ แนวคิด “ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง” แนวทางจิตบำบัด กรอบความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลผู้เชื่อว่าความสามารถ สามารถพัฒนาได้ แนวทางจิตวิทยาเชิงบวก

2. ได้ทราบแนวคิดเรื่องข้อจำกัดและอุปสรรคในพระพุทธศาสนาว่า 1) ข้อจำกัดและอุปสรรค ได้แก่ทุกข์ แก่นแท้ของปัญหา อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นเป็นรากเหง้าของทุกข์ สังโยชน์ เครื่องร้อยรัดจิตใจ หรือกิเลสที่ผูกใจไว้กับวัฏฏะ 2) แนวทางการเอาชนะข้อจำกัดและอุปสรรค ได้แก่ อิทธิบาท 4 ธรรมแห่งความสำเร็จในการฝ่าฟันอุปสรรค พละ 5 พลังใจในการเสริมความมั่นคงเพื่อก้าวผ่านอุปสรรค โพชฌงค์ 7 ธรรมเครื่องตรัสรู้ที่ช่วยคลี่คลายอุปสรรคทางจิต ขันติธรรม และ อธิษฐานบารมี 3) วิธีการปล่อยวางอุปสรรค ได้แก่ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม และปัญญาเห็นความจริงตามไตรลักษณ์ 3. แนวทางบูรณาการ ได้แก่ เรียนรู้เทคนิคจากจิตวิทยาเพื่อเสริมทักษะการเอาชีวิตรอดในโลกสมัยใหม่ ใช้หลักธรรมพุทธเพื่อหล่อหลอมจิตใจให้มั่นคงและสงบ ฝึกฝนจิตใจผ่าน สติ สมาธิ และปัญญา ผสมผสานความเข้าใจตะวันตกกับปัญญาตะวันออกเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการสองระบบนี้ไม่ใช่การแยกส่วน แต่คือการ “ประสานจุดแข็ง” ของแต่ละแนวทาง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2560). บารมีธรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- Bandura. A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: Freeman.
- Beck. A. T. (1976). Cognitive therapy and the emotional disorders. New York: International Universities Press.
- Beck. A. T. (1976). Cognitive Therapy and the Emotional Disorders. New York: International Universities Press.
- Burns. D. D. (1980). Feeling Good: The New Mood Therapy. New York: Harper.
- Dweck. C. S. (2006). Mindset: The New Psychology of Success. New York: Random House.
- Ellis. A. (1962). Reason and emotion in psychotherapy. New York: Lyle Stuart.
- Erikson. E. H. (1963). Childhood and Society. New York: Norton.
- Lazarus. R. S.. & Folkman. S. (1984). Stress. appraisal. and coping. New York: Springer.
- LeDoux. J. (1996). The Emotional Brain. New York: Simon & Schuster.
- Seligman. M. E. P. (2011). Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being. New York: Free Press.
- Siegel. D. J. (2012). The Developing Mind. New York: Guilford Press.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พุทธธรรมสามหมวดกับพลังขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน : บทวิเคราะห์อิทธิบาท 4

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 วณิชชา 5

The Three Categories of Buddhist Doctrine and Driving Forces of Community Enterprises: An Analysis of the Four Iddhipada, the Four Ditthadhamma-kattha-benefits, and the Five Principles of Trade (Vanijja)

ชาญชัย ฤทธิร่วม โกมินทร์ วังอ่อน วรรณะ รัตนพงษ์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Chanchai Rittirum Gomin Wang-on and Wanna Rattanaphong
Faculty of Social Sciences Chiang Rai Rajabhat University
Corresponding Author Email: wi_chan_cru@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของหลักพุทธธรรมสามหมวด ได้แก่ อิทธิบาท 4, ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และวณิชชา 5 ในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จและความยั่งยืน โดยวางรากฐานบนภูมิปัญญาไทย ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในบริบทของผู้ประกอบการชุมชน ผลการศึกษาพบว่า หลักอิทธิบาท 4 ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนผ่านการบ่มเพาะแรงจูงใจภายใน ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบด้าน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมและการปรับตัวของกลุ่ม หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจผ่านการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตร และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งสร้างความมั่นคงทางการเงินและโอกาสทางธุรกิจ ส่วนหลักวณิชชา 5 กำหนดกรอบจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ ทำให้วิสาหกิจชุมชนได้รับความเชื่อมั่นจากผู้บริโภค สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และลดปัญหาสังคม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือ การสร้าง "กรอบพุทธธรรม-ผู้ประกอบการชุมชน" ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เติมเต็มช่องว่างทางทฤษฎีผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยเน้นมิติทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมควบคู่ไปกับกลไกทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีนัยสำคัญเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พุทธธรรม, วิสาหกิจชุมชน, หลักอิทธิบาท 4, หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4, หลักวณิชชา 5

Abstract

This study critically examines the roles of three core categories of Buddhist doctrine—namely, the Four Iddhipada (Paths of Accomplishment), the Four Ditthadhamma-kattha-benefits (Worldly Benefits), and the Five Vanijja (Principles of Ethical Trade)—in driving the success and sustainability of community enterprises, with a particular emphasis on Thai indigenous wisdom as the foundational context. Through qualitative synthesis and textual analysis of relevant academic

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

literature and empirical research. the study explores the ways in which these doctrinal principles are operationalized within the practices and strategies of community-based entrepreneurship.

The findings indicate that the Four Iddhipada contribute significantly to organizational success by cultivating intrinsic motivation. diligent effort. mindfulness. and critical introspection. which in turn foster innovation and adaptive capacity among enterprise members. The Four Dittthadhamma-kattha-benefits are shown to enhance long-term sustainability through prudent resource management. the development of virtuous social networks. and the promotion of a self-sufficient lifestyle. thereby improving financial stability and expanding entrepreneurial opportunities. The Five Vanijja serve as an ethical framework guiding responsible business conduct. enhancing consumer trust. encouraging the creation of socially and environmentally responsible products. and mitigating broader societal issues.

The principal contribution of this study is the formulation of an integrative conceptual framework. referred to as the “Buddhist Doctrine–Community Entrepreneur Framework.” This model bridges theoretical gaps in social entrepreneurship by incorporating spiritual and cultural dimensions alongside conventional economic mechanisms. The framework carries substantial implications for both policy and practice. offering a viable pathway for community entrepreneurs and governmental stakeholders to apply Buddhist ethical principles in fostering resilient and sustainable community enterprises.

Keywords: Buddhist doctrine, community enterprise, Four Iddhipada, Four Dittthadhamma-kattha-benefits, Five Vanijja

บทนำ

ในทศวรรษที่ผ่านมา วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise: CE) เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทย ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ที่ผลักดันมาตรการจูงใจทั้งด้านภาษีและเงินกองทุน (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม. 2564) อย่างไรก็ตาม รายงานสถานการณ์ล่าสุดของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.. 2566) ระบุว่าวิสาหกิจชุมชนกว่าร้อยละ 52 ประสบปัญหาด้านสภาพคล่อง การตลาด และธรรมาภิบาล สอดคล้องกับผลสำรวจของ British Council (2020) ที่ชี้ว่ากลุ่ม CE ไทยจำนวนมาก “ไปไม่ถึง” จุดคุ้มทุนภายในสามปีแรก สถานการณ์ท้าทายดังกล่าวสะท้อนว่าการพึ่งกลไกตลาดอย่างเดียวไม่พอ จำเป็นต้องค้นหา “ทุนทางวัฒนธรรม และคุณค่าภายใน” ที่หล่อเลี้ยงความสำเร็จและความยั่งยืนในระยะยาว

งานด้าน เศรษฐศาสตร์พุทธ (Buddhist Economics) ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต. 2557) และ Schumacher (1973) วางรากแนวคิด “เศรษฐกิจเพื่อคน” แต่งานศึกษาเชิงประจักษ์ที่เชื่อมโยง “หลักธรรมระดับปัจเจก” กับ “ผลลัพธ์องค์กรระดับชุมชน” ยังคงค่อนข้างจำกัด จุดช่องว่างนี้เริ่มถูกเติมเต็มด้วยวิจัยภาคสนามของนักวิชาการไทย เช่น งานศึกษาของ โฉมิต แพงสร้อย (2563) เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงจิ้งหรีดตามหลักอริยบท 4 เพื่อเศรษฐกิจพึ่งตนเอง งานศึกษาของ พระมหาเจนภพ ปภาโส. สมเดช นามเกตุ และบุญส่ง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สินธุ์นอก (2566) เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 และงานของสมณศาสดา สุภาวิมล (2566) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเชิงพุทธ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานเหล่านี้มักศึกษาแยกหมวดธรรมะ ไม่ได้บูรณาการเป็นกรอบเดียว ครอบคลุมทั้ง แรงจูงใจ (Motivation). การจัดการ (Management) และ จริยธรรม (Ethics)

งานนี้หยิบยกอิทธิบาท 4 (ฉันทะ. วิริยะ. จิตตะ. วิมังสา) เป็นเครื่องมือปลูก “แรงจูงใจภายใน” และ “เพียรไฝ่รู้” ให้องค์กรเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของโมลิต แพงสร้อย (2563) ซึ่งฉันทะสูงสอดคล้องกับอัตราความอยู่รอดของกลุ่ม CE ในภาคเหนือ ต่อมา ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 อธิบาย “วินัยทางทรัพย์สินและเครือข่าย” อนุฐานสัมปทาเพิ่มประสิทธิภาพผลิต. อารักขสัมปทาสร้างกองทุนภายใน. กัลยาณมิตตดาขยายตลาดรวม. และสมชีวิตยากระดับภูมิคุ้มกันการเงิน (พระสมเกียรติ สิริวิฑูรโก (แสนบัวโพธิ์). พระมหาไพฑูริย์ สิริธมโม และพระมหาประทีป อภิวิฑูรโน. 2567) สุตท้าย วนิชชา 5 (Vanija Sutta) เป็นมาตรวัดจริยธรรมการค้า ห้ามค้าขายอาวุธ มนุษย์ สัตว์เพื่อฆ่า ของมีเงินมา และยาพิษ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “ตลาดสีเขียว” และ ESG สมัยใหม่ (Environmental(สิ่งแวดล้อม) Social (สังคม) และ Governance (ธรรมาภิบาล)(Thanissaro Bhikkhu. 2001) เมื่อนำทั้งสามหมวดมาซ้อนทับกับวงจรผู้ประกอบการ จะเห็นกลไกเชิงวัฒนธรรมที่หนุน CE ที่ครอบคลุม มิติแรงจูงใจ มิติการจัดการ มิติคุณธรรม ในการประกอบการชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

เวลามากกว่า 10 ปีในสมณเพศของผู้เขียน ได้ศึกษาบาลี พระไตรปิฎกและสอนศีลธรรม ก่อนลาสิกขาเข้าสู่การทำงานในสถาบันการศึกษา การสอน การวิจัยและการพัฒนาชุมชนในจังหวัดเชียงราย ประสบการณ์ทั้งสองโลกเผยให้เห็นว่า ความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตร เครื่องจักสาน และการท่องเที่ยววิถีชุมชน มิได้มาจากเงินลงทุนภายนอกเท่านั้น แต่เกิดจาก “คุณค่าภายใน” ที่สมาชิกยึดถือร่วมกัน เช่น ความรักงาน (ฉันทะ) การแบ่งปันผลกำไรอย่างเป็นธรรม (สมชีวิตา) และการปฏิเสธสินค้าที่ทำลายสุขภาพชุมชน (วนิชชา 5) ข้อค้นพบนี้ได้รับการยืนยันจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง ซึ่งพบว่า หลักธรรม และธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความยั่งยืนของ CE ในพื้นที่ (ชาญชัย ฤทธิร่วม และโกมินทร์ วงอ่อน. 2567)

ภายใต้บริบทดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งตอบคำถามหลักสามข้อ 1) หลักอิทธิบาท 4 ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน อย่างไร 2) หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน อย่างไร และ 3) หลักวนิชชา 5 ส่งผลต่อแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน อย่างไร

คำตอบของคำถามเหล่านี้จะขยายขอบเขต ทฤษฎีผู้ประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship Theory) โดยบูรณาการกรอบคิดตะวันตกกับพุทธปรัชญา นอกจากนี้ยังมีคุณค่าสำหรับ นโยบายรัฐ ที่ต้องการขับเคลื่อน SDGs ในระดับฐานราก รวมถึง นักปฏิบัติ/ผู้นำกลุ่ม CE ที่มองหาโมเดล “เศรษฐกิจสีเขียว” ปลอดภัยปลอดของมีเงินมา และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การศึกษานี้คาดหวังจะสร้าง กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ ที่แสดงความสัมพันธ์ซ้อนทับของ 3 หมวดธรรมะกับกระบวนการผู้ประกอบการ เสริมด้วยกรณีศึกษาภาคสนามในเชียงรายและเอกสารวิชาการทั่วประเทศ เพื่อนำเสนอโมเดลพุทธธรรม-วิสาหกิจชุมชน ที่จะแก้ช่องว่างทฤษฎี โดยวางรากบนภูมิปัญญาไทย

1. หลักอิทธิบาท 4 ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในวิสาหกิจชุมชน

หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจรักในงาน). วิริยะ (ความเพียร). จิตตะ (ความเอาใจใส่). และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ (ปัทมกิจ พรมเสนา. พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์ และเกรียงศักดิ์ พงศ์คำ. 2564)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. ฉันทะ การมีความรักในอาชีพหรือกิจการของตนเอง ทำให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีแรงบันดาลใจในการทำงาน รู้จักวางแผน กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และดำเนินงานอย่างเป็นระบบระเบียบ ส่งผลให้งานสำเร็จลุล่วงตามแผนที่วางไว้

2. วิริยะ การมีความเพียรพยายามและความอดทนในการทำงาน เป็นแรงผลักดันให้สมาชิกทุ่มเทกำลังใจและกำลังกายในการดำเนินกิจการ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ทำงานเต็มความสามารถ และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเผชิญกับอุปสรรคและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. จิตตะ การเอาใจใส่และมีสมาธิกับงานอยู่ตลอดเวลา ช่วยให้สมาชิกหมั่นพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบผลงานของตนเอง ค้นหาข้อผิดพลาดและนำมาปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้งานมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น

4. วิมังสา การพิจารณาไตร่ตรองและวิเคราะห์การดำเนินงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน การตรวจสอบ ไปจนถึงการหาทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถปรับตัวและพัฒนากิจการให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

การนำหลักอริยบท 4 มาใช้ในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ช่วยให้เกิดความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย จากงานศึกษาของ ปัทมภักข พรมเสนา. พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์ และเกรียงศักดิ์ พองคำ (2564) เรื่องการประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 กับวิสาหกิจชุมชนไม้ปาร์เก้ ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่. งานศึกษาของ พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนต์ (สุทนต์) และคณะ (2567) เรื่องการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอริยบท 4 และงานศึกษาของ โสสิต แพงสร้อย (2563) เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงจิ้งหรีดตามหลักอริยบท 4 เพื่อเศรษฐกิจพึ่งตนเอง พบดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

งานวิจัยเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนไม้ปาร์เก้ ตำบลเวียงทอง จังหวัดแพร่ พบว่าการประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรักในอาชีพ (ฉันทะ) ขยันหมั่นเพียร (วิริยะ) เอาใจใส่และตรวจสอบงาน (จิตตะ) และพิจารณาไตร่ตรองเพื่อพัฒนา (วิมังสา) ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นระบบระเบียบ มีการวางแผนและควบคุมงานอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงให้กับกลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน

2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

งานวิชาการชี้ว่า หลักอริยบท 4 มีส่วนช่วยในการสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการอนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมกับธรรมชาติ และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ

3. การปรับเปลี่ยนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

หลักอริยบท 4 โดยเฉพาะวิมังสา (การไตร่ตรองและพัฒนา) ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถตรวจสอบ วิเคราะห์ปัญหา และปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย อาทิ การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการผลิตหรือการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขัน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

4. การสร้างความสมดุลและยั่งยืน

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่ ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนมีความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและความยั่งยืนในระยะยาว

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในวิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพสูงในการเสริมสร้างความสำเร็จ แต่ควรเน้นการสร้างฉันทะร่วม การผสมผสานเทคโนโลยี การขยายเครือข่าย การสร้างระบบพี่เลี้ยง และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืนและทันสมัยยิ่งขึ้น ควรมีแนวทางดังนี้

1. การสร้าง “ฉันทะร่วม” (Collective Passion)

ส่งเสริมให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในอาชีพร่วมกันทั้งกลุ่ม ไม่ใช่แค่รายบุคคล เช่น การจัดกิจกรรม แลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือเวทีนำเสนอความสำเร็จของกลุ่ม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกเกิดฉันทะร่วมกันมากขึ้น

2. การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาผสมผสานกับหลักอิทธิบาท 4

ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการวางแผน ติดตามผล และประเมินงาน เพื่อเสริมจิตตะและวิมังสาให้มีประสิทธิภาพ เช่น การใช้แอปพลิเคชันจัดการโครงการหรือระบบฐานข้อมูลสมาชิก เพื่อให้การตรวจสอบและพัฒนางานทันสมัยและแม่นยำยิ่งขึ้น

3. การขยายผลสู่เครือข่ายภายนอก

ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ หรือหน่วยงานภายนอก เช่น การสร้าง “วิริยะร่วม” ในการพัฒนาโครงการใหญ่ หรือ “วิมังสาเครือข่าย” ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

4. การสร้างระบบ “Mentoring” ภายในกลุ่ม

ให้สมาชิกที่มีประสบการณ์สูงเป็นพี่เลี้ยง ถ่ายทอดหลักอิทธิบาท 4 สู่สมาชิกใหม่ เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง

5. การประเมินผลและสะท้อนกลับ (Feedback Loop)

สร้างระบบประเมินผลที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเสนอความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักวิมังสาเป็นฐานในการไตร่ตรองและปรับปรุง

2. บทบาทของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 (อุฏฐานสัมปทา, อารักขสัมปทา, กัลยาณมิตร, สมชีวิตา) ส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจในชุมชนอย่างเป็นระบบในหลายมิติ จากงานศึกษาของ พระมหาเจณภพ ปภาโส สมเดช นามเกต และบุญส่ง สิ้นธุ์นอก (2566) เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 งานศึกษาของ พระสมเกียรติ สิริวิฑฒโก (แสนบัวโพธิ์) พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม และพระมหาประทีป อภิวิฑฒโน (2567) เรื่องการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรสวนยางพาราในจังหวัดบึงกาฬ งานศึกษาของ พระครูสุธีจริยวัฒน์และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา งานศึกษาของอุบลวรรณ ภาวนันท์ และวิวัฒน์ หามนตรี (2567) เรื่องรูปแบบการยกระดับศักยภาพทางธุรกิจวิสาหกิจชุมชนตะกร้าอยุธยาโดยทีม มจร. จิตอาสาจบเจา โครงการออมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาค 14 งานศึกษาของพลตรีจักรพงษ์ นวลชื่น (2561) เรื่องแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นศึกษากรณี วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัด

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สกลนคร. และงานศึกษาของสุพาดา สิริกุตตา (2566) เรื่องแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลไม้บ้านยาวิ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบได้ดังนี้

1. สร้างความเข้มแข็งและมีระบบการทำงาน (อู่ฐานสัมปทา)

การมีความเข้มแข็งนั้นเพียรและวินัยในการทำงาน เป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินกิจการที่มีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักหน้าที่ของตนเอง มีการแบ่งงานที่ชัดเจน และไม่ละทิ้งความรับผิดชอบ เมื่อเจออุปสรรคก็พร้อมจะหาทางแก้ไขและเรียนรู้จากปัญหา ดังงานวิจัยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม้ปาร์เก้ ตำบลเวียงทอง จังหวัดแพร่ พบว่ากลุ่มที่เน้นความเข้มแข็งและมีระบบการทำงาน มีการวางแผนการผลิตและการตลาดที่ชัดเจน ส่งผลให้สามารถขยายตลาดและเพิ่มรายได้อย่างต่อเนื่อง และอีกตัวอย่างคือกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษในภาคอีสานที่มีการแบ่งหน้าที่ ดูแลแปลงผักอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพและได้รับความเชื่อถือจากผู้บริโภค

2. ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากร (อารักขสัมปทา)

การรู้จักรักษาทรัพยากรและใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า ช่วยลดความสูญเสียและเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่ม เมื่อมีการเก็บออมและบริหารต้นทุนอย่างรอบคอบ ก็สามารถนำเงินทุนไปต่อยอดกิจการหรือรับมือกับวิกฤตได้ ซึ่งมีกรณีศึกษาหลายชุมชนที่จัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการกลุ่ม” หรือ “กองทุนหมุนเวียน” เพื่อสำรองเงินไว้ใช้ในยามจำเป็นหรือขยายกิจการ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรที่มีระบบบัญชีและการตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างโปร่งใส ส่งผลให้กลุ่มอยู่รอดและเติบโตอย่างต่อเนื่อง

3. สร้างเครือข่ายและความร่วมมือ (กัลยาณมิตร)

การมีเครือข่ายที่ดีและคบหากัลยาณมิตร ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับความรู้ใหม่ ๆ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังช่วยเปิดตลาดและสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ ตัวอย่างเช่น กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนที่รวมกลุ่มกับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ เพื่อจัดแพ็คเกจท่องเที่ยวแบบครบวงจร ทำให้ทั้งกลุ่มท่องเที่ยวและกลุ่มแปรรูปสินค้าเกษตรได้ประโยชน์ร่วมกัน หรือกรณีที่กลุ่มหัตถกรรมในภาคเหนือร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและองค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายตลาดสู่ต่างประเทศ

4. ส่งเสริมการอยู่อย่างพอเพียง (สมชีวิตา)

การรู้จักประมาณตนและใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ช่วยลดความเสี่ยงจากการก่อหนี้สินหรือการลงทุนเกินตัว สมาชิกกลุ่มจะมีความสุขกับสิ่งที่มีและรู้จักวางแผนการเงินอย่างรอบคอบ วิสาหกิจชุมชนที่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและไม่ขยายกิจการเกินศักยภาพของตนเอง มักมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ที่เน้นตลาดเฉพาะกลุ่มและไม่ขยายพื้นที่ปลูกจนเกินกำลัง ส่งผลให้ไม่ประสบปัญหาหนี้สินและสามารถรักษาคุณภาพสินค้าได้

5. เสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่อง

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มจะไม่หยุดนิ่ง มีการฝึกอบรมดูงาน หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์อยู่เสมอ ทำให้กลุ่มมีความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักจัดอบรมหรือศึกษาดูงานเป็นประจำ เช่น กลุ่มแปรรูปสมุนไพรที่นำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาปรับปรุงสูตรผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ จนสามารถขยายตลาดได้ทั้งในและต่างประเทศ

6. สร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มาใช้ ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่เน้นแต่ผลกำไร แต่ยังคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของสมาชิก ความสามัคคีในกลุ่ม และการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่นำหลัก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 มาใช้ มักมีการปลูกพืชหมุนเวียน ลดการใช้สารเคมี และมีการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การแบ่งปันผลผลิตให้ผู้ยากไร้ในชุมชน หรือการร่วมกันดูแลแหล่งน้ำและป่าไม้

จากการศึกษาหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 ในยุคเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เพื่อเสริมความยั่งยืนและความสามารถในการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในทุกมิติ จึงควรมีการบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกัน การใช้เทคโนโลยีและข้อมูล การสร้างเครือข่ายข้ามชุมชน การปรับสมมติฐานให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจใหม่ และการนำภาวะผู้นำแบบร่วมมือมาใช้ รายละเอียดดังนี้

1. การสร้าง “ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน” ในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงในยุค VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) ทำให้การเรียนรู้ต่อเนื่องและการแบ่งปันความรู้ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น แนวคิดใหม่ที่ควรพัฒนา คือ สร้าง “ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน” โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ องค์ความรู้ และบทเรียนจากความสำเร็จหรือความล้มเหลว เพื่อให้กลุ่มสามารถปรับตัวและพัฒนานวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

2. การบูรณาการ “ข้อมูลและเทคโนโลยี” กับหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล 4

ในโลกที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและเทคโนโลยี วิสาหกิจชุมชนควรนำข้อมูลเชิงลึก (Customer Insight) และเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการวางแผน รักษาทรัพยากร และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้า หรือการใช้ระบบบัญชีดิจิทัลเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

3. การสร้าง “กัลยาณมิตรเครือข่าย” ระดับข้ามชุมชน

จากเดิมที่กัลยาณมิตรเน้นในกลุ่มหรือชุมชนเดียว ควรขยายแนวคิดไปสู่การสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตรระหว่างชุมชน หรือระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับภาคธุรกิจและหน่วยงานรัฐ เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และโอกาสทางธุรกิจ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืน

4. การออกแบบ “วิถีสมมติฐานใหม่” ที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจและสังคมยุคใหม่

สมมติฐาน (การอยู่อย่างพอเพียง) ควรปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การเน้นการออมและลงทุนในความรู้ ทักษะใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในบริบทของเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เพื่อให้วิสาหกิจอยู่รอดและเติบโตอย่างยั่งยืน

5. การนำ “ภาวะผู้นำแบบร่วมมือ” (Collaborative Leadership) มาใช้กับหลักธรรม ในยุคที่ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์และทักษะหลากหลาย การพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนให้มีภาวะผู้นำแบบร่วมมือ (Collaborative Leadership) จะช่วยให้กลุ่มสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น โดยผู้นำต้องกระจายอำนาจ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และขับเคลื่อนกลุ่มไปสู่เป้าหมายร่วมกัน

3. หลักทฤษฎี 5 ส่งผลต่อแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

หลักทฤษฎี 5 (การค้าขายที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม ได้แก่ ไม่ค้าขายอาวุธ, มนุษย์, สัตว์ที่มีชีวิต, ของมีเงินเมา, ยาพิษ) ส่งผลต่อแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

1. กำหนดกรอบจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ

หลักทฤษฎี 5 ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีกรอบคิดที่ชัดเจนในการเลือกผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมและไม่ก่อให้เกิดโทษต่อสังคม เช่น วิสาหกิจชุมชนบุญนิยมของขบวนการอโศก จะปฏิเสธการผลิตหรือค้าขายสินค้าที่เข้าข่ายมีฉาวฉา (เช่น ของมีเงินเมา อาวุธ ฯลฯ) ส่งเสริมให้เกิดการค้าขายที่โปร่งใสและรับผิดชอบต่อสังคม (บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ, 2561)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. สร้างความเชื่อมั่นและคุณค่าในชุมชน

การยึดหลักทศชา 5 ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกและผู้บริโภค เพราะกลุ่มจะไม่ผลิตหรือค้าขายสินค้าที่ขัดต่อศีลธรรม ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (พระครูภาวนาจันทคุณ, 2565)

3. ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

หลักทศชา 5 สนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ชุมชนมีศักยภาพและไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น การแปรรูปสินค้าเกษตร การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน และการสร้างนวัตกรรมที่เกื้อกูลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (สนิทเดช จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก, 2562)

4. ช่วยลดปัญหาสังคมและสร้างความยั่งยืน

การหลีกเลี่ยงการค้าขายที่ผิดศีลธรรมช่วยลดปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม การติดสุรา ยาเสพติด หรือการค้ำมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว (พระครูภาวนาจันทคุณ, 2565)

5. สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

เมื่อวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดด้านศีลธรรมในการเลือกสินค้าและบริการ จะกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ตลาดโดยไม่ขัดต่อศีลธรรม เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพ อาหารปลอดภัย หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชน (ณรงค์ฤทธิ์ ประสานตรี. จันทนา อุดม และไพโรจน์ บุตรช้วน. 2567)

วิสาหกิจชุมชนที่ปฏิบัติตามหลักทศชา 5 มีแนวโน้มเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายมิติ อย่างน้อย 5 ประการ ดังนี้ (ทิพย์วรรณ จันทราและคณะ, 2564, สมณทา สุภาวิมล, 2566, นทนา ฤทธิ์สมบูรณ์ และทักษญา สง่าโยธิน, 2562)

1. การดำเนินงานอย่างมีจริยธรรมและความโปร่งใส

การยึดมั่นในหลักทศชา 5 ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนหลีกเลี่ยงการค้าขายสินค้าที่ผิดศีลธรรม เช่น อาวุธ ของมีเมา หรือยาพิษ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกและผู้บริโภค เพิ่มความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์และบริการ ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีในระยะยาว

2. การสร้างมูลค่าเพิ่มและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับจริยธรรม

วิสาหกิจชุมชนที่ยึดหลักนี้มักเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์และตอบโจทย์ตลาดอย่างสร้างสรรค์ เช่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่า

3. การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีการเรียนรู้ร่วมกัน

มีการจัดการด้านการตลาด การผลิต การเงิน และมาตรฐานอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มมีความพร้อมในการปรับตัวและขยายกิจการ

4. การพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

วิสาหกิจชุมชนที่ปฏิบัติตามหลักทศชา 5 มักเน้นการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า สร้างรายได้และลดการพึ่งพาภายนอก ส่งผลให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

5. การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและลดปัญหาสังคม

การหลีกเลี่ยงการค้าขายที่ผิดศีลธรรมช่วยลดปัญหาสังคม เช่น การติดสุรา การใช้สารเสพติด และความรุนแรงในชุมชน ส่งเสริมความสามัคคีและคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากการศึกษาเกี่ยวกับหลักทฤษฎี 5 และการประยุกต์ใช้ในวิสาหกิจชุมชน สามารถเสนอแนวคิดเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว ดังนี้

1. การสร้าง “ตลาดสีขาว” (White Market) ในชุมชน

แนวคิดนี้หมายถึงการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนดำเนินธุรกิจในรูปแบบที่หลีกเลี่ยงการค้าขายสินค้าหรือบริการที่ขัดต่อหลักทฤษฎี 5 เช่น ไม่ค้าขายอาวุธ ของมีค่า หรือสัตว์ที่ถูกทารุณกรรม โดยสร้างตลาดที่เน้นความโปร่งใส จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความยั่งยืนในระยะยาว

2. การบูรณาการทุนทางสังคมและทุนทางศาสนา

การนำหลักทฤษฎี 5 มาผสมผสานกับทุนทางสังคม เช่น วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของชุมชน และทุนทางศาสนา เช่น ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความร่วมมือภายในกลุ่ม ช่วยให้เกิดการพึ่งพาและเอื้ออาทรซึ่งกันและกันภายในวิสาหกิจชุมชน

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับจริยธรรมและความยั่งยืน

ส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการตลาด แต่ยังคำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การผลิตสินค้าปลอดสารพิษ การใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติอย่างรับผิดชอบต่อสังคม และการส่งเสริมสุขภาพของผู้บริโภค

4. การสร้างระบบตรวจสอบและรับผิดชอบต่อสังคมภายในกลุ่ม

พัฒนากลไกภายในวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎี 5 เช่น การตั้งคณะกรรมการจริยธรรม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกและชุมชน เพื่อสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

5. การส่งเสริมการศึกษาธรรมะและจริยธรรมธุรกิจชุมชน

จัดกิจกรรมอบรม สัมมนา หรือเวิร์กช็อป เพื่อให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเข้าใจหลักทฤษฎี 5 และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจและชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและมีจริยธรรม เพิ่มพูนความรู้และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง

4. สรุป

หลักอิทธิบาท 4 เป็นกลไกขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ดังนี้

1. ฉันทะ จุดประกายเป้าหมายอันมีความหมาย ทำให้งานเป็นระบบและไม่หลงทิศ

2. วิริยะ หล่อเลี้ยงพลังใจ-กายให้ฝ่าฟันอุปสรรค รักษาวินัยและคุณภาพการผลิต

3. จิตตะ เสริมสมาธิ การตรวจสอบข้อผิดพลาด และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. วิมังสา กระตุ้นการวิเคราะห์ นวัตกรรม และการประยุกต์ใช้รับมือการเปลี่ยนแปลง

กรณีศึกษาไม้ปาร์เก้ เลี้ยงจิ้งหรีด และโครงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า การยึดหลักเหล่านี้เพิ่มรายได้ เสริมทุนทางสังคม รักษาภูมิปัญญา และลดความเสี่ยงกิจการอย่างมีนัยสำคัญ

ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ควร 1) สร้าง “ฉันทะร่วม” ผ่านเวทีเล่าเรื่องความสำเร็จ 2) ใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มวางแผน ติดตาม เรียนรู้เสริมจิตตะและวิมังสา 3) ขยายเครือข่ายภายนอกรวบรวมวิริยะและทรัพยากร 4) ตั้ง Mentoring ถ่ายทอดประสบการณ์ และ 5) จัด Feedback Loop ตามหลักวิมังสาเพื่อประเมิน ปรับปรุงทุกระยะ

หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 ได้แก่ อุภูฐานสัมปทา (ความขยัน) อารักขสัมปทา (การรักษาทรัพย์) กัลยาณมิตตตา (การคบคนดี) และสมชีวิตา (ความพอเพียง) เป็นแนวทางสำคัญที่ส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนอย่าง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

รอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยงานศึกษาหลายชิ้นยืนยันว่าการขยันและมีระบบงาน (อุฏฐานสัมปทา) ช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ การบริหารทรัพยากรอย่างรอบคอบ (อารักขสัมปทา) สร้างความมั่นคงทางการเงิน การสร้างเครือข่าย (กัลยาณมิตร) เปิดโอกาสทางธุรกิจ และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง (สมชีวิตา) ลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง แนวทางใหม่เพื่อยกระดับความยั่งยืนควรประกอบด้วย การสร้างระบบการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีร่วมกับหลักธรรม การขยายเครือข่ายกัลยาณมิตรข้ามชุมชน การออกแบบวิถีสมชีวิตาที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจหมุนเวียน และการใช้ภาวะผู้นำแบบร่วมมือเพื่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนปรับตัว พัฒนา และเติบโตได้อย่างยั่งยืน

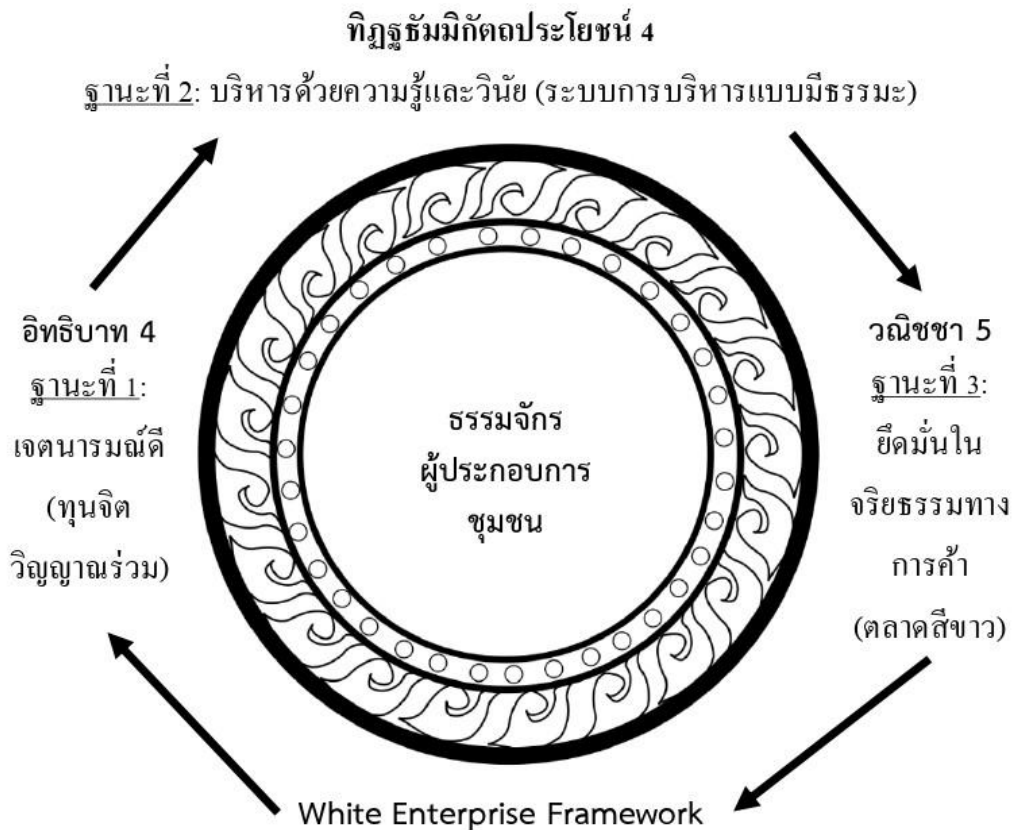
เมื่อนำอิทธิบาท 4 ผสานเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนจะก่อ “เศรษฐกิจพอเพียงเชิงนวัตกรรม” สร้างคุณค่าชุมชนและความยั่งยืนในระยะยาว

หลักทฤษฎี 5 ซึ่งเน้นการค้าขายที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม เช่น ไม่ค้าขายอาวุธ มนุษย์ ของมีเงินเมา หรือยาพิษ เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยกำหนดกรอบจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้กลุ่มมีความโปร่งใส ได้รับความเชื่อมั่นจากชุมชนและผู้บริโภค และเกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและไม่เบียดเบียนผู้อื่น นอกจากนี้หลักทฤษฎี 5 ยังส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น การลดปัญหาสังคม เช่น การติดสุราและอาชญากรรม และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว

แนวทางเสริมสร้างการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม ได้แก่ การสร้าง “ตลาดสีเขียว” ที่เน้นความโปร่งใสและจริยธรรม การบูรณาการทุนทางสังคมและศาสนา การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างรับผิดชอบ การตั้งระบบตรวจสอบภายใน และการจัดการศึกษาอบรมธรรมะและจริยธรรมธุรกิจ ทั้งนี้ หลักทฤษฎี 5 ช่วยให้อาสาสมัครดำเนินธุรกิจอย่างมีจิตสำนึกต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของสมาชิกอย่างยั่งยืน

5. องค์ความรู้ใหม่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ภาพที่ 1 ธรรมจักรผู้ประกอบการชุมชน
(ที่มา : รูปธรรมจักร <https://www.klipartz.com/th/sticker-png-bwtnc>)

“ธรรมจักรผู้ประกอบการชุมชน” (Dhammic Enterprise Wheel) เป็นกรอบแนวคิดแบบองค์รวม (holistic) ที่บูรณาการหลักธรรม 3 หมวด อิทธิบาท 4 ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และ วณิชชา 5 เข้ากับกระบวนการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน โดยเปรียบเทียบ “วงล้อธรรมะ” ที่หมุนขับเคลื่อนกิจการให้มั่นคง ยั่งยืน และมีจริยธรรม คือ

1. อิทธิบาท 4 ขับเคลื่อนแรงจูงใจภายใน ซึ่งเปลี่ยนหลักธรรมรายบุคคลให้กลายเป็น “ทุนจิตวิญญาณร่วม” ของกลุ่ม CE

2. ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ช่วยเสริมความมั่นคงและวินัยขององค์กรทำหน้าที่เป็น “ระบบการบริหารแบบมีธรรมะ” ที่สร้างวินัยทางทรัพย์สิน วัฒนธรรมการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมืออย่างมีคุณภาพ

3. วณิชชา 5 เป็นกรอบจริยธรรมธุรกิจ สร้างมาตรฐาน “ตลาดสีเขียว” ที่เป็นของชุมชนไทยโดยแท้ เน้นไม่เบียดเบียน ไม่หลอกลวง และไม่ค้าขายสิ่งผิดศีลธรรม

ซึ่งได้เสนอโมเดลปฏิบัติที่เรียกว่า “White Enterprise Framework” ประกอบด้วย 3 ฐานะธรรมที่เกี่ยวกับการประกอบกิจการ ได้แก่

ฐานะที่ 1: เจตนารมณ์ดี (ฉันทะ) จุดเริ่มต้นของการสร้างคุณค่า

ฐานะที่ 2: บริหารด้วยความรู้และวินัย (อุฏฐานะ อารักขะ สมชีวิตา)

ฐานะที่ 3: ยึดมั่นในจริยธรรมทางการค้า (วณิชชา 5)

ทั้งสามฐานะหลอมรวมกันเป็น “ธุรกิจที่ดีจากข้างใน” (Good from Within Model) ไม่อิงภายนอกหรือมาตรฐานต่างประเทศ แต่ตั้งอยู่บนหลักธรรมของไทย มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยไม่ละทิ้งคุณค่าทางศีลธรรมและจิตวิญญาณของชุมชน ทั้งยังสามารถต่อยอดสู่การสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ที่มีรากเหง้าจากพระพุทธศาสนาและการใช้ชีวิตแบบไทยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- โฆสิต แสงสร้อย. (2563). การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงจิ้งหรีดตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อเศรษฐกิจพึ่งตนเอง. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. 7(2). 286-299.
- จักรพงษ์ นวลชื่น. พลตรี. (2561). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร (รายงานวิจัย). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ชาญชัย ฤทธิร่วม และโกมินทร์ วังอ่อน. (2567). หลักพุทธธรรมและธรรมาภิบาลในการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน ในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย. วารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม. 11(1). 94-106.
- ณรงค์ฤทธิ์ ประสานตรี. จันทนา อุดม และไพโรจน์ บุตรชีวิน. (2567). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 7(1). 25-44.
- ทิพย์วรรณ จันทรา. พระปลัดกิตติธัช กุลระวัง. โกศล สุขเกษม. เปี่ยมอำพร ช่วยบำรุง. ผศ.ดร.ไพรัตน์ ฉิมหาด และดร.เดโช แชน้ำแก้ว. (2564). รูปแบบการพัฒนาระบบการวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์. 11(1). 91-105.
- นทนา ฤทธิสมบูรณ์ และทักษญา สง่าโยธิน. (2562). ห่วงโซ่มูลค่าเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยแนวคิดผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (YEC). วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 30(1). 104-117.
- นรวิทย์ ฝันเขียว. (2562). การส่งเสริมการศึกษาไทยเพื่อรับมือกับโลกยุค VUCA. <https://www.trueplookpanya.com/> สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2568.
- บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ. (2561). “วิสาหกิจชุมชนบุญนิยม”: การก่อรูปชีวิตทางสังคมและกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจของขบวนการอโศก. วารสารพัฒนศาสตร์. 1(1). 178-219.
- ปัทมวิมล พรมเสนา. พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์ และเกรียงศักดิ์ ฟองคำ. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับวิสาหกิจชุมชนไม้ปาร์เก้ ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่. วารสารธรรมวิทย์. 3(1). 305-314.
- พระครูภาวนาจันทคุณ. (2565). การจัดการนวัตวิถีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบของสังคมไทย. วารสารมหาจุฬานาคธรรมศาสตร์. 9(9). 536-450.
- พระครูสุจริยวัฒน์. พระครูธรรมาภิสมัย. พระมหาฉัตรชัย สุตตตชโย. พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ. ขวัญใจ แก้วแสงและประชัน ชะชีกุล. (2565). การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 14. นครปฐม: จ.เจริญ อินเทอร์เน็ต.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

- พระมหาเจนภพ ปภาโส. สมเดช นามเกต และบุญส่ง สิ้นจั่นนอก. (2566). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4. วารสารมณีเชษฐาราม. 6(1). 119-136.
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนโต (สุทนต). พระสมุห์นพพล อตถยุตโต (สุทนต). สุพัฒน์ ชัยวรรณ. นุตศุภางค์ ภูทัยกุล และ ทศนีย์ เนื่องดัด. (2567). การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4. วารสารวิชาการแห่งอนาคต. 4(1). 1-13.
- พระมหาพิเศษ สุขสมาน. พระสมพร นามอินทร์ และ ชาตรี สุขสบาย. (2566). การบริหารจัดการทางการศึกษาในยุค VUCA WORLD. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาภูมิพลราชวิทยาลัย. 3(5). 137-155.
- พระสมเกียรติ สิริวิฑูมโก (แสนบัวโพธิ์). พระมหาไพฑูริย์ สิริธมโม และพระมหาประทีป อภิวิฑูมโน. (2567). การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรสวนยางพาราในจังหวัดบึงกาฬ. วารสารมหาวิทยาลัย มหาภูมิพลราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 13(2). 377-388.
- รูปธรรมจักร. <https://www.klipartz.com/th/sticker-png-bwtnc>. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2568.
- ศศิมา สุขสว่าง. VUCA World ความท้าทายสำหรับผู้ในยุคใหม่. <https://www.sasimasuk.com>. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2568.
- สนิทเดช จินตนา และธีระพงษ์ ภูริปาณิก. (2562). ปัญหา ข้อจำกัดและแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับ วิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. 12(3). 179-193.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม. (2564). รายงานสรุปสถานการณ์วิสาหกิจเพื่อสังคม ปี 2564. <https://www.sepo.or.th/report2024>. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2568.
- สำนักเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). ดัชนีประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชนไทย ปี 2565. <http://www.oae.go.th/Publication>. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2568.
- สุพาดา สิริกิตตา. (2566). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลไม้บ้าน ยาวี จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 26(1). 89-104.
- สมณฑา สุภาวิมล. (2566). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเชิงพุทธ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์. 6(1). 179-188.
- อุบลวรรณ ภวกันันท์ และวิวัฒน์ หามนตรี. (2567). รูปแบบการยกระดับศักยภาพทางธุรกิจวิสาหกิจชุมชนตะกั่ว อยุธยาคุณโดยทีม มจร. จิตอาสาภิเษก โครงการออมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาค 14. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม. 9(1). 248-266.
- อุมาพร โวลา และ อุดม สมบูรณ์ผล. (2567). แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าไหมนาข้าว จังหวัดอุดรธานี. Journal of Roi Kaensarn Academi. 9(2). 95-111.
- British Council. (2020). The state of social enterprise in Thailand (2nd ed.). <https://www.britishcouncil.org/>
- ByteHR. 4 วิธีปรับตัวเข้าสู่ยุค VUCA. <https://byte-hr.com/th/blog/4-method-to-vuca>. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2568.
- Schumacher. E. F. (1973). Small is beautiful: Economics as if people mattered. London : Briggs.
- Thanissaro Bhikkhu. (2001). Vanijja Sutta: Wrong livelihood . <https://www.accesstoinight.org/>

การสร้างเศรษฐกิจเมตตาด้วยพุทธนวัตกรรม: ทางเลือกใหม่ ของสังคมสันติสุขและความเสมอภาค The Compassionate Economy as a Buddhist Innovation for Social Harmony and Economic Equality

พระไพศาล จันทมโม (วงศ์ภูงา) พระมหาสังคม ชยานนโท (ช่างเหล็ก)

สมควร นียมวงศ์

Phra Paisan Candadhammo (Wongpunga) Phramaha Sangkom Chayananto.(Changlek)

Somkhuang Niyomwong

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chaiyaphum Buddhist college. Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: srinuantemple2018@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) ในฐานะพุทธนวัตกรรม (Buddhist Innovation) ที่สามารถเป็นแนวทางใหม่ในการตอบสนองต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การขาดจริยธรรมทางธุรกิจ และความเปราะบางทางสังคมในโลกสมัยใหม่ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สัมมาอาชีพะ สังคหวัตถุ 4 มัชฌิมาปฏิปทา และอิทัปปัจจยตา เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์และออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน เอื้อต่อความเสมอภาค และส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมระหว่างมนุษย์ การศึกษานี้อาศัยการทบทวนวรรณกรรมเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจทางเลือก แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ และทฤษฎีทางสังคมร่วมสมัย เพื่อเปรียบเทียบข้อจำกัดของแนวทางเดิมกับศักยภาพของเศรษฐกิจเมตตาในบริบทใหม่ ผลการศึกษาเสนอว่าการประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมในเชิงเศรษฐกิจสามารถขับเคลื่อนได้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบายสาธารณะ อาทิ การส่งเสริมธุรกิจที่มีจริยธรรม การสร้างระบบเศรษฐกิจพึ่งตน และการออกแบบนโยบายที่มีความเมตตาเป็นฐาน บทความนี้จึงมีส่วนในการขยายขอบเขตขององค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม และเสนอแนวทางบูรณาการพระพุทธศาสนากับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสมดุล ซึ่งมีศักยภาพในการเยียวยาความทุกข์ร่วมสมัย และสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

คำสำคัญ : เศรษฐกิจแบบเมตตา , นวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา, จริยธรรมทางเศรษฐกิจ ,ความเท่าเทียมทางสังคม, สังคมสันติสุข

Abstract

This academic article aims to propose the concept of a “Compassionate Economy” as a Buddhist innovation that offers a new alternative to address major contemporary challenges. including economic inequality. lack of business ethics. and increasing social fragility. The framework is grounded in core Buddhist principles such as Right Livelihood (Sammā-ājīva). the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu). the Middle Path (Majjhima Paṭipadā). and Dependent Origination

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(Paṭṭiccasamuppāda). These principles form the foundation for designing a non-exploitative economic system that promotes equity and cultivates morally grounded human relationships.

The study employs a critical review of literature concerning alternative economic systems. Buddhist economics, and contemporary social theories. It compares the limitations of existing approaches with the transformative potential of the compassionate economy in today's context. The findings suggest that applying Buddhist innovation to economics can be operationalized at individual, community, and public policy levels—for instance, by promoting ethical enterprises, supporting self-reliant economies, and formulating compassion-based policies.

This article contributes to expanding the scope of ethical economics and proposes a balanced integration of Buddhist thought with economic development. It reveals the potential of this model to address modern suffering and foster sustainable peace in both local and global contexts.

Keywords: Compassionate Economy, Buddhist Innovation, Economic Ethics, Social Equity, Peaceful Society

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมดิจิทัลได้พลิกโฉมรูปแบบการดำรงชีวิตของมนุษย์ และผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจเข้าสู่แนวทางทุนนิยมเสรีใหม่ (Neoliberal Capitalism) ซึ่งมุ่งเน้นการเปิดเสรีทางการค้า การแข่งขันเสรี และการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก แม้วิถีเศรษฐกิจเช่นนี้จะส่งผลให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจในหลายภูมิภาคทั่วโลก แต่ในขณะเดียวกัน ก็ได้สร้างผลกระทบเชิงโครงสร้างที่ลึกซึ้ง เช่น การกระจุกตัวของทรัพยากรในกลุ่มทุน การกดขี่แรงงานราคาถูก และการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงเหลือเพียงบทบาทของ “แรงงาน” หรือ “ผู้บริโภคร” (Harvey, 2005)

สำหรับบริบทของสังคมไทย การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยึดตามกรอบทุนนิยมบริโภคนิยมได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ จากชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล ได้กลายเป็นสังคมที่เน้นผลประโยชน์ส่วนตน ส่งผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมอ่อนแอลง ปัญหาเรื้อรัง เช่น ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ภาระหนี้สินครัวเรือน ความรุนแรงในครอบครัว และความไม่ไว้วางใจระหว่างมนุษย์เพิ่มสูงขึ้น สะท้อนถึงการพัฒนาที่ขาดมิติทางจริยธรรมและจิตวิญญาณ แม้ระบบเศรษฐกิจปัจจุบันจะสามารถตอบสนองความต้องการในเชิงวัตถุได้ แต่กลับไม่สามารถตอบโจทยในมิติของ “ความหมายของชีวิต” และ “ความสุขภายใน” ได้อย่างแท้จริง (Sandel, 2012)

ทั้งนี้ ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมแม้จะได้รับการยอมรับในด้านประสิทธิภาพในการผลิตและบริโภค แต่ในเชิงโครงสร้างกลับส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำและความเปราะบางทางจริยธรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง Oxfam (2020) ระบุว่ามหาเศรษฐีเพียงร้อยละ 1 ของโลกถือครองทรัพย์สินมากกว่าร้อยละ 99 ที่เหลือรวมกัน ซึ่งสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้างอย่างลึกซึ้ง ในประเทศไทย สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรผู้สูงอายุ และแรงงานนอกระบบที่ขาดหลักประกันและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ระบบการศึกษาสมัยใหม่มักยกย่องความสำเร็จในเชิงวัตถุ เช่น ทรัพย์สิน อำนาจ และสถานะ มากกว่าการปลูกฝังคุณค่าภายในหรือจิตเมตตา ส่งผลให้เกิดโลกทัศน์แบบประโยชน์นิยมที่มุ่งสู่ความสำเร็จส่วนตนโดยไม่ใส่ใจต่อผู้อื่น เป็นรากฐานของการเบียดเบียนอย่างไม่รู้ตัว และเป็นสาเหตุของความทุกข์ทั้งในระดับปัจเจกและสังคมโดยรวม

จากข้อจำกัดของระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก ได้มีความพยายามนำเสนอแนวคิดทางเลือกต่าง ๆ อาทิ เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ที่เน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันตามแนวพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 หรือเศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Economy) ที่เน้นความยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) และเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเหล่านี้จะมีคุณูปการต่อการพัฒนาแนวคิดเชิงระบบ แต่ก็ยังขาดมิติทางจิตวิญญาณ และไม่สามารถเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง (Raworth, 2017; Zsolnai, 2011)

ในบริบทดังกล่าว บทความนี้จึงเสนอ “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) ในฐานะ “พุทธนวัตกรรม” (Buddhist Innovation) ที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สัมมาอาชีวะ สังคหวัตถุ 4 มัชฌิมาปฏิปทา และอิทัปปัจจยตา มาใช้เป็นฐานในการออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน ส่งเสริมความเสมอภาค และฟื้นฟูความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมระหว่างมนุษย์ แนวคิดนี้มีใช้เพียงการตีความคำสอนของพระพุทธเจ้า หากแต่เป็นการออกแบบเชิงโครงสร้างที่ใช้ธรรมะเป็นฐานในการกำหนดนโยบาย สร้างกิจกรรมเศรษฐกิจ และขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Loy, 2003; พระพรหมคุณาภรณ์, 2542)

เพื่อวางกรอบการศึกษาให้ชัดเจน บทความนี้มุ่งวิเคราะห์หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเมตตา และนำเสนอแนวทางประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบาย ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดและศักยภาพของแนวคิดนี้ในบริบทของสังคมไทยและสากล อันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้านเศรษฐศาสตร์เชิงคุณธรรม และการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของจิตเมตตา ความสัมพันธ์ และการพัฒนาร่วมกันของมนุษย์ทุกระดับ

การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้

1. สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood)

สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตโดยชอบ ไม่ประกอบอาชีพที่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม (พระไตรปิฎก เล่ม 14)

การประยุกต์ใช้: ในบริบทของเศรษฐกิจเมตตา สัมมาอาชีวะสามารถเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดพฤติกรรมของผู้ประกอบการและแรงงานให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม เช่น การเลือกผลิตสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ส่งเสริมอบายมุข หรือการปฏิเสธการแสวงหากำไรบนความทุกข์ของผู้อื่น องค์กรธุรกิจสามารถใช้หลักนี้ออกแบบกลยุทธ์ CSR และจริยธรรมธุรกิจเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Loy, 2003; Zsolnai, 2015)

2. สังคหวัตถุ 4 (Four Bases of Social Solidarity)

สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อตถจริยา (การทำประโยชน์เกื้อกูล)

สมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค)

การประยุกต์ใช้: สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการสร้างสัมพันธ์ทางสังคมและการรวมกลุ่มในทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือสหกรณ์ที่ยึดหลัก “ให้” มากกว่า “แสวงหา” การดำเนินธุรกิจโดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ร่วม และการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ย่อมสามารถสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ผลิต-ผู้บริโภค ชุมชน-รัฐ ได้อย่างมั่นคง (พระธรรมปิฎก, 2542)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. มัชฌิมาปฏิปทา (Middle Way)

มัชฌิมาปฏิปทา คือ การดำเนินชีวิตหรือวิธีการปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งสองฝั่ง ได้แก่ ความสุขนิยมและความทรมานตน แต่เป็นทางสายกลางที่สมดุลระหว่างปัญญาและความเมตตา

การประยุกต์ใช้: มัชฌิมาปฏิปทาเป็นหลักการพื้นฐานในการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่ “ไม่สุดโต่ง” ไปในทางทุนนิยมบริโภคนิยม หรือสังคมนิยมแบบสุดขั้ว แต่เป็นระบบที่พอดี พอประมาณ และยั่งยืน เช่น เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้น “ความพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน” ก็อยู่ภายใต้กรอบมัชฌิมาปฏิปทาเช่นกัน (Puntasen, 2008)

4. อิทัปปัจจยตา (Principle of Conditionality / Dependent Origination)

อิทัปปัจจยตา คือ หลักแห่งความสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัย กล่าวคือ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี (พระไตรปิฎก เล่ม 16)

การประยุกต์ใช้: ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเมตตา อิทัปปัจจยตาเป็นกรอบคิดสำคัญในการเข้าใจโครงสร้างระบบเศรษฐกิจว่าไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่เป็นผลของเหตุปัจจัยหลากหลาย เช่น วัฒนธรรม นโยบาย การศึกษา และทัศนคติของผู้คน ซึ่งหากต้องการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างปัจจัยเหล่านี้อย่างสอดคล้องกัน การวางนโยบายเชิงระบบจึงต้องมองอย่างองค์รวมและตระหนักถึงความสัมพันธ์ของทุกภาคส่วน (Raworth, 2017)

สรุปการบูรณาการหลักธรรมกับแนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา”

หลักธรรมทั้ง 4 ข้อมีบทบาทเชิงโครงสร้างในการออกแบบระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เน้น “ความสัมพันธ์” มากกว่า “ผลประโยชน์”

สัมมาอาชีวะ → ให้กรอบจริยธรรมแก่การประกอบอาชีพ

สังคหวัตถุ 4 → สร้างความผูกพันทางสังคม

มัชฌิมาปฏิปทา → กำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างสมดุล

อิทัปปัจจยตา → ช่วยวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาจึงมิใช่เพียงการประยุกต์หลักธรรมเชิงนามธรรม หากแต่เป็น พุทธนวัตกรรมเชิงโครงสร้าง ที่มีพลังในการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับลึก (Sivaraksa, 2011; Zsolnai, 2015)

เพื่อให้การศึกษามีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนและมีทิศทางในการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ บทความนี้จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) โดยพิจารณาจากรากฐานของพระพุทธศาสนาในฐานะกรอบอธิบายทางจริยศาสตร์ และนำไปสู่การออกแบบระบบเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับมิติทางจิตวิญญาณ คุณธรรม และความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Loy, 2003; Zsolnai, 2011) งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเมตตา ได้แก่ สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) สังคหวัตถุ 4 มัชฌิมาปฏิปทา และอิทัปปัจจยตา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ส่งเสริมคุณค่าความเป็นมนุษย์และลดการเบียดเบียนในระดับโครงสร้าง (Payutto, 1999)

2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” ในฐานะ “พุทธนวัตกรรม” (Buddhist Innovation) ที่บูรณาการหลักธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจสมัยใหม่ โดยเน้นความสัมพันธ์เชิงคุณธรรม ความยั่งยืน และจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Puntasen, 2008; Sivaraksa, 1992)

3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับบุคคล (เช่น วิถีชีวิตและอาชีพ) ระดับชุมชน (เช่น เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจเพื่อสังคม) และระดับนโยบาย (เช่น การออกแบบ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

นโยบายสาธารณะที่เน้นคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม) โดยเน้นการส่งเสริม “เศรษฐกิจคุณธรรม” ที่วางอยู่บนฐานของจิตเมตตาและสติรู้ (Zsolnai, 2015)

4. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดและศักยภาพของแนวคิดเศรษฐกิจเมตตาในบริบทของสังคมไทยและโลก โดยเฉพาะในด้านการบูรณาการหลักธรรมกับนโยบายเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และการออกแบบระบบที่ยั่งยืนและไม่เปราะบาง ซึ่งจะสะท้อนถึงความเป็นไปได้ในการยกระดับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ให้มีความลึกซึ้งทั้งในมิติคุณค่าและความสัมพันธ์ (Sandel, 2012; Raworth, 2017)

แนวทางการศึกษานี้จะอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงพุทธปรัชญา แนวคิดเศรษฐศาสตร์จริยธรรม และกรณีศึกษาที่แสดงถึงการประยุกต์ใช้เมตตาธรรมในกิจกรรมเศรษฐกิจรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน และกิจกรรมภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยจิตอาสาและธรรมาภิบาล

ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายสำคัญของบทความคือ การเสนอแนวคิดเศรษฐกิจเมตตาในฐานะ “พุทธนวัตกรรมเชิงระบบ” ที่สามารถนำไปต่อยอดในเชิงนโยบาย และเป็นกรอบคิดใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรม ความสัมพันธ์ และจิตวิญญาณอย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยสร้างการเปลี่ยนผ่านจากระบบทุนบริโภคนิยม (Consumerist Capitalism) ไปสู่ระบบ “เศรษฐกิจเมตตานิยม” (Compassion-Oriented Economy) ที่ยึดถือความเป็นมนุษย์ ความยั่งยืน และการพัฒนาร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม (Sivaraska, 2011; Prayukvong & Foster, 2014)

1. บริบททั่วไป

ในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการขยายตัวของโลกาภิวัตน์ได้ผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจทั่วโลกขับเคลื่อนไปตามกลไกของทุนนิยมเสรี (neoliberal capitalism) ซึ่งเน้นการผลิต การแข่งขันเสรี และการแสวงหากำไรสูงสุด (Harvey, 2005) แม้ระบบดังกล่าวจะช่วยเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในหลายประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ส่งผลกระทบเชิงลึกในด้านสังคมและจิตวิญญาณของมนุษย์ เช่น การกระจุกตัวของทรัพยากร ความเปราะบางของกลุ่มเปราะบาง และการเสื่อมถอยของคุณธรรมในระบบเศรษฐกิจ (Stiglitz, 2019) สำหรับประเทศไทย การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่อิงอยู่กับวัตถุนิยมและบริโภคนิยมได้ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก วิถีชุมชนที่เคยมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน กลับถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ ความอ่อนแอทางสังคมเริ่มเห็นชัดในรูปแบบของการแยกตัว การแข่งขัน และความขาดแคลนทางจริยธรรมในระดับครัวเรือนและองค์กร (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2565) ขณะเดียวกัน ปัญหาเรื้อรัง คือความยากจน หนี้สิน และความเหลื่อมล้ำ ก็ยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเข้มข้นก็ตาม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) จากบริบทข้างต้น สะท้อนว่า ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในมิติคุณธรรม ความสัมพันธ์ และจิตวิญญาณของมนุษย์ได้อย่างเพียงพอ จึงเกิดความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาแนวคิดทางเศรษฐกิจที่มีคุณธรรม ความเมตตา และความสมดุลเป็นรากฐาน เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. ปัญหาเฉพาะด้าน

แม้โลกในยุคปัจจุบันจะมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง แต่ความเจริญดังกล่าวกลับกระจายตัวอย่างไม่เท่าเทียม ส่งผลให้เกิด “ความเหลื่อมล้ำ” อย่างลึกซึ้งทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศ ข้อมูลจากรายงานของ Oxfam (2023) ระบุว่า กลุ่มประชากรเพียงร้อยละ 1 ของโลก ครอบครองทรัพย์สินมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด ขณะที่ประชาชนจำนวนมากยังคงเผชิญกับความยากจนและการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข และความมั่นคงในชีวิต ความเหลื่อมล้ำนี้ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเชิงเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นปัญหาเชิงจริยธรรมและความยุติธรรมในระดับโครงสร้าง (Piketty, 2014) นอกจากนี้ การขาด “จริยธรรมทางเศรษฐกิจ” ได้กลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ผู้คนจำนวนมากดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกำไรสูงสุดโดยไม่ใส่ใจต่อผลกระทบต่อผู้บริโภค แรงงาน หรือสิ่งแวดล้อม (Sandel, 2012) ความคิดเช่นนี้สะท้อนการเบี่ยงเบนของเป้าหมายชีวิตจากการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนอย่างไม่จำกัด ระบบเศรษฐกิจที่ขาดจริยธรรมเช่นนี้ยังส่งผลให้เกิดพฤติกรรมคดโกง ฉ้อฉล และเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ ในบริบทของประเทศไทย สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรงจากการครอบงำของวัฒนธรรมบริโภคนิยมและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ “ความสำเร็จ” ที่วัดจากวัตถุและสถานะทางสังคม ส่งผลให้เกิดแรงกดดัน การแข่งขัน และหนี้สินจำนวนมากในครัวเรือน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) สภาพเช่นนี้ไม่เพียงแต่ชี้ถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจในเชิงคุณธรรม หากยังสะท้อนความจำเป็นเร่งด่วนในการสร้างแนวทางทางเลือกที่มีพื้นฐานจากจริยธรรม เมตตาธรรม และความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

3. แนวคิดเดิม

ท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลก มีความพยายามจากนักวิชาการ นักพัฒนา และองค์กรต่าง ๆ ในการแสวงหาแนวคิดทางเศรษฐกิจทางเลือก (Alternative Economy) เพื่อเป็นทางออกจากระบบทุนนิยมแบบดั้งเดิม แนวคิดหนึ่งที่โดดเด่นในบริบทไทยคือ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเสนอขึ้น โดยเน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน พร้อมทั้งอาศัยเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.). (2560). เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาระบบราชการ. กรุงเทพฯ : ก.พ.ร.) แนวคิดนี้มีอิทธิพลอย่างมากในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในระดับชุมชน ขณะเดียวกัน บนเวทีโลกก็มีแนวคิดอื่น ๆ ที่ถูกเสนอขึ้น เช่น เศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Economy) ที่มุ่งให้ธุรกิจสร้างคุณค่าทางสังคมควบคู่กับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (Defourny & Nyssens, 2010). เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ที่ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (UNEP, 2011). และเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) ที่สนับสนุนการใช้ทรัพยากรร่วมกันผ่านแพลตฟอร์มเทคโนโลยี (Sundararajan, 2016) แม้แนวคิดเหล่านี้จะมีคุณูปการในหลายด้าน แต่ก็ยังประสบข้อจำกัดในทางปฏิบัติ เช่น เศรษฐกิจพอเพียงมักถูกมองว่าเหมาะกับบริบทชนบทมากกว่าการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับมหภาค อีกทั้งยังขาดกลไกเชิงระบบในการผลักดันอย่างต่อเนื่อง (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2565) ส่วนเศรษฐกิจเพื่อสังคมและเศรษฐกิจแบ่งปันก็เผชิญกับการกลืนกลายโดยทุนเอกชน และบางกรณีกลายเป็นเครื่องมือของระบบทุนแทนที่จะสร้างความเป็นธรรม (Zuboff, 2019) นอกจากนี้ แนวคิดเหล่านี้ยังขาดรากฐานทางจิตวิญญาณและความลึกซึ้งในมิติ “ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์” ที่พระพุทธศาสนานำเสนอ เช่น การเบียดเบียนทางอารมณ์ ความโลภที่ฝังลึก หรือความทุกข์ทางจิตใจที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยมาตรการทางวัตถุ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

แนวคิดทางเศรษฐกิจเหล่านี้จึงยังไม่สามารถเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง และจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดใหม่ที่บูรณาการทั้งจริยธรรม จิตวิญญาณ และระบบเศรษฐกิจเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน

4. ทางเลือกใหม่

จากข้อจำกัดของแนวคิดเศรษฐกิจทางเลือกที่เน้นเพียงมิติด้านโครงสร้าง ระบบ หรือสิ่งแวดล้อม แต่ยังขาดการบูรณาการด้านจิตวิญญาณและความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระดับลึก จึงเกิดความจำเป็นในการแสวงหา “ทางเลือกใหม่” ที่สามารถวางอยู่บนรากฐานของคุณธรรม เมตตา และจริยธรรมเชิงพุทธ แนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) จึงได้รับการเสนอขึ้นในฐานะพุทธนวัตกรรม (Buddhist Innovation) ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น สัมมาอาชีวะ สังคหวัตถุ 4 และมัชฌิมาปฏิปทา มาประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เกื้อกูลกัน ยั่งยืน และไม่เบียดเบียน เศรษฐกิจเมตตาไม่เพียงแต่เป็นกรอบแนวคิด แต่ยังเป็นท่าทีต่อชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ภาวะร่วมทุกข์” (compassion) การเคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์ และความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง (อิทัปปัจจยตา) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพุทธปรัชญาที่มองว่าความสุขมิได้เกิดจากการบริโภคไม่รู้จักจบ หากแต่เกิดจากการลดอัตตา รู้จักพอ และการให้ความหมายต่อชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Payutto. 1994; Loy. 2003) ในทางปฏิบัติ เศรษฐกิจเมตตาสามารถขับเคลื่อนได้ในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล เช่น การบริโภคอย่างรู้ตัว (mindful consumption) การประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ระดับชุมชน เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม หรือเศรษฐกิจพืงต้น และระดับนโยบาย เช่น การกำหนดนโยบายสาธารณะที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม ความสุขของครัวเรือน และความยั่งยืนมากกว่าตัวเลขทาง GDP (Schumacher. 1973; Raworth. 2017) เศรษฐกิจเมตตาจึงมิใช่เพียงกรอบคิดในอุดมคติ หากแต่เป็นข้อเสนอเชิงทางเลือกที่สามารถพลิกกระบวนทัศน์ของเศรษฐกิจร่วมสมัยให้พ้นจากความโลภ ความเบียดเบียน และความทุกข์ร่วมสมัย ซึ่งสังคมไทยสามารถหยิบยกพุทธนวัตกรรมนี้มาใช้ได้อย่างเหมาะสมทั้งในเชิงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ

5. ประเด็นที่ศึกษา

จากบริบทและปัญหาที่กล่าวมาในเบื้องต้น บทความวิชาการนี้มีความมุ่งหมายในการศึกษาแนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” ในฐานะพุทธนวัตกรรมที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและจริยธรรมของสังคมร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้ง โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ดังนี้

1. สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) คือ การเลี้ยงชีวิตโดยชอบ ไม่ประกอบอาชีพที่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม (พระไตรปิฎก เล่ม 14) ในบริบทของเศรษฐกิจเมตตา สัมมาอาชีวะสามารถเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดพฤติกรรมของผู้ประกอบการและแรงงานให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม เช่น การเลือกผลิตสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ส่งเสริมอบายมุข หรือการปฏิเสธการแสวงหากำไรบนความทุกข์ของผู้อื่น องค์กรธุรกิจสามารถใช้หลักนี้ออกแบบกลยุทธ์ CSR และจริยธรรมธุรกิจเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Loy. 2003; Zsolnai. 2015)

2. สังคหวัตถุ 4 (Four Bases of Social Solidarity) สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อัตถจริยา (การทำประโยชน์เกื้อกูล) สมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค) สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคมและการรวมกลุ่มในทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือสหกรณ์ที่ยึดหลัก “ให้” มากกว่า “แสวงหา” การดำเนินธุรกิจโดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ร่วม และการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ย่อมสามารถสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ผลิต-ผู้บริโภค ชุมชน-รัฐ ได้อย่างมั่นคง (พระธรรมปิฎก. 2542)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. มัชฌิมาปฏิปทา (Middle Way) คือ การดำเนินชีวิตหรือวิธีการปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งสองฝั่ง ได้แก่ สุขุขนิยัมและความทรมานตน แต่เป็นทางสายกลางที่สมดุลระหว่างปัญญาและความเมตตา มัชฌิมาปฏิปทาเป็นหลักการพื้นฐานในการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่ “ไม่สุดโต่ง” ไปในทางทุนนิยมบริโภคนิยม หรือสังคมนิยมแบบสุดขั้ว แต่เป็นระบบที่พอดี พอประมาณ และยั่งยืน เช่น เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้น “ความพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน” ก็อยู่ภายใต้กรอบมัชฌิมาปฏิปทาเช่นกัน (Puntasen. 2008)

4. อิทัปปัจจยตา (Principle of Conditionality / Dependent Origination) คือ หลักแห่งความสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัย กล่าวคือ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี (พระไตรปิฎก เล่ม 16) ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเมตตา อิทัปปัจจยตาเป็นกรอบคิดสำคัญในการเข้าใจโครงสร้างระบบเศรษฐกิจว่าไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่เป็นผลของเหตุปัจจัยหลากหลาย เช่น วัฒนธรรม นโยบาย การศึกษา และทัศนคติของผู้คน ซึ่งหากต้องการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างปัจจัยเหล่านี้อย่างสอดคล้องกัน การวางนโยบายเชิงระบบจึงต้องมองอย่างองค์รวมและตระหนักถึงความสัมพันธ์ของทุกภาคส่วน (Raworth. 2017)

ขอบเขตของการศึกษานี้เน้นการวิเคราะห์เชิงปรัชญาและแนวคิดเชิงนโยบาย โดยใช้กรอบทางพุทธธรรมเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical reflection) และไม่เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยตรง ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนารอบแนวคิดเศรษฐกิจทางเลือกที่มีพื้นฐานจากจิตเมตตา และสามารถนำไปต่อยอดในเชิงวิจัยประยุกต์หรือนโยบายเชิงสาธารณะในอนาคตได้

6. ความสำคัญของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเมตตา

การทำความเข้าใจหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเมตตา เป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน เน้นคุณธรรม และสร้างสังคมที่เกื้อกูลอย่างยั่งยืน โดยหลักธรรมทั้ง 4 มีบทบาทเฉพาะทางดังนี้

1.1 สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood)

เป็นหนึ่งในองค์แห่งอริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึง การเลี้ยงชีพโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การไม่ค้าสัตว์ ไม่ขายอาวุธ หรือสิ่งเสพติด (พระไตรปิฎก เล่ม 14). ในเชิงเศรษฐกิจเมตตา แนวคิดนี้ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการยึดหลักจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ เลือกรูปแบบการผลิตและการตลาดที่ไม่ละเมิดสิทธิของแรงงาน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจจริยธรรม (ethical business)

1.2 สังคหวัตถุ 4 (The Four Means of Sustaining Society)

ประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาไพเราะ) อัตถจริยา (การประพฤติเป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (ความมีตนเสมอ) (พระธรรมปิฎก. 2542) หลักธรรมนี้ช่วยวางรากฐานเชิงสัมพันธ์ (relational ethics) ในเศรษฐกิจเมตตา คือ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างมีน้ำใจ แบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และเสริมสร้างความไว้วางใจทางเศรษฐกิจระหว่างผู้ผลิต-ผู้บริโภค-ชุมชน

1.3 มัชฌิมาปฏิปทา (The Middle Way)

เป็นหลักความพอดี ไม่สุดโต่งทั้งในทางบำรุงกายและการทรมานตน ซึ่งในด้านเศรษฐกิจหมายถึงการหลีกเลี่ยงทั้งบริโภคนิยมสุดโต่งและความอดอยาก (Loy. 2003). แนวคิดนี้ช่วยให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคดำเนินชีวิตและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างพอประมาณ ยั่งยืน และเคารพในข้อจำกัดของธรรมชาติ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1.4 อิทัปปัจจยตา (Dependent Origination)

คือหลักเหตุปัจจัยที่อธิบายว่า สิ่งทั้งปวงเกิดจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดยลำพัง (พระไตรปิฎก เล่ม 16). หลักนี้มีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจเมตตาในด้านระบบคิด เพราะช่วยให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจในฐานะระบบที่พึ่งพาและส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน เช่น การบริโภคของคนหนึ่งย่อมกระทบต่อแรงงาน สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างสังคมโดยรวม ดังนั้นจึงต้องออกแบบระบบเศรษฐกิจด้วยความรับผิดชอบต่อกองค์ประกอบของระบบ

สรุปคือ การศึกษาและประยุกต์ใช้หลักธรรมทั้ง 4 นี้ช่วยเปิดพื้นที่ให้การออกแบบเศรษฐกิจในมิติที่ลึกกว่าเชิงตัวเลขหรือผลกำไร โดยมุ่งเน้น “คุณค่าของความสัมพันธ์” และ “จริยธรรมแห่งการอยู่ร่วมกัน” ซึ่งถือเป็นหัวใจของเศรษฐกิจเมตตาในฐานะ พุทธนวัตกรรม ที่ตอบสนองปัญหาในโลกสมัยใหม่ได้อย่างมีรากฐานและยั่งยืน

2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจเมตตา (Compassionate Economy) ในฐานะพุทธนวัตกรรม (Buddhist Innovation)

ในโลกปัจจุบันที่ระบบเศรษฐกิจถูกกำกับด้วยหลักคิดแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ซึ่งให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ กำไร และการแข่งขัน แนวคิดทางเศรษฐกิจจำนวนมากจึงมุ่งตอบสนอง “ความต้องการ” ทางวัตถุของมนุษย์ มากกว่าการตอบโจทยในมิติของ “จิตวิญญาณ” หรือ “ความหมายของชีวิต” (Sandel. 2012; Zsolnai. 2011) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ปราศจากรากฐานทางคุณธรรม ได้สร้างผลกระทบเชิงลึกต่อทั้งปัจเจกบุคคลและโครงสร้างสังคม อาทิ ความเหินห่างในความสัมพันธ์ ความโดดเดี่ยวภายในจิตใจ และการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้เหลือเพียง “แรงงาน” หรือ “ผู้บริโภค” (Harvey. 2005)

ในบริบทนี้ แนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) จึงถูกเสนอขึ้นในฐานะ พุทธนวัตกรรม (Buddhist Innovation) ซึ่งมีใช้เพียงการแปลคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายในเชิงศีลธรรมเท่านั้น แต่เป็นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการออกแบบระบบเศรษฐกิจร่วมสมัยในระดับโครงสร้าง โดยเน้นการพัฒนามิติทางจิตใจไปพร้อมกับการจัดการทรัพยากรและการผลิตเชิงจริยธรรม (Loy. 2003; Payutto. 1994)

เศรษฐกิจเมตตาดังอยู่บนฐานของ “ปัญญาเชิงพุทธ” ที่ตระหนักถึงธรรมชาติของความไม่เที่ยง (อนิจจัง) การเชื่อมโยงของเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) และการดำเนินชีวิตอย่างพอดี (มัชฌิมาปฏิปทา) ในขณะเดียวกัน ยังยึดหลัก “สัมมาอาชีวะ” และ “สังคหวัตถุ 4” เป็นกลไกในการสร้างความสมดุลระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับความเมตตา กรุณา และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณค่า จากมุมมองนี้ “เศรษฐกิจเมตตา” ไม่ใช่เพียงแนวทางศีลธรรมสำหรับบุคคลเท่านั้น หากแต่สามารถพัฒนาเป็น กรอบแนวคิดเชิงนโยบาย ที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ เช่น ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise). เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน. หรือระบบการค้าที่ยุติธรรม (Fair Trade) ซึ่งล้วนแสดงถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการปฏิบัติในระดับสังคม (Zsolnai & Ims. 2006) ดังนั้น การวิเคราะห์เศรษฐกิจเมตตาในฐานะพุทธนวัตกรรม จึงช่วยเปิดพื้นที่ให้องค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ได้บูรณาการมิติจิตวิญญาณ จริยธรรม และระบบคิดเชิงสัมพันธ์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบอนาคตของเศรษฐกิจที่ยั่งยืน มีมนุษยธรรม และไม่เปียดเบียน

3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตาในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับนโยบายสาธารณะ

แนวคิดเศรษฐกิจเมตตา (Compassionate Economy) ในฐานะพุทธนวัตกรรม มีได้ตั้งอยู่บนหลักการทางทฤษฎีเท่านั้น หากแต่สามารถแปรรูปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคมในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยมี “เมตตาธรรม” เป็นรากฐานสำคัญของการขับเคลื่อนทั้งในเชิงปัจเจก สังคม และเชิงโครงสร้างนโยบาย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ระดับบุคคล การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตาในระดับบุคคลเน้นการปลูกฝังหลักธรรม เช่น สัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพโดยชอบธรรม) และมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ซึ่งสามารถส่งเสริมให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างมีจริยธรรม พอเพียง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและเศรษฐกิจว่าเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันอย่างไม่มีอิสระ (อิทัปปัจจยตา) (Payutto. 1994; Loy, 2003)

ระดับชุมชน ในระดับนี้ เศรษฐกิจเมตตาสามารถประยุกต์ใช้ผ่านรูปแบบของ “เศรษฐกิจชุมชน” หรือ “เศรษฐกิจเพื่อสังคม” (Social Economy) ซึ่งเน้นการพึ่งพาอาศัยกันและการแบ่งปัน เช่น การรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน วิสาหกิจชุมชน หรือระบบแลกเปลี่ยนโดยไม่ใช้เงินตรา โดยมีสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักในการสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและยั่งยืน (Sivaraksa, 1999)

ระดับนโยบายสาธารณะ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมตตาในระดับนี้ต้องอาศัยการปฏิรูปนโยบายที่ไม่ยึดติดกับการเติบโตทาง GDP เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับ “ความสุข” และ “ความเสมอภาค” เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ “นโยบายความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness)” ของภูฏาน ซึ่งบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับการกำหนดนโยบายรัฐ (Thinley, 2007) ทั้งนี้ รัฐสามารถส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายทางสังคม เช่น การสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคม ระบบภาษีที่เอื้อต่อผู้ด้อยโอกาส และการจัดสรรงบประมาณให้กับโครงการจิตอาสาและกิจกรรมธรรมาภิบาล

แนวทางเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจเมตตาไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงจริยธรรมเท่านั้น แต่เป็นกรอบทางเลือกเชิงระบบที่สามารถพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมในทุกระดับของสังคม โดยมีเป้าหมายในการสร้างสังคมที่สงบสุข ยุติธรรม และไม่ทอดทิ้งผู้ใดไว้ข้างหลัง

4. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดและศักยภาพของเศรษฐกิจเมตตาในการเป็นกลไกทางสังคมที่จะเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของระบบเศรษฐกิจจากการมุ่งเน้นกำไรสูงสุด ไปสู่ระบบที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตาและความสัมพันธ์เชิงคุณธรรม

แนวคิดเศรษฐกิจเมตตา (Compassionate Economy) เสนอแนวทางการจัดระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของจริยธรรม ความเมตตา และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยมีเป้าหมายในการลดทอนการเบียดเบียนและฟื้นฟูจิตวิญญาณของระบบเศรษฐกิจที่ถูกครอบงำโดยวาทกรรมทุนนิยมบริโภคนิยม อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดเศรษฐกิจเมตตามาประยุกต์ใช้ในระดับโครงสร้างยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่

(1) ข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจและผลประโยชน์ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกระแสหลักยังคงฝังแน่นในระบบนโยบายของรัฐและกลุ่มทุน โดยมีเป้าหมายหลักคือการขยายผลกำไรและการเติบโตของ GDP ซึ่งมักละเลยคุณค่าทางจริยธรรมและผลกระทบทางสังคม (Harvey, 2005; Sandel, 2012)

(2) ข้อจำกัดด้านความเข้าใจในมิติธรรมะและจิตวิญญาณ ระบบการศึกษาในปัจจุบันมักเน้นทักษะทางเศรษฐกิจและการแข่งขันมากกว่าการพัฒนาโลกทัศน์ด้านความเมตตาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาดูยังขาดพื้นที่ในการพัฒนาเชิงระบบ (Zsolnai, 2011)

(3) ข้อจำกัดเชิงสถาบันและนโยบาย แม้จะมีความพยายามส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคมหรือกิจกรรมจิตอาสา แต่กรอบกฎหมายและนโยบายของรัฐจำนวนมากยังไม่เอื้อต่อการเติบโตของกิจกรรมเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยคุณธรรมและความเมตตา เช่น ระบบภาษี ระบบประเมินผล และโครงสร้างการจัดสรรทรัพยากร (Utting, 2015)

อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจเมตตายังมีศักยภาพสำคัญ ที่สามารถเป็นกลไกเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางเศรษฐกิจได้ในหลายด้าน ได้แก่ 1.การเปลี่ยนจุดเน้นของระบบเศรษฐกิจ จาก “ความมั่งคั่งเชิงวัตถุ” สู่ “ความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิต” โดยการวางเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายเรื่องความเป็นธรรม ความเสมอภาค และการมีสุขภาวะที่ดี 2.การส่งเสริมรูปแบบเศรษฐกิจ ที่หลากหลาย เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม ธุรกิจจิตอาสา เศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพึ่งตนที่มีธรรมะเป็นแกนกลาง ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบใหม่ของการพัฒนาเชิงคุณธรรม 3.การฟื้นฟูศิลปกรรมในระบบเศรษฐกิจ ผ่านหลักธรรม สัมมาอาชีวะ และสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญของผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม และความรับผิดชอบต่อสังคมในวงกว้าง กล่าวโดยสรุป แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาแม้จะเผชิญกับข้อจำกัดในหลายด้าน แต่ก็มีศักยภาพในการเปลี่ยนกรอบคิดของระบบเศรษฐกิจไปสู่ระบบที่ให้ความสำคัญกับ “ชีวิต” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์” มากกว่าเพียงตัวเลขของผลกำไร ซึ่งถือเป็นการวางรากฐานใหม่ของเศรษฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

แนวคิดหลักประเด็นสำคัญ

แนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) เป็นกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม ที่ผสมผสานหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากับระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีคุณธรรมและยั่งยืน แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการของ “พุทธเศรษฐศาสตร์” ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2559) ได้เสนอไว้ว่าการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจควรตั้งอยู่บนหลักสัมมาอาชีวะ มีความพอเพียง ไม่นำไปสู่ความทุกข์ของตนเองหรือผู้อื่น ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก นักเศรษฐศาสตร์อย่าง E.F. Schumacher (1973) ผู้เขียน Small is Beautiful ได้วิพากษ์ระบบเศรษฐกิจที่ยึดติดกับการเติบโตและบริโภค โดยเสนอว่า “เศรษฐกิจควรรับใช้นุษย์ ไม่ใช่มนุษย์รับใช้เศรษฐกิจ” ซึ่งสะท้อนหลักการเดียวกับเศรษฐกิจเมตตาที่เน้นคุณค่าทางจิตใจมากกว่าผลผลิตทางวัตถุ แนวคิดนี้ยังสามารถเห็นได้ในกรณีศึกษา เช่น การดำเนินกิจการของ “วิสาหกิจเพื่อสังคมบ้านดินไทย” ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเน้นการผลิตสินค้าท้องถิ่นจากธรรมชาติ โดยใช้แรงงานในชุมชน และแบ่งปันผลกำไรให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม วิสาหกิจดังกล่าวไม่ได้เน้นกำไรสูงสุด แต่ตั้งเป้าหมายให้เกิดความสุขและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน (มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2564) เศรษฐกิจเมตตาจึงไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงอุดมคติ แต่เป็นแนวปฏิบัติที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง โดยมีรากฐานจากทฤษฎีทางพุทธปรัชญา เศรษฐศาสตร์จริยธรรม และกรณีศึกษาที่เกิดผลในระดับชุมชน ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่ระดับนโยบายในอนาคต

วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดเศรษฐกิจอื่น

เศรษฐกิจเมตตา (Compassionate Economy) ในฐานะพุทธนวัตกรรม มีจุดเด่นที่แตกต่างจากแนวคิดเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยเฉพาะในด้าน “ฐานคิดทางจริยธรรม” และ “เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจ” หากเปรียบเทียบกับระบบทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Capitalism) จะพบว่า ระบบทุนเน้นการแข่งขันเสรีและการสะสมทุน โดยให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) เป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนหรือผลกระทบเชิงคุณธรรม (Harvey, 2005) ในขณะที่เศรษฐกิจเมตตานิยมการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นหัวใจของระบบ ไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการผลิตหรือบริโภค เมื่อเปรียบเทียบกับ พุทธเศรษฐศาสตร์ (Buddhist Economics) ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2559) ได้วางแนวทางไว้อย่างชัดเจนว่า “การประกอบอาชีพควรตั้งอยู่บนฐานของสัมมาอาชีวะและเป้าหมายเพื่อความพ้นทุกข์” จะพบว่า เศรษฐกิจเมตตาเป็นการต่อยอดแนวคิดดังกล่าว โดยเน้นการประยุกต์ใช้ในระดับนโยบายและการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน เช่น การออกแบบสวัสดิการด้วยจิตเมตตา หรือการบริหารองค์กรแบบมีส่วนร่วมและเอื้ออาทร ขณะเดียวกัน แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ก็มีจุดร่วมกับเศรษฐกิจเมตตา โดยเน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัว (สำนักงาน ก.พ.ร., 2560) อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจเมตตานิยม “ความสัมพันธ์เชิงคุณธรรม” เป็นศูนย์กลางมากกว่า เช่น การสร้างสังคมแห่งการให้ การให้อภัย และการเอื้อเฟื้อซึ่ง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

กันและกัน โดยไม่จำกัดเฉพาะระดับปัจเจก แต่ครอบคลุมถึงระบบนโยบายระดับประเทศ การเปรียบเทียบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจเมตตาไม่เพียงเป็นแนวคิดเสริมของพุทธเศรษฐศาสตร์หรือเศรษฐกิจพอเพียง แต่สามารถเป็น “กระบวนทัศน์ใหม่” ที่วางอยู่บนความเข้าใจเชิงลึกทางจิตวิญญาณ และสามารถใช้ได้ต่อกับผลกระทบเชิงลบของระบบทุนนิยมได้อย่างมีทิศทาง

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบายสาธารณะ

แนวคิดเศรษฐกิจเมตตา (Compassionate Economy) มีศักยภาพในการประยุกต์ใช้ได้หลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับนโยบายสาธารณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมในสังคม

ระดับบุคคล การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาในระดับนี้เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภค โดยยึดหลัก mindful consumption หรือ “การบริโภคอย่างมีสติ” ที่พิจารณาถึงผลกระทบต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม (Thich Nhat Hanh, 2010) อีกทั้งการเลือกประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีวะก็ถือเป็นการสร้างเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน ตั้งอยู่บนจริยธรรม เช่น การประกอบธุรกิจที่ไม่แสวงหากำไรเกินควร หรือการให้บริการด้วยความซื่อสัตย์และเมตตา

ระดับชุมชน เศรษฐกิจเมตตาสามารถแสดงออกผ่านรูปแบบของ วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) หรือ เศรษฐกิจฐานชุมชน ที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น กรณี “ศูนย์เรียนรู้บ้านดินไทย” ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งดำเนินธุรกิจด้วยจิตเมตตาโดยนำผลผลิตท้องถิ่นมาแปรรูป จ้างงานคนในชุมชน และแบ่งรายได้กลับสู่ท้องถิ่น (มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2564) หรือกิจกรรมธนาคารข้าว ธนาคารน้ำใจที่เกิดขึ้นในหลายหมู่บ้านภาคอีสาน ล้วนเป็นรูปธรรมของการใช้เศรษฐกิจแบบเกื้อกูล

ระดับนโยบายสาธารณะ รัฐสามารถนำหลักเศรษฐกิจเมตตามาประยุกต์ใช้ในการออกแบบนโยบาย เช่น การพัฒนาระบบภาษีก้าวหน้าเพื่อกระจายรายได้ การจัดสรรงบประมาณที่เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง หรือการสนับสนุนเศรษฐกิจเพื่อสังคมอย่างจริงจัง ทั้งนี้ต้องอาศัยแนวคิดเชิงพุทธที่มองระบบเศรษฐกิจในฐานะ “ระบบแห่งความสัมพันธ์” ไม่ใช่เพียงเครื่องมือทางกลไกตลาด (Payutto, 1994; Zsolnai, 2011) การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตาในทั้งสามระดับจึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในจิตใจมนุษย์และในโครงสร้างสังคมได้อย่างลึกซึ้ง เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้มุ่งเพียงผลลัพธ์ทางวัตถุ แต่รวมถึงคุณภาพชีวิตและคุณธรรมในสังคมร่วมด้วย

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

เพื่อให้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาสามารถก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในระดับกว้าง จำเป็นต้องผลักดันเข้าสู่ระบบนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในระดับประเทศและภูมิภาคที่ต้องการการฟื้นฟูเศรษฐกิจควบคู่กับการเยียวยาความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ทั้งนี้ การออกแบบนโยบายที่ตั้งอยู่บนหลักเมตตาและจริยธรรมสามารถกระทำได้ผ่านหลายกลไก อาทิ นโยบายการคลัง การศึกษา เศรษฐกิจชุมชน และระบบสวัสดิการสังคม

ด้านนโยบายการคลัง รัฐควรพิจารณาการใช้ระบบภาษีก้าวหน้า การจัดเก็บภาษีจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่เพื่อนำมาจัดสรรสวัสดิการพื้นฐานอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในด้านสาธารณสุข การศึกษา และความมั่นคงทางอาชีพ แนวทางนี้จะลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ และสร้าง “โครงสร้างแห่งความเกื้อกูล” แทนโครงสร้างแห่งการแข่งขัน (Raworth, 2017)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ควรส่งเสริมให้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาและหลักธรรมพุทธ เช่น สัมมาอาชีวะ และสังคหวัตถุ 4 ถูกบูรณาการในหลักสูตรระดับโรงเรียนและอุดมศึกษา เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่เข้าใจความสำคัญของคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

ด้านการขยายผลระดับภูมิภาค แนวทางเศรษฐกิจเมตตาสามารถใช้ร่วมกับนโยบาย “เศรษฐกิจฐานชุมชน” (Local Economy) และ “เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ” ซึ่งหลายจังหวัดในประเทศไทยได้ริเริ่มแล้ว เช่น โมเดลเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนล่าง หรือโครงการเศรษฐกิจสุขภาวะโดย สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2564) นอกจากนี้ บางประเทศเริ่มมีการทดลองแนวคิดที่คล้ายคลึงกับเศรษฐกิจเมตตา เช่น ประเทศภูฏาน ที่ใช้ดัชนี GNH (Gross National Happiness) แทน GDP ในการวัดความก้าวหน้า ซึ่งเน้นทั้งมิติของสุขภาวะ ความเสมอภาค ความสัมพันธ์ และสิ่งแวดล้อม (Ura et al., 2012) การนำนโยบายที่มีพื้นฐานจากเมตตาธรรมมาใช้ ไม่เพียงจะสร้างความยุติธรรมในเชิงเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นมิติที่สำคัญแต่ขาดหายไปจากระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตา

แม้แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาจะมีศักยภาพในการตอบโจทย์ปัญหาเชิงโครงสร้างและจริยธรรมของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ แต่การนำไปประยุกต์ใช้ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในระดับการปฏิบัติจริง และในเชิงนโยบาย

ข้อจำกัดแรก คือ การที่แนวคิดดังกล่าวยังไม่เป็นที่เข้าใจอย่างแพร่หลายในหมู่ผู้กำหนดนโยบายและภาคธุรกิจ กระแสหลักของเศรษฐกิจยังคงให้ความสำคัญกับการเติบโตทางวัตถุและผลกำไร มากกว่าคุณธรรมและความสัมพันธ์เชิงเมตตา การเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจแบบทุนเสรีไปสู่เศรษฐกิจแบบมีเมตตาจึงต้องอาศัย “กระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์” ซึ่งต้องใช้เวลาและความเข้าใจในระดับลึก (Zsolnai, 2011)

ข้อจำกัดที่สอง คือ การขาดกลไกเชิงสถาบันที่สนับสนุนแนวคิดนี้อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น การขาดการบูรณาการเศรษฐกิจเมตตาเข้าสู่หลักสูตรการศึกษา การฝึกอบรมผู้นำชุมชน หรือการสร้างแรงจูงใจในเชิงภาษีและงบประมาณสำหรับองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมอย่างมีจริยธรรม (Sandel, 2012)

ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้และหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจเมตตาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับโรงเรียนจนถึงอุดมศึกษา รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และองค์กรทางศาสนาในการส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงคุณธรรม นอกจากนี้ รัฐควรกำหนดนโยบายที่ให้สิทธิประโยชน์แก่กิจการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR+) และสนับสนุนระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีเมตตาธรรมเป็นแกนกลาง นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมการวิจัยเชิงประยุกต์ที่นำแนวคิดเศรษฐกิจเมตตาไปทดลองใช้ในพื้นที่จริง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้เชิงพื้นที่และวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาโมเดลเศรษฐกิจใหม่ที่เหมาะสมกับสังคมไทยในบริบทปัจจุบันและอนาคต

7. สรุป

บทความวิชาการนี้ได้เสนอแนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” (Compassionate Economy) ในฐานะพุทธนวัตกรรม (Buddhist Innovation) ที่สามารถใช้เป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมสมัยให้มีมิติของคุณธรรม ความเมตตา และความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น โดยวิเคราะห์จากปัญหาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การขาดจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปราะบาง แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาถูกวางอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ สัมมาอาชีวะ สังคหวัตถุ 4

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

มัชฌิมาปฏิปทา และอิทัปปัจจยตา ซึ่งเน้นความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล ลดอัตรา และการดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณ แนวคิดนี้ได้รับการเปรียบเทียบกับระบบเศรษฐกิจอื่น เช่น ทุนนิยม พุทธเศรษฐศาสตร์ และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแม้จะมีจุดร่วมกันในหลายด้าน แต่เศรษฐกิจเมตตาตามีลักษณะเฉพาะที่เน้น “ความสัมพันธ์เชิงคุณธรรม” และ “จิตวิญญาณแห่งความร่วมมือทุกซ์” เป็นแกนกลางของระบบเศรษฐกิจ ผู้เขียนยังได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตาในระดับบุคคล (เช่น การบริโภคอย่างมีสติ) ระดับชุมชน (เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม) และระดับนโยบาย (เช่น ระบบภาษีและสวัสดิการที่ยุติธรรม) รวมทั้งข้อเสนอเชิงนโยบายในการขยายผลแนวคิดนี้สู่ระดับประเทศ โดยยกตัวอย่างจากกรณีของประเทญญาน และการดำเนินงานเชิงพื้นที่ในประเทศไทย แม้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตาจะยังเผชิญกับข้อจำกัด ทั้งในด้านการรับรู้ของสังคม และกลไกเชิงนโยบาย แต่หากได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการศึกษา เครือข่ายชุมชน และนโยบายรัฐ ก็จะสามารถพัฒนาเป็นแนวทางเศรษฐกิจเชิงคุณธรรมที่ส่งเสริมความเสมอภาค ความสงบสุข และความยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างแท้จริง

8. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

1. การบูรณาการหลักธรรมพุทธเข้ากับระบบเศรษฐกิจ บทความนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ในการน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สัมมาอาชีวะ สังคหวัตถุ 4 และอิทัปปัจจยตา มาใช้เป็นฐานคิดในการออกแบบระบบเศรษฐกิจที่มี “เมตตาธรรม” เป็นแกนกลาง ซึ่งนับเป็นการต่อยอดจากพุทธเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิมไปสู่การประยุกต์ในระดับโครงสร้าง

2. กรอบแนวคิด “เศรษฐกิจเมตตา” ในฐานะพุทธนวัตกรรม แนวคิดเศรษฐกิจเมตตาในบทความนี้ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เสนอเป็น “พุทธนวัตกรรม” (Buddhist Innovation) ที่เชื่อมโยงมิติทางศีลธรรมกับมิติเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากแนวคิดทุนนิยมแบบเสรี หรือแม้แต่เศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญกับ “ความสัมพันธ์เชิงคุณธรรม” และ “เศรษฐกิจแห่งความร่วมมือทุกซ์”

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายบนฐานแห่งเมตตา บทความนี้ได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปของข้อเสนอเชิงนโยบายที่เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เช่น การปฏิรูปภาษีบนฐานความยุติธรรม การส่งเสริมองค์กรธุรกิจเชิงคุณธรรม (Ethical Enterprise) และการจัดการศึกษาเพื่อความเมตตาในทุกกระดับ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างศีลธรรม จริยธรรม และนโยบายสาธารณะ

4. แบบจำลองการประยุกต์ใช้ในระดับต่าง ๆ บทความนี้ได้เสนอกรอบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจเมตตาใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล (การบริโภคอย่างมีสติ) ระดับชุมชน (การสร้างเศรษฐกิจพึ่งตนบนฐานความสัมพันธ์) ระดับนโยบาย (การออกแบบโครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียน) ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนและมีมิติทางจิตวิญญาณควบคู่ไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). เศรษฐศาสตร์แนวจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2565). เศรษฐกิจไทยกับความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปยุตฺโต. ป.อ. (พระพรหมคุณาภรณ์). (2559). เศรษฐศาสตร์พุทธเพื่อโลกที่ยังมีหวัง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2546). เศรษฐศาสตร์แห่งเมตตา: คำสอนว่าด้วยเศรษฐกิจในมุมมองของธรรมะ. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (2564). รายงานวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานเมตตาในชุมชน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2560). เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาระบบราชการ. กรุงเทพฯ : ก.พ.ร.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). รายงานสภาวะเศรษฐกิจไทย ไตรมาสที่ 3 ปี 2566. กรุงเทพฯ : สศช.
- Oxfam. (2020). Time to Care: Unpaid and Underpaid Care Work and the Global Inequality Crisis. Retrieved from <https://www.oxfam.org>
- Zsolnai. L. (2011). Spirituality and Ethics in Management. Springer.
- Defourny. J.. & Nyssens. M. (2010). Social enterprise in Europe: At the crossroads of market. public policies and third sector. Policy and Society. 29(3). 231–242.
- Harvey. D. (2005). A brief history of neoliberalism. Oxford University Press.
- Loy. D. R. (2003). The great awakening: A Buddhist social theory. Wisdom Publications.
- Payutto. P. A. (1994). Buddhist economics: A middle way for the market place. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Raworth. K. (2017). Doughnut economics: Seven ways to think like a 21st-century economist. Chelsea Green Publishing.
- Sandel. M. J. (2012). What money can't buy: The moral limits of markets. Farrar, Straus and Giroux.
- Schumacher. E. F. (1973). Small is beautiful: Economics as if people mattered. Harper and Row.
- Sundararajan. A. (2016). The sharing economy: The end of employment and the rise of crowd-based capitalism. MIT Press.
- Sivaraksa. S. (1999). The Wisdom of Sustainability: Buddhist Economics for the 21st Century. Bangkok: Thai Inter-Religious Commission for Development.
- Thinley. J. Y. (2007). What is Gross National Happiness? Thimphu: Centre for Bhutan Studies.
- UNDP. (2020). Human Development Report 2020: The Next Frontier – Human Development and the Anthropocene. United Nations Development Programme.
- Utting. P. (2015). Social and Solidarity Economy: Beyond the Fringe. Zed Books.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

- UNEP. (2011). Towards a green economy: Pathways to sustainable development and poverty eradication. United Nations Environment Programme.
- Ura. K., Alkire. S., Zangmo. T., & Wangdi. K. (2012). A short guide to Gross National Happiness Index. Centre for Bhutan Studies.
- Zsolnai. L. (2011). Spirituality and ethics in management. Springer.
- Zuboff. S. (2019). The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power. PublicAffairs.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

Factor contributing to the being of Luangpu Man Phurithatto as a Buddhist Saint

จักรพันธ์ แสงทอง

Jakapan Sangthong

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Faculty of Liberal Arts Ubon Ratchathani University

Corresponding Author E mail Jakapan.s@ubu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1. หลักธรรมคำสอนและการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต 2. การปฏิบัติธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 ในขณะที่ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความสงบเป็นธรรมชาติ และมีสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม เนื่องจากวัดป่าหรือวัดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต มีคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1. สปปายะ 2. วิเวก และ 3. สันโดษ จะเห็นได้ว่า จากปัจจัยภายในทำให้จิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ ภายใต้ปัจจัยภายนอกที่มีธรรมสิ่งแวดล้อมที่มีความสปปายะ วิเวก และสันโดษจึงช่วยส่งเสริมและเกื้อกูลให้เกิดการ บรรลุธรรมได้ในที่สุด ดังนั้น ปัจจัยดังกล่าวจึงมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการบรรลุธรรมเป็นพระอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตอย่างมีนัยยะสำคัญ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์, พระกรรมฐาน, หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

Abstract

This article aims to study Factor contributing to the being of Luangpu Man Phurithatto as a Buddhist Saint. The results of the study found that the internal factors include: 1. The teachings and practice of vipassana meditation by Luang Pu Mun Phurithatto; 2. The practice of the 13 Khandhavattra and 14 Khandhavattra; while the external factors include the natural tranquility and the environment conducive to meditation practice. This is because forest temples or meditation temples in Luang Pu Mun Phurithatto's lineage have important characteristics: 1. Sappaya. 2. Seclusion. and 3. Contentment. It can be seen that the internal factors lead to a clean, bright, and peaceful mind under the external factors of a dharma environment that is conducive to seclusion and contentment, which ultimately helps promote and support the attainment of enlightenment. Therefore, these factors significantly support and promote the attainment of enlightenment by Luang Pu Mun Phurithatto's meditation monks.

Keywords: Factor contributing to the being of a Buddhist Saint, Forest Monk, Luangpu Mun Phurithatto

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บทนำ

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั้งประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการภาวนาเจริญสมาธิจนได้รับการยกย่องว่าเป็นพระอาจารย์สายวิปัสสนากรรมฐานและเป็นพระอาจารย์ใหญ่สายพระป่าในประเทศไทย วัตรปฏิบัติของท่านนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาแก่ศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก ท่านประพฤติปฏิบัติตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และยึดถืออุดมคติด้วยจริยวัตรปฏิบัติทางดงาม พระป่าหรือพระธุดงค์กรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มีต้นเค้าดั้งเดิมประมาณ เริ่มแต่พระอาจารย์สีทา ชัยเสโน อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพา อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับพระเถระผู้มีบทบาทในการสร้างหลักปักธงชัยพระกรรมฐานในแผ่นดินที่ราบสูงแดนอีสาน ได้แก่ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล วัดเลียบอุบลราชธานี และหลวงปู่มั่น ภูริทัตตมหาเถร ซึ่งกาลต่อมาได้ให้การอบรมสั่งสมบารมีธรรมแก่พระภิกษุสามเณรจนมีศิษย์เป็นพระธุดงค์กรรมฐาน “วัดป่าที่เน้นธรรมชาติความเรียบง่าย สะอาด สงบ สว่างด้วยแสงธรรม พระสายนี้ชาวบ้านศรัทธาเรียกว่า พระธุดงค์กรรมฐานหรือพระป่าสายท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งดำเนินปฏิบัติตามแนวพ่อแม่ครูอาจารย์พระป่าพระธุดงค์กรรมฐาน จะปฏิบัติต่อครูอาจารย์ที่เรียกท่านด้วยความเคารพอย่างสูงว่า “พ่อแม่ครูอาจารย์” ด้วยความเคารพนับถือดุจบิดมารดาแลครูอาจารย์ ผู้เป็นพ่อแม่ครูอาจารย์ก็จะปกครองอบรมดูแลลูกศิษย์ด้วยความเมตตาดุจพ่อแม่ครูอาจารย์เช่นกัน” (<https://buatwatpa.com/patipata/> สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2568)

จากการศึกษาพบว่า ประมาณปีพ.ศ.2549 พระป่าหรือพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดูได้จากเส้นทางการเผยแผ่ธรรมและการธุดงค์ไปในภาคอีสาน ได้แก่ อุตรธานี หนองคาย นครพนม สกลนคร อุบลราชธานี นครราชสีมา ขอนแก่น และภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ และเชียงรายนอกจากนั้นในการจาริกธุดงค์แสวงหาที่สัปปายะสำหรับอบรมจิต ต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ งานวิจัยเล่มนี้สนใจที่จะศึกษาอริยสงฆ์ที่เป็นพระลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มุ่งศึกษาธรรมโดยการกระทำหรือลงมือปฏิบัติและพำนักอยู่ตามป่าเขาที่สงบสงัดสันโดษเพื่อให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเรียกว่า “พระกรรมฐาน” หรือ “พระป่า”

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผลการศึกษาได้แบ่งปัจจัยออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ 1. ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ได้แก่ 1) หลักธรรมคำสอนและปฏิบัติของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2) การปฏิบัติธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 และ 2. ปัจจัยภายนอกส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ได้แก่ ความสงบเป็นธรรมชาติ และมีสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากวัดป่าหรือวัดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตมีคุณลักษณะ ได้แก่ 1. สัปปายะ 2. วิเวก และ 3. สันโดษ ผู้เขียนจะได้กล่าวตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

1.1 หลักธรรมคำสอนและการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

หลักธรรมคำสอนของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ได้มีการบันทึกและรวบรวมไว้ให้คนรุ่นหลังได้อ่านได้ศึกษามากมาย และมีการเผยแพร่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการวิเคราะห์ผลงานของท่านแล้ว ย่อมเห็นว่าหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ทรงมีความสามารถในการสอนธรรม แม้เรื่องยากให้เข้าใจได้ง่าย และมีลักษณะการสรุปหลักธรรมเพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจผลงาน นิพนธ์และคำเทศนาของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต แสดงให้เห็นว่าท่านมีความรู้อย่างมากทั้งด้านภาษาและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอย่างแตกฉาน จากหนังสือเรื่อง ชีวิตประวัติ ธรรมเทศนา บทประพันธ์ และธรรมบรรยายของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ณ วัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2493. ได้รวบรวมผลงานจากแหล่งต่าง ๆ ปรากฏผลงานของท่านทั้งที่เป็นบันทึกของลูกศิษย์ และเป็นงานที่ท่านเขียนเอง ดังนี้

1) มุตโตทัย เป็นเทศนาธรรมของหลวงปู่มั่น เมื่อครั้งเทศนาที่เชียงใหม่ พระวิริยัง สิริธโรกับพระภิกษุทองคำ ญาณภาโส เป็นผู้บันทึกไว้เมื่อหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตจำพรรษาที่วัดป่าโคกนาราม จังหวัดสกลนคร หนังสือมุตโตทัยมีเนื้อหาสาระ ดังนี้ 1. การปฏิบัติเป็นเครื่องยังพระสัทธรรมให้บริสุทธิ์ 2. ผูกตนดีแล้วจึงผูกให้ผู้อื่น 3. มูลมรดกอันเป็นต้นทุนทำการฝึกฝนตน 4. มูลฐานสำหรับทำการปฏิบัติ 5. มูลเหตุแห่งสิ่งทั้งหลายในสากลโลกธาตุ 6. มูลการของสังสารวัฏ 7. อรรถฐานเป็นที่ตั้งแห่งมรรคผลนิพพาน 8. สติปัญญาเป็นชัยภูมิคือสนามฝึกฝนตน 9. อุบายแห่งวิปัสสนาอันเป็นเครื่องถ่วงถ่วงกิเลส 10. จิตเดิมเป็นธรรมชาติใสสว่าง แต่มืดมัวไปเพราะอุปกิเลส 11. การทรมานตนของผู้บำเพ็ญเพียรต้องให้พอเหมาะกับอุปนิสัย 12. มูลติกสูตร 13. วิสุทธิเทวตาเท่านั้นเป็นสันตบุคลแท้ 14. อภิกิริยาเป็นที่สุดโลก สุดสมมติบัญญัติ 15. สัตตาวาส 9 และ 16. ความสำคัญของปฐมเทศนา มัชฌิมเทศนา และปัจฉิมเทศนา

2) บทธรรมเทศนาของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต จัดบันทึกไว้โดยพระภิกษุทองคำ ญาณภาโส และพระภิกษุวันอุตตโม ระหว่าง พ.ศ. 2491-2492 มีเนื้อหาดังนี้ 1. มูลกรรมฐาน 2. ศีล 3. ปาฏิโมกขสังวรศีล 4. ธรรมคติวิมุตติ 5. อัจฉริยะ-อัปภูตธรรม 6. วาสนา 7. สนทนาธรรมตามกาลเป็นมงคลอุดม 8. การทำจิตให้ผ่องใส 9. วิธีปฏิบัติของผู้เล่าเรียนมาก 10. ข้อปฏิบัติเป็นของมีอยู่ทุกเมื่อ 11. ได้ฟังธรรมทุกเมื่อ 12. ปริญญะธรรม 13. บันตัมโพธิสัตว์ 14. โสฬสกิจ 15. สำคัญตนว่าบรรลอรหัตตผล 16. อุณหสสวิชัยสูตร

จากประวัติของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตจะเห็นว่าท่านมีความสามารถในการแสดงธรรมได้อย่างไพเราะลุ่มลึก เข้าใจง่ายพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้กล่าวถึง ความสามารถในการแสดงธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตว่า “ท่านแสดงธรรมไพเราะเพราะพริ้งจับใจท่านผู้ฟังมากมาย ไม่อยากให้จบลงง่าย ๆ เทศน์กันนั้นทราบที่ท่านเริ่มแสดงมาแต่ต้นอนุพัทธิกถาขึ้นไปเป็นลำดับ... และแสดงธรรมเป็นมุตโตทัย คือแดนแห่งความหลุดพ้น ที่ผู้ฟังไม่มีที่นาเคลือบแคลงสงสัย นับว่าท่านแสดงได้อย่างละเอียดลออดีมาก... ท่านเทศน์มีบทหนักบทเบาและเน้นหนักลงเป็นตอน ๆ พร้อมทั้งการคลี่คลายความสลับซับซ้อนแห่งเนื้อธรรมที่ลึกกลับ ซึ่งพวกเราไม่อาจแสดงออกมาได้อย่างเปิดเผยและสามารถแยกแยะธรรมนั้น ๆ ออกมาชี้แจงให้เราฟังได้อย่างถึงใจโดยไม่มีปัญหาอะไรเลยนับว่าท่านฉลาดแหลมคมมากในเชิงเทศนา (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน.ม.ป.ท.: 88)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างมากมายและสม่ำเสมอ แม้เมื่อท่านได้สำเร็จสมาธิ มีวิชาความรู้มากมายแต่ท่านก็ได้หยุดในการแสวงหาความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การหมั่นปฏิบัติกรรมฐาน การดำเนินกิจวัตรตามธุดงค์ธรรมและการสนทนาธรรมกับผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวถึงเรื่องการศึกษากรรมฐานซึ่งเป็นหลักการสำคัญของหลวงปู่มั่น ท่านไม่ได้หยุดนิ่งและท่านได้ฝึกฝนปฏิบัติจากความรู้ทั้งหลายตลอดชีวิตเพื่อให้ท่านสามารถบำเพ็ญธรรมจนสำเร็จมรรคผลได้ในที่สุด ประการสำคัญยิ่งคือ ความรู้และหลักการปฏิบัติ และมรรคผลของการปฏิบัติของท่านได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดจนเป็นแนวทางการปฏิบัติธรรมในแก่พุทธศาสนิกชนอย่างแพร่หลายจากการศึกษา พบว่า หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธานุศาสนาดำเนินการปฏิบัติวิปัสสนาจากพระอาจารย์เสาร์ กันตสีโล วัดเลียบ การศึกษาและฝึกวิปัสสนา เริ่มต้นจากการบริกรรมภาวนาด้วยบท พุทโธ เพื่อให้เกิดความสงบและการเจริญกรรมฐานภาวนา การเจริญภาวนากำหนดลมหายใจ เทียบได้กับการเจริญอานาปานสติ หมายถึง สติกำหนดลมหายใจ การเจริญอานาปานสติคือใช้สติกำหนดลมหายใจเข้า-ออก และเป็นการเจริญกรรมฐานที่เรียกว่าสติปัฏฐาน

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างมากมายและสม่ำเสมอ แม้เมื่อท่านได้สำเร็จสมาธิ มีวิชาความรู้มากมายแต่ท่านก็ได้หยุดในการแสวงหาความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การหมั่นปฏิบัติกรรมฐาน การดำเนินกิจวัตรตามธุดงค์ธรรมและการสนทนาธรรมกับผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวถึงเรื่องการศึกษากรรมฐานซึ่งเป็นหลักการสำคัญของหลวงปู่มั่น กรรมฐานหรือกัมมัฏฐาน หลักการนี้ท่านได้ศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติด้วยตนเองมาตลอดตั้งแต่เมื่อเริ่มสนในพระพุทธศาสนา การเจริญสมาธิกรรมฐานมิใช่เพียงการนั่งอยู่กับที่เท่านั้นแต่ยังสามารถทำได้ทุกขณะ ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด หรือเมื่อทำกิจกรรมใด เช่น ผู้ปฏิบัติจำต้องมีสติปัญญาใกล้ชิดกับใจอยู่เสมอ เกี่ยวกับการขบขันทุก ๆ ครั้งไป เพื่อจะได้มีความเคยชินต่อการพิจารณาและการรักษาตนในท่าต่าง ๆ คือ ท่ายืน ท่าเดิน ท่านั่ง ท่านอน ท่าขบขัน ตลอดการทำข้อวัตรปฏิบัติปัดกวาดต่าง ๆ อันเป็นกิจของพระจะพึงทำ (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน, ม.ป.ป. : 10)

ดังได้กล่าวแล้วว่า หลักการสำคัญของการปฏิบัติธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต คือการปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งใช้ได้ทั้งภิกษุและฆราวาส สมณะเป็นฐานของวิปัสสนา สมณะคือสมาธิเป็นเบื้องต้นของการวิปัสสนาให้เกิดปัญญา ทั้งสองจึงสัมพันธ์กันและต้องปฏิบัติควบคู่กัน เช่นเดียวกันกับที่หลวงปู่มั่นได้กล่าวว่า “สมณะกับวิปัสสนาเป็นธรรมมีอุปการะแก่พระชินาสพแต่ต้นจนวาระสุดท้ายแห่งชั้นนี้ ต้องอาศัยสมาธิวิปัสสนาเป็นวิหารธรรมเครื่องบรรเทาทุกข์ระหว่างชั้นกับจิตที่อาศัยกันอยู่ จนกว่าระหว่างสมมติคือชั้นกับวิมุตติคือวิสุทธิจิตจะเลิกราจากกัน” (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน, ม.ป.ท. : 147)

กล่าวโดยสรุป การศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ยังมีคุณูปการอย่างสำคัญต่อโลกพระพุทธศาสนา เพราะความรู้ของหลวงปู่มั่นเกิดจากการเจริญปฏิบัติจนได้พบหลักการและแนวปฏิบัติเพื่อไปสู่ความหลุดพ้น เป็นหนทางหนึ่งของการปฏิบัติธรรมที่สืบทอดให้ศิษยานุศิษย์ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสได้นำไปปฏิบัติซึ่งจะได้ผลต่างกันอย่างน้อยขึ้นกับจริตและปัญญาของแต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่า หลักการและแนวทาง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ปฏิบัติที่สำคัญในการปฏิบัติธรรมที่หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้ให้ไว้นั้น เป็นความรู้ที่ท่านได้ศึกษาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จากบูรพาจารย์ และจากการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ว่านี้ ท่านได้นำมาจากบรมครูคือ พระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าหลักธุดงค์กรรมฐานเป็นหัวใจสำคัญที่หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้นำมาสถาปนาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น หลักธุดงค์กรรมฐานดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้เรียนรู้ ฝึกฝน และปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตลอดชีวิต การเจริญหรือการทำให้มากอย่างสม่ำเสมอจนพบว่าเป็นหลักที่ถูกต้องเหมาะสมตามแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้า ท่านจึงนำมาเผยแสดงและสามารถสั่งสอนและเผยแพร่หลักการนี้ให้แก่พุทธศาสนิกชนได้

1.2 การปฏิบัติธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14

จากการศึกษาพบว่า “อัตลักษณ์” ของพระป่าหรือพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้แก่หลักปฏิบัติที่เรียกว่าธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 เป็นเครื่องบำเพ็ญทางกาย และมีกรรมฐาน 40 เป็นเครื่องบำเพ็ญทางใจ เนื่องจากการถือธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 ของพระวัดป่าหรือพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เป็นข้อปฏิบัติที่เข้มงวดเป็นพิเศษเพื่อความขัดเกลากิเลสที่มีเจตนาแรงกล้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเรื่องเครื่องนุ่งห่มอาหารการขบฉันที่อยู่อาศัยและความเพียร จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบังคับให้ภิกษุถือธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 ใครจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ตามความสมัครใจ แต่สำหรับพระวัดป่าหรือพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตการถือธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 ถือเป็นเรื่องข้อวัตรปกติที่พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และเมื่อจะถือปฏิบัติก็เพียงแต่กล่าวคำสมาทานธุดงค์วัตรข้อที่ตนเลือกแล้วก็เริ่มปฏิบัติได้ทันที

หลักการนี้เป็นหลักการสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรม ทุกการปฏิบัติล้วนแสดงให้เห็นความเป็นสมณะ คือผู้มกน้อยและสันโดษ โดย ปฏิบัติตนอย่างพระที่พอเพียง และเรียนรู้เจริญภาวนาผ่านธุดงค์วัตร “ธุดงค์” แปลว่า คุณสมบัติของผู้ขัดเกลากิเลสหรือข้อปฏิบัติของผู้ขัดเกลากิเลส นำมายึดถือปฏิบัติเพื่อจะขัดเกลากิเลสของตน ซึ่งจะช่วยให้มีชีวิตอย่างพระได้ดี คือมีชีวิตที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม หรือทำหน้าที่พระ เช่น เจริญสมณะวิปัสสนามุ่งหน้าไป พระมีชีวิตอย่างไรที่เหมาะสมจะเป็นชีวิตของพระ คือมกน้อยสันโดษ และธุดงค์ก็เน้นคุณสมบัติของที่เด่นคือเน้นให้มีความมกน้อยสันโดษ ธุดงค์จึงเป็นข้อปฏิบัติของผู้ที่ขัดเกลากิเลสโดยตัวเองที่มุ่งจะเป็นอยู่อย่างมกน้อยสันโดษ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 1)

ผู้เขียนเห็นว่า หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตเป็นแบบอย่างของความเคร่งครัดสม่ำเสมอ ทั้งโดยตัวของท่านเองในการศึกษาพระธรรมวินัยและการปฏิบัติเจริญภาวนา การเดินจงกรม การปฏิบัติธุดงค์วัตร เป็นต้น ซึ่งความสม่ำเสมอนี้เองที่เป็นแบบอย่างในศิษย์ได้ดำเนินตาม ยกตัวอย่างเช่น “ธุดงค์วัตรเหล่านี้ท่านปฏิบัติเป็นประจำไม่ลดละ และได้อบรมสั่งสอนพระเถระผู้มาศึกษาอบรมด้วยธุดงค์วัตรเหล่านี้ คือ ท่านพาไปอยู่รูกงขุมร่มใต้ ใบป่า ใบเขา ใบถ้ำ เจียมผา ป่าช้า ซึ่งล้วนเป็นสถานที่เปล่าเปลี่ยวน่ากลัว พาบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวัน ไม่พารับอาหารที่มีผู้ตามมาส่งที่หลังข้อนี้คณะศรัทธาเมื่อทราบอภัยอาศัยแล้วท่านแล้ว เขามีอาหารคาวหวานอย่างไร ก็พากันจัดใส่บาตรถวายท่านไปพร้อมเสร็จ ไม่ต้องไปส่งให้ลำบาก พาฉันสำรวมในบาตร ไม่มีภาชนะชนิดสำหรับใส่อาหาร ทั้งคาวหวานรวทลงในบาตรใบเดียว พาฉันมือเดียวคือวันละหนมาเป็นประจำจนอวสานสุดท้าย” (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน.ม.ป.ท.: 45)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากบันทึกประวัติชีวิตของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พบว่า หลักธุดงค์วัตรที่ท่านได้ปฏิบัติเป็นประจำ (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน, ม.ป.ป.: 35-44) ได้แก่

1. การบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวันมิได้ขาด เมื่อยังฉันอยู่ และเมื่อบิณฑบาตต้องสำรวมกายวาจาใจ มีสติ ไม่ปล่อยใจไปกับสิ่งเฝ้ายวนที่เข้ามาสัมผัสกับอายตนะภายใน

2. ฉันอาหารแต่พอดี และเหมาะสมกับผู้ที่ตั้งใจจะสะสมธรรม คือ ความมักน้อยสันโดษให้สมบูรณ์ภายในใจ อาหารในบาตรมีอย่างใดฉันอย่างนั้น

3. การไม่รับภัตตาหารที่มาส่งทีหลังเป็นธรรมหรือเครื่องมือเพื่อหักล้างกิเลสความมักมากได้เป็นอย่างดี

4. ฉันมือเดียวหนเดียวในแต่ละวัน เป็นความพอดีของอุดมการณ์พื้นฐาน ผู้มีภาระและความกังวลน้อย ฉันแต่น้อยในอาหารมือนั้นเพื่อจิตใจกับความเพียรจะได้ดำเนินสะดวก ธุดงค์วัตรข้อนี้เป็นธรรมเครื่องสังหารลบล้างความเห็นแก่ปากท้องของพระธุดงค์ที่มีใจมักละโมภ

5. การฉันในบาตรไม่เกี่ยวกับภาชนะอื่นใด จัดเป็นความสะดวกยิ่งสำหรับพระธุดงค์กรรมฐาน ผู้ประสงค์ความมักน้อยและสันโดษ เหมาะสมกับพระผู้ต้องการถ่ายเทสิ่งรกรุงรังภายในใจทุกประเภท การพิจารณาอาหารในบาตรเป็นอุบายตัดความทะเยอทะยานในรสชาติของอาหารได้ดี การพิจารณาก็เป็นธรรมเครื่องถอดถอนกิเลส การฉันในบาตรเป็นข้อวัตรเครื่องกำจัดกิเลสตัวหลวงสรชาติอาหารได้เป็นอย่างดี

6. ถือบ้างสกุลเป็นกิจวัตร พยายามอดกลั้นไม่ทำตามความอยากอันเป็นความสะดุ้งใจ พระเราต้องทำตัวเหมือนผ้าขี้ริ้วที่ปราศจากราคาแพงวดใดๆ แล้วจึงเป็นความสบาย การปฏิบัติธุดงค์วัตรข้อนี้เป็นเครื่องทำลายกิเลส ฆาณความสำคัญตนในแง่ต่าง ๆ การปฏิบัติบ้างสกุลเป็นทางที่จะช่วยตัดทอน ลบล้างตัวมีราคาที่ยังฝังอยู่ในใจอย่างลึกซึ้งให้สูญซาบลงได้

7. การอยู่ป่าเป็นวัตรตามธุดงค์ทำให้เกิดความวิเวก ทศนียภาพเป็นเครื่องปลุกประสาทให้ตื่นตนอยู่เสมอ ไม่ประมาทนอนใจ

8. นั่งอยู่ก็มีสติ ยืนอยู่ก็มีสติ เดินอยู่ก็มีสติ นอนอยู่ก็มีสติ กำหนดธรรมทั้งหลายที่มีอยู่รอบตัว เว้นแต่หลับเท่านั้น เมื่อไปอยู่ที่นั่น ยิ่งพักอยู่ในป่าเปลี่ยนอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ทุกชนิด ซึ่งตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านด้วยแล้ว ใจปรากฏว่าเตรียมพร้อมอยู่ทุกขณะ ความรู้สึกในบางครั้งเป็นเหมือนกิเลสตายลงไปวันละร้อยละพัน เพราะอำนาจของสถานที่ที่พักรักษาส่งเสริม ป่าจึงเป็นจุดเด่นของพระผู้มีความใคร่ต่อทางพ้นทุกข์จะถือเป็นสมรภูมิสำหรับบำเพ็ญธรรมทุกชั้น

9. ธุดงค์วัตรข้อรุกขมูลคือร่มไม้

10. การอยู่ที่แจ้งเป็นวัตร การอยู่ภายใต้ร่มไม้ซึ่งปราศจากเครื่องมุงบังและเครื่องป้องกันตัวย่อมทำให้มีความรู้ตัวอยู่เสมอ จิตที่ตั้งความรู้สึกรู้ตัว ย่อมเป็นทางถอดถอนกิเลสไปทุกโอกาส เพราะ กาย เวทนา จิต ธรรม หรือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ที่เรียกว่า “สติปัฏฐานและสัจธรรม” อันเป็นจุดที่ระลึกของจิตแต่ละจุดนั้น ย่อมเป็นเกราะเครื่องป้องกันตัว เพื่อทำลายกิเลสแต่ละประเภทได้อย่างมั่นคงเหมาะสม ควรแสวงหาธรรมและสถานที่ที่เหมาะสมเป็นเครื่องพยุพความเพียร จะช่วยให้สะดวกรวดเร็วกว่าธรรมดาที่ควรจะเป็นอยู่มาก

11. ธุดงค์วัตรที่เกี่ยวกับการเย็บปาชา

12. การอยู่ในเสนาสนะตามมีเป็นวัตร เป็นธุดงค์เครื่องปลุกเตือนพระและหมู่ชนมิให้ประมาทในเวลามีชีวิตอยู่ โดยเข้าใจว่าตัวจะไม่ตาย ความจริงคนเริ่มตายเล็กตายน้อยไปอยู่ทุกเวลา พระซึ่งเป็นเพศที่เตรียมพร้อมแล้วเพื่อความหลุดพ้น จึงควรศึกษามูลเหตุแห่งวัฏทุกข์ที่มีอยู่กับตน คือความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งภายนอกคือการเย็บปาชาอัน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เป็นที่เผาศพ ทั้งภายในคือตัวเองอันเป็นป่าช้าร้อยแปดพันเก้าแห่งศพที่นำมาฝังหรือบรรจุอยู่ในตัวตลอดเวลาให้จบสิ้นลงด้วยการพิจารณาธรรมสังเวชโดยทางปัจเจกขณะ

13. การถือไตรจีวรคือผ้า 3 ผืนเป็นวัตร พระอัฐมคกรรรมฐานไม่อยู่ประจำที่นักจึงมีเฉพาะจำเป็นจริง ๆ สมณะมีความสวยงามอยู่กับการปฏิบัติและไม่สะสม

อัฐมควัตรเป็นหลักการที่มุ่งไปในทางมัคคน้อยและสันโดษ การปฏิบัติเป็นไปเพื่อให้พระสงฆ์มีความสบายตัว ใช้ชีวิตอย่างพอเหมาะพอดี แต่ที่สำคัญที่สุดคือทุกวัตรปฏิบัติจะเป็นไปเพื่อการเจริญกรรมฐาน การปฏิบัติธรรม พิจารณาสິงที่ที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน การมีจิตจดจ่อแน่วแน่และไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ทั้งยังได้เป็นสังฆธรรมความเป็นไปของจิตและสรรพสิ่ง ทำให้การเจริญวิปัสสนาเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นทางนำไปสู่เป้าหมายได้แน่นอนตรง

นอกจากอัฐมควัตร 13 ข้อข้างต้นแล้ว ยังมีสิ่งที่เรียกว่า ชันธวัตร 14 หรือ วัตร 14 ซึ่งหมายถึง ระเบียบวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคมความเป็นอยู่ของภิกษุ อันส่งเสริมให้การบำเพ็ญสมณธรรมดำเนินไปด้วยดีและเรียบร้อยอีกด้วย ดังนี้

1. อาคันตุกวัตร หน้าที่อาคันตุกะผู้เข้าไปสู่อาวาสอื่น ต้องมีความเคารพต่อสถานที่และประเพณีตัวให้เหมาะสม เช่น ถอดรองเท้า หุบร่ม ห่มเฉียงบ่า เดินไปหาภิกษุผู้อยู่ในาวาส ทำความเคารพท่าน ถวายน้ำดื่มที่พัก ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำใช้ น้ำฉัน ทำความสะอาดที่พักอาศัย และประพฤติตนตามกฎกติกาศาสนาของวัด เป็นต้น

2. อาวาสิกวัตร หน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะต้องปฏิบัติต่อพระอาคันตุกะ เช่น หากภิกษุอาคันตุกะพรรษาแก่กว่ามา ให้ปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ลุกไปรับบาตรจีวร ถวายน้ำฉันน้ำใช้ กราบไหว้ บอกเรื่องต่าง ๆ เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม โศจรบิณฑบาตและกติกาสังฆ... ฯลฯ

3. คมิกวัตร หน้าที่ของผู้เตรียมจะไปที่อื่น ก่อนออกเดินทางพึงเก็บเครื่องใช้สอย เช่น เตียง แก้ว อี เสื่อ หมอน ผ้าห่ม เป็นต้นไว้ให้ดี ปิดประตู หน้าต่าง ฝากหรือคืนเสนาสนะให้ภิกษุสามเณร อุบาสก หรือคนของวัด (ให้) ช่วยดูแลแล้วจึงเดินทาง ฯลฯ

4. อนุโมทนาวัตร วิธีอนุโมทนา ให้ภิกษุเป็นเถระอนุโมทนา หากทายกนิมนต์ภิกษุหนุ่มให้อนุโมทนา ต้องบอกหรือขอโอกาสพระเถระก่อน ในขณะที่ภิกษุอื่นอนุโมทนาอยู่ หากมีเหตุจำเป็นเช่นปวดอุจจาระ ถ้าจะลุกไป ต้องลาภิกษุผู้นั่งใกล้ก่อน... ฯลฯ

5. ภัตตคควัตร ธรรมเนียมในโรงฉันหรือเมื่อไปฉันในบ้าน ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย เดินไปตามลำดับอาวุโส ไม่เบียดกัน ปฏิบัติตามเสขียววัตรทุกข้อ ไม่นั่งชิดพระเถระ นอกจากท่านอนุญาตจึงนั่ง... ฯลฯ

6. บิณฑจกรวัตร ระเบียบประเพณีในเวลาออกบิณฑบาต ให้ปฏิบัติตามเสขียววัตร เช่น นุ่งห่มให้เรียบร้อย ซ้อนผ้าสังฆาฏิ ห่มคลุมกลัดรัดกุม กลอกบาตร ถือบาตรในจีวร กำหนดทางเข้าออก ไม่ยืนใกล้หรือไกลจากผู้ให้ นักอย่ามองหน้าผู้ถวาย รูปใดกลับก่อนปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งน้ำใช้น้ำฉัน ฯลฯ

7. อรัญญิกวัตร ระเบียบของผู้อยู่ป่า ก่อนออกบิณฑบาต เก็บเครื่องใช้สอยไว้ในกุฏิ ปิดประตูหน้าต่างให้เรียบร้อย จัดหาน้ำใช้น้ำฉันมาเตรียมไว้ เรียนรู้ทิศต่าง ๆ และการเดินทางของดวงดาวเพื่อป้องกันการหลงทาง... ฯลฯ

8. เสนาสนวัตร วิธีดูแลที่อยู่อาศัย ให้ทำความสะอาดอยู่เสมอ ให้เคลื่อนย้ายบริหารด้วยความระมัดระวังอย่าให้กระทบครูดสีพื้นประตูหน้าต่าง ๆ ถ้ากุฏิเก่าให้ซ่อมแซม หากมีลมฝนแรงต้องปิดประตูหน้าต่าง... ฯลฯ

9. ชันธาวจรวัตร ข้อปฏิบัติในเรือนไฟที่อบกายระงับโรค ทำความสะอาด ตั้งน้ำ ไม่นั่งเบียดชิดพระเถระ ไม่กีดกันอาสนะภิกษุหนุ่ม บิณฑบาตและสงฆ์น้ำแก่พระเถระ... ฯลฯ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

10. วัจกุฎีวัตร ระเบียบปฏิบัติในเวลาเช้าสวดมนต์ออกจากระปัสสาวะแล้วต้องทำความสะอาดส้วมให้เรียบร้อย เข้าห้องส้วมตามลำดับที่มาถึงก่อนหลัง พาดจีวรไว้ที่ราวข้างนอก อย่าเลิกผ้าเข้าไป อย่าเบ่งแรง อย่าเลิกผ้าออกมา นุ่มนวลเรียบร้อยแล้วจึงออก ถ้าส้วมสกปรกให้ทำความสะอาด ตักน้ำใส่ไว้ให้เต็ม... ฯลฯ

11. อุปัชฌายวัตร วิธีปฏิบัติของสัทธวิหริก (ลูกศิษย์) ต่ออุปัชฌาย์ เข้าไปรับใช้ ถวายน้ำล้างหน้าบ้วนปาก ช่วยนุ่งห่มจีวรให้ ซักผ้า ล้างบาตร ทำความสะอาดกุฏิ รับยาม ถ้าเดินทางร่วมกับท่าน ไม่ควรเดินใกล้หรือไกลเกินไป ไม่พูดสอดแทรกขณะท่านพูดอยู่ จะทำอะไรต้องถามท่านก่อน จะไปไหนต้องกราบลา ป้องกันอาบัติให้ท่าน เอาใจใส่ ยามอาพาธ... ฯลฯ

12. สัทธวิหริกวัตร ข้อที่อุปัชฌาย์จะพึงมีต่อศิษย์ เช่น อนุเคราะห์ด้วยพระธรรมวินัย อบรมสั่งสอนอยู่เนื่อง ๆ ให้บริการอาหารเครื่องใช้ ถ้าศิษย์อาพาธให้อุปัชฌาย์ปฏิบัติต่อศิษย์ดังในอุปัชฌายวัตรเช่นกัน เป็นต้น

13. อาจารย์วัตร วิธีปฏิบัติต่ออาจารย์อันเตวาสิก (ศิษย์) ผู้ถือนิสัยอยู่ด้วยอาจารย์พึงปฏิบัติต่ออาจารย์ดังอุปัชฌายวัตร

14. อันเตวาสิกวัตร วิธีปฏิบัติต่ออันเตวาสิก (ศิษย์) อาจารย์ผู้ให้นิสัยพึงปฏิบัติชอบ สงเคราะห์ศิษย์ดังสัทธวิหริกวัตรทุกประการ

นอกจากการถือธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 แล้ว ธรรมเนียมยังเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงพระอรหันตสาวกที่ได้บรรลุธรรม ต่างใช้ธรรมเนียมเป็นเครื่องมือชักฟอก เป็นเครื่องถ่วงถอย ความคิดความเห็นที่มีในพื้นเพจิตที่ตกอยู่ในวัฏฏะให้กระจาย กลายเป็นจิตใจดวงใหม่ขึ้นมาเป็นความบริสุทธิ์ล้วน ๆ พระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงได้ถือธรรมเนียมว่าเป็นธรรมทั้งสำคัญและจำเป็น พระสมณโคตมก็ถือธรรมเนียมเป็นแบบฉบับ และจารีตประเพณี ทรงได้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาเพราะธรรมเนียม 40 มีอานาปานสติเป็นต้น และทรงสั่งสอนพุทธบริษัทตลอดมาจนปัจจุบันนี้ ทั้งยังจะเป็นสะพานเชื่อมโยงให้สัตว์โลกได้ถึงพระนิพพานตลอดไป (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน. ม.ป.ป.: 3)

ผู้เขียนเห็นว่าหลักธุดงค์ธรรมฐานเป็นหัวใจสำคัญที่หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้นำมาสถาปนาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น หลักธุดงค์ธรรมฐานดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้เรียนรู้ ผึกฝน และปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตลอดชีวิต การเจริญหรือการทำให้มากอย่างสม่ำเสมอจนพบว่าเป็นหลักที่ถูกต้องเหมาะสมตามแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้า ท่านจึงนำมาเผยแผ่และสามารถสั่งสอนและเผยแผ่หลักการนี้ให้แก่พุทธศาสนิกชนได้ จะเห็นได้ว่ายังไม่มีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระลูกศิษย์สาย หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตมาก่อน ดังนั้น งานวิจัยเล่มนี้จึงเป็นหัวข้อที่มีความน่าสนใจในการศึกษาเพื่อได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องนี้ต่อไป ผู้เขียนเห็นว่าบทบาทในการธุดงค์วัตร 13 ชั้นวัตร 14 ในฐานะเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

2. ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

วัดป่าหรือวัดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต มีความสงบเป็นธรรมชาติ และมีสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก ถือเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เหตุผลที่ปัจจัยภายนอกดังกล่าวส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เนื่องจากมีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2.1 สัปายะ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของสัปายะ คือ สภาวะสบาย สภาพที่เอื้อ เกื้อหนุน เหมาะ ช่วยให้มีความเป็นอยู่ดี ทำกิจกรรมหรือดำเนินการ ต่าง ๆ ได้อย่างผลดี เอื้อต่อการที่จะปฏิบัติไปสู่ผลสำเร็จ ความสมดุล ที่อยู่อาศัย อยู่ในสภาวะอากาศสิ่งแวดล้อมที่ดี มีอาชีพ มีบุคคลรอบกายที่ดี และมีอาหาร รับประทานที่ดีมีประโยชน์ ปัจจัยต่างๆ เป็นการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม จากการศึกษาพบว่า สัปายะ เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่เหล่าสาวก ถึงสถานที่ บุคคล ซึ่งเหมาะสมเอื้อต่อการ ปฏิบัติตนเพื่อให้การบรรลุธรรมเป็นไปโดยไม่ยากลำบาก

สัปายะ เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่เหล่าสาวก ถึงสถานที่ บุคคล ซึ่งเหมาะสมเอื้อต่อการ ปฏิบัติตน เพื่อให้การบรรลุธรรมเป็นไปโดยไม่ยากลำบากนัก สัปายะจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน เป็นบรมสุข คือ สุขสูงสุด ก็พึงบรรลุได้ด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุข มิใช่บรรลุด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์ อย่างไรก็ตาม หลักสัปายะ 7 คือ สิ่งที่สวยงาม สิ่งที่เหมาะสม กัน สิ่งที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมซึ่งไว้ในวิสุทธิมรรคสำหรับการปฏิบัติธรรมเพื่อละอาพาธทางใจ และมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้ มีดังนี้

1. อาวาสสัปายะ หมายถึง ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ
2. โจรสัปายะ หมายถึง ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป
3. ภัสสสัปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะสมกัน
4. บุคคลสัปายะ หมายถึง บุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิ ปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ
5. โภชนสัปายะ หมายถึง อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก
6. อุตุสัปายะ หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ ร้อนเกินไป
7. อิริยาปถสัปายะ หมายถึง อิริยาปถที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับ นั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2546: 286)

เนื่องจาก ผู้เขียนเห็นว่า วัดป่าหรือวัดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มีสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม กล่าวคือ วัดป่ามีความเป็นธรรมชาติ ต้นไม้ใบหญ้าร่มรื่น ชุ่มเย็นตลอดทั้งปี ส่งผลให้บรรยากาศเต็มไปด้วยความเงียบสงบ ญาติโยมที่เข้ามาทำบุญก็รักษาความสงบ ไม่ส่งเสียงดังรบกวนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรมถือธุดงค์วัตรที่เคร่งครัด นอกจากนี้ วัดป่าทำเลที่ตั้งมีความเหมาะสม ไม่ใกล้หรือไกลชุมชนมากเกินไป ด้วยสภาพแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับหลักการที่ของพระพุทธศาสนาที่ให้ความหมายของคำว่า “สัปายะ” หมายถึง สภาพที่ สบาย สภาพที่เอื้อ เกื้อหนุน เหมาะ ช่วยให้มีความเป็นอยู่ดี ทำกิจกรรมหรือ ดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างผลดี เอื้อต่อการที่จะปฏิบัติ สัปายะ ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่ และบุคคล อาหาร ธรรม ซึ่งเป็นที่สวยงาม ที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้องช่วยกันสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี เป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ ซึ่งสัปายะจะเป็นด้านการส่งเสริมให้ผู้สูงวัย ในการดำรงให้อยู่รอดและมีชีวิตด้วยความเหมาะสมตามหลักสัปายะ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงสัปายะ หมายถึงการเกื้อกูลต่อกันและความเข้าใจธรรมชาติในด้าน ร่างกายและจิตใจ การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ดีเรียกว่าสัปายะ เนื่องจากก่อให้เกิดความเจริญ ความเหมาะสม เป็นอุปการะ เป็นบริวารของชีวิต

ยกตัวอย่างเช่น อาวาสสัปายะช่วยให้ร่างกายสดชื่นรื่นเย็น ไม่มีพิษไม่มีภัยต่อชีวิต ทำให้ร่างกายรู้สึก ปลอดภัย โปร่งโล่งสบาย และรู้สึกถึงการผ่อนคลาย เป็นการเตรียมสภาพร่างกายให้พร้อมด้วยอินทรีย์สังวรอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส ในขณะที่อาหารสัปายะเมื่อรับประทานถูกต้องจะเป็นยาบำรุงร่างกายให้เกิดความแข็งแรง หาย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากอาการโรคภัยไข้เจ็บ รวมถึงบุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรที่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ผู้ที่อยู่ด้วยกันมีนิสัย ความประพฤติเรียบร้อยมีศีลมีธรรมอันเป็นไป และเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน สุดท้ายคือธรรมสัปปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะสม คำพูดที่สบาย ถ้อยคำที่ไฉนเป็นถ้อยคำที่มีแต่ ประโยชน์ มีสาระ เป็นถ้อยคำที่ประกอบไปด้วยธรรม

ดังนั้น สัปปายะจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสบายกายสบายใจ ทั้งยังก่อให้เกิดความเจริญ อันเกี่ยวเนื่องในการเจริญภาวนาเพื่อการพัฒนาชีวิตที่สมดุลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นเครื่องของการควบคุมและรักษาความสัมพันธ์ปัจจัยในร่างกายและปัจจัยภายนอกในร่างกายให้มีความสมดุลเพื่อการพัฒนาชีวิตนั่นเอง

2.2 วิเวก

“วิเวก” ในภาษาไทย หมายถึง ความเจียบสัจ.ความเปล่าเปลี่ยวใจ ความโดดเดี่ยวเดียวดาย หรือการปลีกตัวไปอยู่ในที่สงัด เช่น ใช้ว่า รู้สึกวิเวก ปลีกวิเวก เป็นต้น แต่ในมุมมองของพุทธศาสนา “วิเวก” หมายถึงความปราศจากสิ่งรบกวนให้ฟุ้งซ่านรำคาญเป็นต้น มี 3 อย่าง ได้แก่ 1) กายวิเวก หมายถึง ภาวะสงัดจากกาย เกิดจากอยู่ในที่ที่ไม่มี ความพลุกพล่านหรือเสียงคนและสัตว์มารบกวน ตลอดจนไม่มีความสะดุ้งกลัวภัย เป็นต้น 2) จิตตวิเวก หมายถึง ภาวะสงัดจากจิต เกิดจากจิตไม่ฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ปราศจากนิรวณ 3) อูปธิวิเวก หมายถึง ภาวะสงัดจากกิเลส เกิดจากจิตแน่วแน่ เป็นหนึ่งแล้วดำเนินสู่วิปัสสนาจนสามารถละกิเลสได้สิ้นเชิง เป็นความสัจเด็ดขาด

จะเห็นได้ว่า กายวิเวก คือความสงบกาย เพราะไม่คลุกคลีด้วยสิ่งแวดล้อมอันไม่สงบ ปลีกตนออกอยู่ในที่อันสงบสัจ อีกอย่างหนึ่งหมายถึงศีล เพราะว่าศีล นั้นเป็นเหตุให้ถึงความสงัดเวรสงัดภัยทางกายและทางวาจา จิตตวิเวก ความสงัดจิตด้วยอำนาจแห่งจิตตภาวนา กิริยาที่สงบระงับจากนิรวณทั้งหลายด้วยวิธีปฏิบัติสมถภาวนา ทำจิตให้เป็นสมาธิ เมื่อจิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ของสมาธิ จิตก็สงบเป็นสมถะจากนิรวณทั้งหลายได้ อูปธิวิเวก คือธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดทิ้งอุปธิทั้งหมด เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่คลายกำหนด เป็นที่ดับกิเลส เป็นที่เย็นสนิทรูปแบบวิเวกทั้ง 3 ประการนี้สามารถนำมาเป็นต้นแบบประยุกต์ความสงบขั้นพื้นฐานของสังคมในยุคปัจจุบันได้ ความสงบขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในสังคม จะสงบระงับได้จะต้องมีศีลเป็นพื้นฐานลำดับแรก เพราะศีลจะเป็นกรอบป้องกันพฤติกรรมทางกายและวาจาของผู้ที่อาศัยอยู่ในสังคมให้สงบระงับได้ในเบื้องต้นเมื่อบุคคลในสังคมมีพฤติกรรมทางกายและวาจาที่ดีแล้ว ก็จะมีจิตใจที่เมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคมของตนดี มีเมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนกันภายในสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

กล่าวโดยสรุป วิเวกคือ ความสงบความสัจปราศจากสิ่งรบกวนให้ฟุ้งซ่านรำคาญใจสงบจิตใจ ถ้อยเดียว เวลาคิดก็มีความยับยั้ง มีความใคร่ครวญว่าควรหรือไม่ควร การคิดนั้นจะคิดเรื่องใดประเภทใดบ้าง ที่จะก่อให้เกิดกิเลสอาสวะหรือจะเป็นศีลเป็นธรรมซึ่งเป็นเครื่องแก้กิเลสขึ้นมา จิตก็เป็นผู้ใคร่ครวญพิจารณาเอง คือสติปัญญาเป็นเครื่องใคร่ครวญ จิตเมื่อได้รับการอารักขาพยายามป้องกันสิ่งที่เป็นภัยไม่ให้เกิดขึ้นจากจิต และพยายามส่งเสริมสิ่งที่เป็คุณแก่จิตใจให้เกิดให้มีความไม่ฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ปราศจากนิรวณเข้ามาคลุ้มคลั่งย่ำยี มีจิตแน่วแน่เป็นหนึ่งแล้วดำเนินสู่วิปัสสนาจนสามารถละกิเลสได้สิ้นเชิง เห็นแจ้งในอริยสัจทั้ง 4 ประการ ผู้เขียนเห็นว่า วัดป่าหรือวัดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต มีความสงบวิเวกด้วยสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี

2.3 สันโดษ

ความหมายของสันโดษที่นิยมใช้ทางศาสนา คือ ยินดี และพอใจ ในสิ่งของที่ตนมีอยู่และที่ได้มาโดย ชอบธรรม แต่อีกความหมายหนึ่งที่ทั่วไปคุ้นเคยคือการรู้จักพอ สันโดษมีสามประเภทคือสันโดษตามที่ได้ (ยถา ลาภสันโดษ) สันโดษตามกำลัง (ยถาพลสันโดษ) และสันโดษตามฐานะ (ยถาสารูปสันโดษ) เป้าหมายของ สันโดษระดับต้นคือเพื่อการพึ่งตนเอง เพื่อการละอกุศลธรรม เพื่อพัฒนาตนเองและเพื่อความสุข ส่วน เป้าหมายระดับสูงคือการพ้นทุกข์ ความ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สันโดษ คือ ความสุข ความยินดี ความพอใจของคนเรา ความสันโดษ มีความโลภเป็นหลักธรรม ที่ตรงกันข้าม มีความเพียรและความไม่ประมาท เป็นธรรมที่สนับสนุน ประโยชน์ของสันโดษนั้นส่งเสริมให้ มนุษย์ มีจิตใจที่ดี สามารถป้องกันความโลภได้ โดยหลักคำสอนเรื่อง สันโดษที่มีในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น คำว่าสันโดษ มาจาก ภาษาบาลี ว่า สันตุฏฐี แปลว่า ความยินดี หรือพอใจ ซึ่งความสันโดษนี้แบ่งออกเป็น ความสันโดษของบรรพชิต เป็นธรรมที่เป็นพื้นฐานให้บรรลुरुธรรม ส่วนสันโดษสำหรับฆราวาส เป็นธรรมที่ใช้ ดำเนินชีวิตการครองเรือนและครองตน (พระมหาวิริยพุทธ กุสลจิตโต. 2564)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2546 : 122) ได้จำแนกประเภทของสันโดษ ออกเป็น 3 อย่าง เรียกว่า การแบ่งตามประเภทแห่งติเก คือ หมวดสาม ได้แก่ 1) ยถาลาภสันโดษ 2) ยถาพล สันโดษ และ 3) ยถาสารูป สันโดษ ได้แก่

1. ยถาลาภสันโดษ (ยินดีตามที่ได้, ยินดีตามที่พึงได้ คือ ตนได้สิ่งใดมา หรือ เพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อ เป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อน กระวนกระวาย เพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ ไม่ริษยาเขา

2. ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของ ตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหาร บิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังการใช้สอย ก็ไม่หวนเหวียนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือ ฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตน แต่เพียงที่พอแก่ กำลังการใช้สอยของตน

3. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติอันนับถือ ก็นำไปมอบให้แก่ ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือภิกษุบางรูปกำลังประพฤติวัตรขัดเกลาคตน ได้ของประณีตมาก็ สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่นๆ ตนเองเลือกหาของปอนๆ มาใช้หรือตนเองมีโอกาสดจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตน รับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน

ดังนั้น สันโดษจึงหมายถึง ความยินดีพอใจด้วยปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยา รักษาโรค ตลอดจนเครื่องยังชีพอื่นๆ โดยพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอน หลักสันโดษกับคนสองกลุ่ม คือ สันโดษ สำหรับพระภิกษุ โดยทรงสอนให้เป็นผู้มีก้น้อย เลี้ยงง่าย รู้จักประมาณ รู้จักพอใจปัจจัย 4 ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ตามมีตามได้และตามสมควร สันโดษเช่นนี้มีข้อปฏิบัติเคร่งครัดและมุ่งเฉพาะ พระภิกษุสงฆ์ ส่วนสันโดษสำหรับคนทั่วไป ทรงเน้นไปที่หลักสันโดษ 3 ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า วัดป่าหรือวัดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มีความสันโดษตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นทุกประการ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต โดยแบ่งปัจจัยออกเป็นเป็น 2 ประการได้แก่ 1. ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2. ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต จะเห็นได้ว่า ปัจจัยทั้งสองต่างเกื้อหนุนและส่งเสริมให้เกิดการบรรลुरुธรรมเป็นพระอริยสงฆ์ซึ่งสำหรับพุทธศาสนามี 4 ระดับ ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามมีข้อสังเกตพบว่า ผู้ให้ข้อมูล

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ส่วนใหญ่เข้าใจว่าการบรรลุนิพพานเป็นพระอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตก็คือ การเป็นพระอรหันต์เท่านั้น

3. สรุป

ผู้เขียนเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกต่างมีส่วนเกื้อหนุน และส่งเสริมให้เกิดการบรรลุนิพพานเป็นอริยสงฆ์ของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ ปัจจัยภายในย่อมส่งเสริมและสนับสนุนให้ปัจจัยภายนอกเกิดขึ้นได้จริง การที่วัดป่ามีความเป็นธรรมชาติ สบาย มีความสะดวก วิเวก มีอาคารสถานที่มีความสมถะ สันโดษได้นั้น ย่อมต้องมาจากการดำรงอยู่ของสภาวะภายในจิตใจของพระสงฆ์ที่เปี่ยมไปด้วยปฏิบัติหน้าที่แน่วแน่แต่เรียบง่าย ในขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอกช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ปัจจัยภายในดำเนินไปตามหลักอริยมรรคมีองค์ธรรม 8 ประการซึ่งถือเป็นขั้นต้นของผู้ที่จะได้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน หลักธรรมคำสอน ปฏิบัติ วิถีปฏิบัติธรรม รุดงค์วัตร 13 ชั้นธวัตร 14 จะสัมฤทธิ์ผลสูงสุดได้นั้นย่อมต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมของปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการปฏิบัติตามอริยมรรค ดังนั้น จากปัจจัยภายนอกที่มีความเหมาะสมเกื้อกูลให้เกิดปัจจัยภายในจิตใจของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตที่ สะอาด สว่าง และ ย่อมนำไปสู่การบรรลุนิพพาน สงบเข้าถึงสัจธรรมความจริงแท้ได้ในที่สุด

4. องค์ความรู้ใหม่

ต่อคำถามที่ว่า เพราะเหตุใดพระอริยสงฆ์แต่ละรูปที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงแต่สามารถบรรลุนิพพานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขั้นสูงสุดคือพระอรหันต์ร่วมกันได้ ? ทั้งนี้เนื่องจากจากปัจจัยภายใน ได้แก่ 1. หลักธรรมคำสอนและการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2. การปฏิบัติรุดงค์วัตร 13 ชั้นธวัตร 14 ส่งผลให้จิตใจของพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตที่ สะอาด สว่าง สงบ ภายใต้ปัจจัยภายนอกที่มีธรรมสิ่งแวดล้อมที่มีความสบาย วิเวก และสันโดษจึงช่วยส่งเสริมและเกื้อกูลให้เกิดการบรรลุนิพพาน เข้าถึงสัจธรรมความจริงแท้ได้ในที่สุด หากขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งแล้ว ย่อมไม่อาจส่งผลต่อการบรรลุนิพพานสูงสุดได้ ดังนั้น การที่จะบรรลุนิพพานเป็นพระอริย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สงฆ์สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกันหรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “ปัจจัยร่วม” ดังกล่าวที่นำมาซึ่งคำตอบของคำถามของบทความชิ้นนี้

เอกสารอ้างอิง

- คณะศิษยานุศิษย์ มุลินีพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต. (2493). ชีวิตประวัติ ธรรมเทศนา บทประพันธ์ และธรรมบรรยายของ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ. สกลนคร: พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ณ วัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2493.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (2546). (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบัว ญาณสัมปันโน. (ม.ป.ท.). ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ. ม.ป.ท.: พิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 150 ปีชาตทิศา และในโอกาสที่ได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก ในวาระปี พ.ศ. 2553-2564.
- พระมหาบัว ญาณสัมปันโน. (ม.ป.ท.). ปฏิปทาของพระอัฐงคกรรมฐาน สายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ. พิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 150 ปีชาตทิศา และในโอกาสที่ได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก ในวาระปี พ.ศ. 2563-2564.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). ธุดงค์ ทำอะไร? ที่ไหน? เพื่ออะไร?. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- <https://buatwatpa.com/patipata/>

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้าน
แพ่ง ตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
Analysis of eating and taking food in Jaek Khao merit-making retual in Isan
culture: A case study of Ban Phaeng Community. Ban Phaeng
sub-district. Kosomphisai District. Mahasarakham Province

พระบุญช่วย ปญญาวุธ พระมหาประทีป สณฺญโม
พระสมบัตร จิตฺตยาโณ (สุขประเสริฐ)

Phra Boonchuay Panyawutto PhramahaPratheap Sannamo.
PhraSombat Thitañño/Sukprasert
Corresponding Author E mail E-mail: 6305501029@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการให้ทานในพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาการทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน และ 3) วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่ง ตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการบรรยายและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) หลักการให้ทานในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ปาฏิปุคคลิกทาน การให้วัตถุสิ่งของแบบเจาะจงแก่บุคคลที่ควรให้ด้วยการสละสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น (2) สังฆทาน การให้ธรรมเป็นทาน การให้คำแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ตั้งอยู่ในธรรมหรือกล่าวหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

2) การทำบุญในวัฒนธรรมอีสาน ประกอบด้วย 2 กิจกรรมใหญ่ คือ (1) กิจกรรมมีการเตรียมงาน และ (2) กิจกรรมมีการเนินงาน/แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ (2.1) วันสุกดิบ อีสานเรียกว่า "มือค่างาน" (2.2) วันงาน อีสานเรียกว่า "มือโฮม" (2.3) วันบุญ อีสานเรียกว่า "มือแจกข้าว" ส่วนความเชื่อที่เป็นสาเหตุให้ทำบุญแจกข้าวมี 2 ประการ คือ (1) เชื่อตามแบบโบราณดั้งเดิม เพราะกลัวผู้ตายจะไม่มีข้าวกิน (2) เชื่อตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เรื่องหน้าที่ของลูกที่ต้องทำบุญ ให้พ่อแม่หลังจากตายไปแล้ว

3) วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่ง คุณค่าจำแนกเป็น 2 ด้าน คือ (1) คุณค่าสำหรับตนเอง จะช่วยขัดเกลาจิตใจพัฒนาตนเองให้พ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง (2) คุณค่าด้านสังคม ทำให้ครอบครัว เครือญาติได้มีโอกาสพบปะกัน สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน (3) คุณค่าด้านศาสนาช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ให้คงอยู่คู่กับคู่กับชุมชน

คำสำคัญ: กินแล้วห่อ, การให้ทาน,งานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน

Abstract

This research article aims to: 1) Study almsgiving alms in Theravada Buddhism. 2) study Jaek Khao merit-making in Isan culture. and 3) Analyze eating and taking away food in the context of Boon Jaek Khao ceremonies in Isan culture. specifically focusing on the community of Ban Phang. Ban Phang Sub-district. Kosum Phisai District. Maha Sarakham Province. This study employs a qualitative research methodology. utilizing in-depth interviews with three target groups: related to the topic (8 monks/people). totaling 18 informants. The qualitative data were analyzed through descriptive and content analysis.

The findings reveal that: 1) The principles of almsgiving in Theravada Buddhism can be categorized into two types: (1) Patipuggalikadana. which refers to the specific donation of material goods to individuals deemed worthy. involving the relinquishment of one's possessions for the benefit of others; (2) Sanghadana. which refers to the donation of teachings. guiding others to adhere to Dharma or discussing the principles of Buddhism.

2) Jaek Khao merit making in Isan culture consist of two main activities: (1) Preparation activities. and (2) Operation activities. which are divided into three phases: (2.1) On the preparation day. referred to in Isan as "Mue Khawng Kan." (2.2) On the event day. known as "Mue Hom." and (2.3) On the merit-making day. called "Mue Jaek Khao." As for the beliefs driving that cause Jaek Khao merit-making can be classified into two categories: (1) Traditional beliefs. stemming from the fear that the deceased may lack food. and (2) Beliefs based on Buddhist scriptures regarding the duties of children to perform merit-making for their deceased parents.

3) The analysis of the value of eating and taking food away in Jaek Khao merit-making ceremonies in Isan culture. specifically in the Ban Phaeng community. identifies 3 types of values: (1) Personal value. which aids in the refinement of desires and fosters self-improvement. leading to liberation from greed. anger. and delusion; (2) Social value. which provides opportunities for family and relatives to meet and fosters cooperation within the community; (3) Religious value. which helps to preserve Buddhism and serves as a guideline for living in harmony with the community.

Keywords: Eating and taking food away, Almsgiving, Jaek Khao ceremony, Isan culture

1. บทนำ

การให้ทานในสังคมไทยมีความเชื่อสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน เพราะคนไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า การให้ทานจะทำให้เกิดความสุขและความร่ำรวยในชาติหน้าการให้ทานจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ การให้ทานจะทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ ความเชื่อเหล่านี้ล้วนเกิดจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้นการให้ทานเป็นการกำจัดความโลภ ดังจะเห็นได้จากอุปนิสัยของคัมภีร์ไทย จะนิยมทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์ซึ่งเป็นภาพที่เห็นได้อยู่ทั่วไปการให้ทานนั้นถือว่าเป็นการทำความดีเบื้องต้นของชาวพุทธ การให้ทานย่อมได้อานิสงส์ส่งผลดีงามให้แก่ผู้ให้ทานทั้งหลาย (พระครูสุศีลัมภีรญาณ. 2560)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การให้ทานในพระพุทธศาสนาหมายถึง การให้ การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ วัตถุที่พึงให้การให้สุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับความสุขของผู้รับคือความยินดีที่ได้รับสิ่งที่มอบให้ ในขณะที่ผู้ให้นั้นสุขใจที่ได้ช่วยเหลือและแบ่งเบาความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การให้ที่ปราศจากเงื่อนไขเป็นการให้ที่ทำให้ ทั้งผู้ให้และผู้รับมีความสุข ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ให้ด้วยความเต็มใจ และเปี่ยมไปด้วยเมตตาจิต ไม่รู้สึกเสียตายหรืออาลัยอาวรณ์ในสิ่งที่ให้นั้นทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ทานมัย” คือบุญที่เกิดจากการให้ เป็นสังคหวัตถุ คือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ได้ และเป็นบ่อเกิดแห่งบารมีที่เรียกว่า ทานบารมี อาานิสงส์แห่งการถวายทานและชักชวนผู้อื่นถวายทานในทานสูตรว่า “ดูก่อน อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย บุคคลใดถวายทานด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถวายทานด้วย บุคคลนั้นเมื่อตายไปแล้ว ไม่ว่าจะเกิดในที่ใด ย่อมได้ซึ่งโภคทรัพย์สมบัติ (ความร่ำรวย) แต่จักไม่ได้ซึ่งบริวารสมบัติ (มิตรสหาย บริวาร) บุคคลใดชักชวนให้ผู้อื่นทำทาน แต่ตนเองกลับไม่ถวาย บุคคลนั้นเมื่อตายไปแล้ว ไม่ว่าจะเกิดในที่ใด ย่อมได้มากซึ่งบริวารสมบัติ (มากด้วยบริวาร มิตรสหาย) แต่จักไม่ได้ซึ่งโภคทรัพย์สมบัติบุคคลใดถวายทานด้วยตนเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้ถวายทานด้วย บุคคลนั้นเมื่อตายไปเกิดในที่ใด ๆ ย่อมได้ทั้งโภคทรัพย์สมบัติและบริวารสมบัติ (ร่ำรวยด้วยโภคทรัพย์ และมิตรสหาย บริวาร) สันร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง” (โอวาทธรรมของพระสารีบุตรเถระพระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบทฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2525)

ส่วนการให้ทานของพุทธศาสนิกชนของชุมชนบ้านบ้านแพ่งอำเภอกอสนิมพิสัยจังหวัดมหาสารคามเป็นชุมชนอยู่ในเขตนอกอำเภอเมืองใกล้ความเจริญ ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาชาวบ้านยังมีการทำบุญให้ทานตามจารีตประเพณีคือ ตื่นเช้ามามีการทำบุญตักบาตรลงปาวัด และทำบุญตามหลักทางพระพุทธศาสนาตามประเพณี ฮีตสิบสองคลงสิบสี่ ทำบุญให้ทานในโอกาสสำคัญต่าง ๆ มีความสนใจทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการทำบุญแจกข้าวหรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย

ชาวอีสานมีความเชื่อว่า ดวงวิญญาณของคนที่เสียชีวิตไปแล้ว หากไม่ได้รับการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ดวงวิญญาณนั้นก็จะมีความอดอยาก ทนทุกข์ทรมานและไม่ได้ไปผุดไปเกิด ด้วยความเชื่อดังกล่าวนี้ อีกทั้ง ความเป็นห่วงผู้ตาย และความคิดถึงผู้ตาย จึงทำให้มี การจัดงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วและเรียกงานบุญนี้ว่า “บุญแจกข้าว” ถือเป็นประเพณีดั้งเดิม ของชาวพุทธอีสาน ที่จัดทำขึ้นทุกครอบครัว ตามโอกาสเวลาที่มีการตายของญาติพี่น้องเกิดขึ้น ด้วยหวังเพื่อให้ดวง วิญญาณของผู้ตายนั้นได้รับส่วนบุญส่วนกุศล แล้ว จะได้ไปเกิดในชาติอันภพอันที่ถึงมาต่อไป

คำว่า “บุญแจกข้าว” ซึ่งเป็นคำอีสาน แจกก็คือแจกจ่ายหรือแบ่งปัน ซึ่งก็คือการทำบุญด้วยการให้ทานนั่นเอง ส่วนข้าว ก็หมายถึงข้าวปลาอาหาร ซึ่งหมายรวม ถึงสิ่งของที่นำมาทำบุญด้วย การทำบุญแจกข้าวเกิดจากสาเหตุสำคัญคือปรารถนาถึงญาติพี่น้องที่ล่วงลับไป ต้องการจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ด้วยหวังว่าผู้ตายจะมีโอกาสได้รับส่วนบุญนี้ด้วย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนากรณีเรื่อง “เปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร” (พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ. 2560)

คำว่ากินแล้วห่อ หมายถึงการที่เจ้าภาพจัดงานบุญแจกข้าวได้ห่อชุดอาหารประกอบด้วย ข้าวต้มมัด 1 ขนมนจีน พร้อมน้ำยา 1 ขนมห่อหมก 1 ให้กับญาติพี่น้องที่มาร่วมงานบุญแจกข้าว ห่อกลับบ้าน หลังจากร่วมอนุโมทนาบุญรับประทานอาหารเสร็จแล้วกลับบ้าน

คำว่าต๋อยอด หมายถึงการเพิ่มถวายเครื่องไทยทานจากสิ่งที่ตนได้ถวายแล้วโดยได้คิดจากการถวายภัตตาหารของนางวิสาขาที่ถวายทานแด่พระสงฆ์ ในขณะที่พระสงฆ์ปิดบาตรบอกว่าพอละๆ นางบอกว่าไทยทานนี้มาจากต่างเมืองเพิ่งมาถึงขอมนต์รับเพิ่มหน่อยเจ้าคะ ชาวอีสานจึงเชื่อว่าการถวายทานอย่างนี้ เกิดอาานิสงส์ “กินบ้อบก จกบ้อลง..ลั่นเหลือ”

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

นอกจากนี้ คติการทำบุญแจกข้าวเจ้าภาพต้องถวายสังฆทานประกอบวัตถุทาน 5 อย่างคือ 1) ปสาท ปราสาท 2) มณัจฐิ 3) พิมโปพิมพ์ เตียงตั้งพุทหมอน 4) สลากกตต์ ภัตตอาหาร 5) จีวรทาน ผ้าไตรจีวร 6) มธูเตล ฝาดินต์ เกสซช น้ำผึ้งน้ำอ้อยและเกสซชทาน การถวายทานอย่างนี้ชาวอีสานยังเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้ว ลูกหลานญาติพี่น้อง ผู้ที่อยู่เบื้องหลังทำบุญไปให้จะต้องอาศัยผลบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้เท่านั้น จึงจักพ้นจากความอดอยากทุกข์ยากทรมาน เมื่อญาติพี่น้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ พ่อ-แม่ที่เสียชีวิตไปแล้ว หากไม่ได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ก็จะถูกดูหมิ่นดูแคลนว่า เป็นคนอกตัญญูไม่รู้จักบุญคุณพ่อแม่ ไม่รักใคร่ห่วงใยญาติพี่น้อง เป็นคนเห็นแก่ตัวไม่รู้จักเสียสละ ใครๆ ก็ไม่อยากคบหา ชาวพุทธอีสานถือเรื่องความ “กตัญญู-กตเวทิต์” ต่อพ่อแม่-ปู่ย่า-ตายาย ญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณเป็นเรื่องสำคัญ จึงนิยมทำบุญแจกข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยวัตถุทาน 5 อย่างนี้แม้คนที่ทำบุญอย่างนี้ก็เกิดความรำรวย อายุยืนเหมือนนางวิสาขา

ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาเรื่อง “กินแล้วห่อ” ที่ปรากฏในงาน “บุญแจกข้าว” ซึ่งเป็นกุศโลบายที่บรรพบุรุษชาวอีสานใช้สั่งสอนให้บรรดาลูกหลานญาติพี่น้องมีจิตใจเสียสละแบ่งปันแจกทานเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม และเพื่อสั่งสมบุญให้กับตนเอง โดยปรารถนาเอาบุญการีบุคคลผู้เป็นที่รักและเคารพนับถือ เป็นสื่อ นำตนเข้าสู่การบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนาได้อย่างดีงาม สมควรส่งเสริมให้ประเพณีการทำบุญแจกข้าวได้สืบทอดต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าแนวคิดหลักการให้ทานในพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อวิเคราะห์การทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน
3. เพื่อวิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสาน ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่งตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสานศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่งตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงเอกสาร (Documentary Research) และคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร

1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และตำราเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการให้ทานในพุทธศาสนาเถรวาท

1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ วรรณคดี ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย งานวิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัย ตำรา และบทความทางวิชาการ หนังสือ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษา แบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ชุมชนที่มีวิถีการทำบุญแจกข้าวโดยเลือกกลุ่มศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่ง ตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคาม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากร หมายถึง กลุ่มพระสงฆ์ฆราวาสที่ขึ้นปกครอง ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เคยร่วมกิจกรรมงานบุญในเทศกาลเข้าพรรษา ในการวิจัยครั้งนี้จะวิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 18 รูป/คน

รวมทั้งสิ้น จำนวน 18 รูป/คน ใช้การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนา

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องวิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสานศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่ง ตำบลบ้านแพ่ง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคามสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 หลักการ แนวคิดการถวายทานในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การให้ทานถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างคุณงามความดี เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา คัมภีร์พระพุทธศาสนาบันทึกว่า พระพุทธเจ้าในพระชาติที่เป็นสุเมธดาบสได้รับการพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จึงแสวงหาหลักธรรมเพื่อจะบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้าได้ทรงเห็นว่าควรบำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก แล้วจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ ต่อไป

1) ทานในพระไตรปิฎก

ทานตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีหลายแห่ง เช่น ในทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย กล่าวถึงทาน 2 อย่าง คืออามิสทาน การให้สิ่งของ และธรรมทาน การให้ธรรม คือการให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน ในมัชฌิมนิกาย อุปปิณณสกัและฉกนิบาต อังคุตตรนิกาย กล่าวถึงทานที่มุ่งหมายถึงปฏิภาคน คือผู้รับว่ามี 2 จำพวกคือปาฏิบุคลิกทาน การให้เฉพาะบุคคล คือให้เจาะจงถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และสังฆทาน การให้แก่สงฆ์ คือให้แก่ส่วนรวมไม่เจาะจงตัวบุคคล โดยจะแบ่งเนื้อหาเรื่องทานในพระไตรปิฎกตามแต่ละพระสูตร ดังนี้

(1) ทานในทานวัตถุสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงเหตุที่บุคคลบางคนให้ทานเพราะ 1) เพราะความชอบ 2) เพราะความชัง 3) เพราะความหลง 4) เพราะความกลัว 5) เพราะคิดว่า “พ่อและปู่เคยให้ทาน เคยทำทาน เราไม่ควรให้วงศ์ตระกูลเก่าแก่เสื่อมหายไป” 6) เพราะคิดว่า “เราให้ทานนี้แล้วหลังจากตายแล้ว จักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” 7) เพราะคิดว่า “เมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใสเกิดความชื่นชมโสมนัส และ 8. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุงแต่งจิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539)

(2) ทานในอรรถกถา อรรถกถาธรรมบท แปลโดยอรรถ ภาค 3 เรื่องวิสาขาวตฤกล่าวถึง ในวันแห่งการฉลองซึ่งวิหารบุพพาราม สำเร็จแล้ว นางวิสาขานั้นผู้อันลูกและหลานแวดล้อมแล้ว (ในเวลา) มีเงาเจริญอยู่ (คิดแล้ว) ว่า(ผล) ไต ๆ อันเรา ประราธนาแล้ว ในกาลก่อน. (ผล นั้น ๆ) ทั้งปวงนั้นเทียว ถึงแล้ว ซึ่งที่สุด ดังนี้ เวียนรอบอยู่ ซึ่งปราสาทแปลงแล้ว ซึ่งอุทานนี้ ด้วยเสียงอันไพเราะ ด้วยคำถ้อยนี้ว่า

“กทาห์ นวปาสาห์ สุธามตติกลปนั วิหารทานั ทสสามิ. สงกบโป มยห์ ปูริโต.

กทาห์ มจปัฐญจ. ภิสสิมิโพหนานิ จ เสนาสนภณห์ ทสสามิ. สงกบโป มยห์ ปูริโต.

กทาห์ สลากภตต์. สุจิมส์อุปเสจัน โภชนทานั ทสสามิ. สงกบโป มยห์ ปูริโต.

กทาห์ กาสิกวตถ์ โขมกปาสิกานิ จ จีวรทานั ทสสามิ. สงกบโป มยห์ ปูริโต.

กทาห์ สปปินวณิถั มธุตลัจ ฉาณิถั เกสชชทานั ทสสามิ. สงกบโป มยห์ ปูริโตติ.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

แปลความว่า อ. ความดำริ ว่า ในกาลไร อ. เรา จักถวาย ซึ่งปราสาทใหม่ อันฉาบทาด้วยปูนขาวและดินเหนียว (กระทำ) ให้เป็น วิหารทาน (ดังนี้) เต็มแล้ว แก่เรา ฯ

ความดำริ ว่า ในกาลไร เรา จักถวาย ซึ่งเตียงและตั้งด้วย ซึ่งฟูกและ หมอน ท. ด้วย (กระทำ) ให้เป็นเสนาสนภณฺท์ (ดังนี้) เต็มแล้ว แก่เรา ฯลฯ เรา จักถวาย ซึ่งเนยใสและเนยข้นด้วยน้ำผึ้งและน้ำมันด้วยน้ำอ้อยด้วย (กระทำ) ให้เป็นเภสัชทาน (ดังนี้) เต็มแล้ว แก่เรา (พระพุทธโฆษณจารย์.2528)

วัตถุประสงค์ที่ 2 บริบท ความหมายและความเป็นมาของประเพณีการถวายทานในเทศกาลเข้าพรรษาของชุมชนบ้านแพง ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคามตั้งหมู่บ้านขึ้นเมื่อ พ.ศ.2336 โดยการนำของนายเล้า นาคท้าว ชาวบ้านแพง ตำบลบ้านแพง ได้เดินทางอพยพย้ายถิ่นฐาน จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านแพง” อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรโดยอาศัย. ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม 30 กิโลเมตร.มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 372 หลังคาเรือน ประชากร 926 คน แยกเป็นชาย 404 คน หญิง 522 คน.ภูมิประเทศเป็นสภาพพื้นที่ ลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มอยู่ในเขตบึงหนองน้ำขนาดใหญ่

ภูมิอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับลมมรสุมที่พัดผ่านประจำปีลักษณะอากาศจัดอยู่ในประเภทอากาศแบบ เมืองร้อน มีฝนตกสลับกับช่วงแล้ง สามารถจัดแบ่งได้ 3 ฤดู.แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 2 ตำบล ดังนี้1)ตำบลเหนือ 2) ตำบลใต้. มีสาธารณูปโภคมีไฟฟ้าใช้ 149 ครัวเรือน มีประปาภูมิภาค/หมู่บ้าน 1 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่งบ่อน้ำตื้น 1 แห่ง บ่อน้ำสาธารณะ 1 แห่ง และคลองน้ำ 1 แห่ง. มีกองทุนชุมชน 1) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กิจกรรมให้บริการกู้ยืมแก่สมาชิกในหมู่บ้าน ดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี ปัจจุบันมีเงินกองทุนสมาชิก 679 คน ประธานกองทุนฯ ชื่อ นายประหยัด ท้องโคกลี 2) กองทุนพัฒนาสตรี กิจกรรมเพื่อให้ชาวบ้านกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ ผลกำไรนำคืนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบการศึกษาบุตรหลาน ช่วยเหลือผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ ปัจจุบันมีเงินกองทุนจำนวน 227.770 บาท สมาชิก 544 คน ประธานกองทุนฯ ชื่อ นางหนูพงษ์ ศิริโสม.มีสถานที่ที่น่าสนใจสถานที่ที่น่าสนใจที่สำคัญในวัด เช่น โบสถ์พระพุทธรูป 3 รูปตั้งอยู่ภายในวัดเป็นที่สักการบูชาของชาวบ้าน และดอนปู่ตา (นายเฉลียว ผิวแดง. 2567)

1) กิจกรรมและความเชื่อในงานบุญแจกข้าวของชาวอีสานบุญแจกข้าว หมายถึง การทำบุญอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งนิยมทำเมื่อมีความพร้อม หลังจากการเสียชีวิตของญาติพี่น้อง ความเชื่อในการทำบุญแจกข้าวของชาวอีสานนั้น มีความเชื่อคล้ายกัน คือเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้วก็ยังต้อง “กินข้าวกินน้ำ” เหมือนกับคนที่ยังไม่ตาย แต่ไม่สามารถปลูกข้าวกันเองได้ ต้องอาศัยลูกหลานญาติพี่น้องผู้ที่อยู่ เบื้องหลังทำบุญแจกข้าวแล้วรวดน้ำอุทิศไปให้เท่านั้น จึงจักพ้นจากความอดอยากทุกข์ยากทรมาน แล้วไปเกิดในภพภูมิที่ดีต่อไป จากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมชาวพุทธอีสานส่วนใหญ่แล้วกิจกรรมในการทำบุญแจกข้าวนั้นมีกิจกรรมใหญ่ คือ

(1) กิจกรรมมีการดำเนินงาน แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

1) วันสุกดิบ อีสานเรียกว่า “มือเค่งาน” เป็นวันเตรียมความพร้อม ในการ จัดเตรียมอุปกรณ์การทำบุญแจกข้าวทุกอย่าง

2) วันงาน อีสานเรียกว่า “มือโฮม” เป็นวันที่ทุกคนจะมาร่วมทำบุญต่างๆ กับเจ้าภาพ และ เจ้าภาพก็จะเลี้ยงแขกในวันนี้ พิธีสงฆ์ต่างๆ คือ แสดงพระธรรมเทศนา เจริญพระพุทธมนต์ กลางคืนมีมหรสพสมโภชงาน

3) วันบุญ อีสานเรียกว่า “มือแจกข้าว” เป็นวันตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า ถวายจุดปัจจัยเครื่องไทยธรรมต่างๆ แล้วรวดน้ำอุทิศบุญ นำอธิษฐานไปบรรจุและปักธงผ้าขาวเป็นสัญลักษณ์ว่า งานบุญแจกข้าวเสร็จสิ้นแล้ว ส่วนความเชื่อที่เป็นสาเหตุให้ทำบุญแจกข้าวมี 2 ประการ คือ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(2) เชื่อตามแบบโบราณดั้งเดิม ที่กระทำการ สืบมาเพราะกลัวผู้ตายจะไม่มีข้าวกินจึงต้องแต่ง “ภาวน” คือ สำหรับอาหารให้ผู้ตายไว้ในงานด้วย กลัวผู้ตายจะไม่มีที่อยู่ อาศัยจึงต้องสร้างหอดอกผึ้ง หรือปราสาทผึ้งอุทิศให้ด้วย และกลัวว่าผู้ตายจะไม่ได้ไปเกิดใหม่หากยังไม่ได้ทำบุญแจกข้าวไปให้

(3) เชื่อตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เรื่องหน้าที่ของลูกที่ต้องทำบุญให้พ่อแม่หลังจากตายไปแล้วที่ปรากฏใน “สังคาลูกสูตร” เชื่อตามเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้อดีตพระญาติที่ตายไปเกิดเป็นเปรตของพระเจ้าพิมพิสาร และเชื่อตามหลักการทำ “ทักษิณาทาน” ที่ปรากฏใน “ติโรกฐตสูตร” ที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระเจ้าพิมพิสาร

2) กระบวนการกิจกรรมการทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสานของชุมชนหมู่บ้านแพงหมู่ที่ 8 ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม การมีส่วนร่วมของหมู่บ้านแพงประกอบด้วยคณะพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการร่วมคิดในการประชุมหารือหาข้อสรุปในการจัดงานบุญถวายทานในงานบุญแจกข้าวร่วมตัดสินใจ เมื่อได้แนวทางหรือแผนการจัดงานที่เหมาะสมร่วมทำเมื่อได้ข้อสรุปหรือแผนงานแต่ละคุ้มในหมู่บ้านนำไปบริหารจัดการในหมู่บ้านหรือวัดของตนที่จะจัดงาน และร่วมรับผลประโยชน์ การแบ่งปันปัญญาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ แบ่งปันความรัก ความรู้สึกที่ดีต่อกัน การมีส่วนร่วมทำบุญถวายทานเป็นการมีส่วนร่วมงานการบริจาคแบ่งปัน การบริจาควัตถุทานที่ชาวบ้านได้ร่วมนำมาบริจาครวมกันถวายทาน ทานที่นำมาบริจachten นอกจากปัจจัยและเครื่องสังฆทานจำเป็นต้องใช้ ชาวบ้านยังนำผลไม้ตามฤดูกาลมารวมบริจาค การจัดงานวัดทุกวัดหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพและมีจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้รับรองแขกที่มาร่วมงาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสานศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพง ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม คุณค่าและความสำคัญ พบว่าชาวบ้านแพงแม้จะอยู่ร่วมกันต่างชาติพันธุ์แต่มีความเชื่อและนับถือศาสนาพุทธร่วมกัน ทำให้เกิดงานบุญประเพณีมหาสังฆทานขึ้น โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมรับรู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมทำและร่วมรับผลด้วยกัน เป็นกระบวนการในเชิงสังคมสันติสุข ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเจตนารมณ์ ในการจัดงานบุญประเพณีมหาสังฆทานของชาวบ้าน การให้คุณค่าและความสำคัญ ของประเพณีมหาสังฆทาน เพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข นำไปสู่การพัฒนาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นชุมชนคือ

1) ความมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรท้องถิ่น ความสามัคคีในชุมชน ความสามัคคีเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการหล่อหลอมให้ชาวบ้านแพงมีความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันและทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรือง รอดพ้นจากภยันตรายทั้งปวง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความสามัคคีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างและจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

2) เป็นตัวอย่างที่ดีและสนับสนุนเด็กให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำบุญการให้ทานในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านแพงเพื่อปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าและความสำคัญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสรวมในกิจกรรมดังกล่าว เช่น นำไหว้พระสวดมนต์นั่งสมาธิ บริการญาติโยมที่มารวมทำบุญกัน ช่วยจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร ต้อนรับแขกผู้มาร่วมงาน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสานศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพง ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

หลักการ แนวคิดการถวายทานในพระพุทธศาสนาพบว่าการให้ทานถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความดี เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา คัมภีร์พระพุทธศาสนาบันทึกว่า พระพุทธเจ้าในพระชาติที่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เป็นสุเมธดาบสได้รับการพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้าในอนาคต จึงแสวงหาหลักธรรมเพื่อจะบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทเจ้า เห็นว่าควรบำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก แล้วจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ ต่อไป

การ "กินแล้วห่อ" ในงานบุญ เป็นประเพณีที่พบได้ในหลายพื้นที่ของไทย โดยเฉพาะในภาคอีสาน โดยมีความหมายถึงการนำอาหารที่เหลือจากการทำบุญ หรือจากการฉันของพระสงฆ์ กลับไปรับประทานที่บ้าน หรือนำไปให้ผู้ที่ไม่ได้มาร่วมงาน ซึ่งประเพณีนี้มีทั้งแง่มุมทางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่น่าสนใจ

วิเคราะห์ประเพณีการกินแล้วห่อในงานบุญ:

1. แง่มุมทางศาสนา:

อุทิศส่วนกุศล: การนำอาหารที่เหลือจากการทำบุญไปให้ผู้อื่น เป็นการแสดงออกถึงการแบ่งปัน และอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือผู้ที่ไม่ได้มาร่วมงานบุญ.

ความเชื่อเรื่องเปรต: ในบางพื้นที่ เชื่อว่าการกินอาหารที่เหลือจากการทำบุญ จะช่วยให้ผู้ตายหรือเปรตได้รับส่วนบุญ และพ้นจากความทุกข์ทรมาน.

การสืบทอดพระพุทธศาสนา: ประเพณีนี้ยังสะท้อนถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของการทำบุญ และการอุทิศส่วนกุศล ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติสืบทอดกันมา.

2. แง่มุมทางวัฒนธรรม:

ความสามัคคี: การร่วมกันจัดงานบุญและการนำอาหารกลับไปรับประทานที่บ้าน หรือแบ่งปันกัน ถือเป็นการสร้างความสามัคคี และความผูกพันในชุมชน.

การแสดงความกตัญญู: การนำอาหารไปให้ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ไม่สามารถมาร่วมงานได้ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ.

การสืบทอดประเพณี: ประเพณีการกินแล้วห่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดความต่อเนื่องของประเพณีและวัฒนธรรม.

การปรับตัวตามยุคสมัย: แม้จะเป็นประเพณีเก่าแก่ แต่ก็มีปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น การนำอาหารที่ห่อกลับไปรับประทานในครอบครัว หรือการแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน.

3. แง่มุมทางสังคม:

การสร้างความสัมพันธ์: การกินแล้วห่อ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน และระหว่างคนต่างวัย.

การลดความเหลื่อมล้ำ: การแบ่งปันอาหารแก่ผู้ที่ขาดแคลน เป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างความเท่าเทียม.

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: การนำอาหารกลับไปรับประทานที่บ้าน หรือนำไปให้ผู้อื่น เป็นการลดปริมาณขยะ และส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.

การกินแล้วห่อในงานบุญ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและมีความหมาย ทั้งในแง่ของศาสนา วัฒนธรรม และสังคม เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อ การแบ่งปัน ความกตัญญู และความสามัคคีของคนในชุมชน. ประเพณีนี้ยังคงมีการสืบทอดและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อให้เข้ากับบริบทของสังคมในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุธีศัมภีร์ญาณ (2560) พบว่ากิจกรรมในการทำบุญแจกข้าวนั้นมี 2 กิจกรรมใหญ่ คือ 1) กิจกรรมมีการเตรียมงาน และ 2) กิจกรรมมีการดำเนินงาน แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ 1) วันสุกดิบ อีสานเรียกว่า “มือเค้านาน” 2) วันงาน อีสานเรียกว่า “มือโฮม” 3) วันบุญ อีสานเรียกว่า “มือแจกข้าว” ส่วนความเชื่อที่เป็นสาเหตุให้ทำบุญแจกข้าวมี 2 ประการ คือ 1)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เชื่อตามแบบโบราณดั้งเดิม เพราะกลัวผู้ตายจะไม่มีข้าวกิน 2) เชื่อตามคัมภรทางพระพุทธศาสนา เรื่องหน้าที่ของลูกที่ต้องทำบุญ ให้พ่อแม่หลังจากตายไปแล้ว รูปแบบการแบ่งปันและการสร้างความกตัญญูกตเวทีในงานบุญแจกข้าว มี 5 รูปแบบ คือ 1) การแบ่งปันหน้าที่ 2) การแบ่งปันวัตถุทาน 3) การแบ่งปันธรรมทาน 4) การแบ่งปันบุญ-กุศล 5) รูปแบบการแบ่งปันเครื่องไทยธรรม ส่วนการแสดงความกตัญญูในงานบุญแจกข้าวในกิจกรรมต่างๆ คือ 1) การทำบุญกุศลต่างๆ แล้วอุทิศผลบุญไปให้ 2) การ อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา 3) การทำบุญฮุดสร่ง 4) ด้วยการทำบุญอุทิศสร้างถาวรวัตถุที่เป็น สาธารณะประโยชน์ ค่านิยมในงานบุญแจกข้าว สมัยก่อนการทำบุญแจกข้าวจะกระทำหลังจากตายไปแล้วประมาณ 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี

แต่ปัจจุบันสภาพความเป็นอยู่ในสังคมเปลี่ยนไป จึงนิยมทำบุญแจกข้าวอย่างเร่งด่วน อีสานเรียกว่า “แจกข้าวฮ้อน” คือ ฌาปนกิจศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำอัฐิมาเข้าพิธีทำบุญแจกข้าวในวันต่อมาได้เลย ค่านิยมบางอย่างอาจเลือนมีความ นิยมไป มีค่านิยมให้บางอย่างเกิดขึ้น เกิดจากการปรับสมดุลให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังรักษาแก่นแท้ในการทำบุญแจกข้าว ที่ยึดมั่นในความกตัญญูกตเวที ซึ่งสัมพันธ์กับงานวิจัยของพระด็กแทน แสนทวี (2567) พบว่าหลักการให้ทานในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ปาฏิปุคคลิกทาน การให้วัตถุสิ่งของแบบเจาะจงแก่บุคคลที่ควรให้ด้วยการสละสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น (2) สังฆทาน การให้ธรรมเป็นทาน การให้คำแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ตั้งอยู่ในธรรมหรือกล่าวหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

6. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) แนวทางการส่งเสริมวิถี วิเคราะห์คุณค่าการให้ทานในเทศกาลเข้าพรรษาของชุมชนบ้านแพ่งตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้นำผลวิจัยไปปฏิบัติ วิธีการให้ทานที่ถูกต้อง ลดความเห็นแก่ตัว ลดการยึดติดวัตถุ ให้ทานวัตถุสิ่งของที่ดี สะอาดและจำเป็นหรือบรรเทาความเดือดร้อนต่อผู้รับทาน ให้วิทายาทานและสอนธรรมะ ให้เป็นธรรมะทาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความสามัคคี และสร้างที่ดีต่อคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ข้อเสนอแนะให้นำผลวิจัยไปปฏิบัติ ให้ความสำคัญวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาและงานบุญประเพณีอีสานต่าง ๆ ปลอดสุราในงานบุญ เป็นแบบอย่างที่ดีให้สังคม ลูกหลานและเยาวชนในสังคมเพื่อจะเป็นพุทธศาสนิกชนร่วมกิจกรรมงานบุญในหมู่บ้านเพื่อสืบทอดประเพณีได้อย่างถูกต้องต่อไป

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การกินแล้วห่อในงานทำบุญแจกข้าวในวัฒนธรรมอีสานศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแพ่ง ตำบลบ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามได้องค์ความรู้ด้าน ต่างๆ ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

คติการทำบุญแจกข้าวเจ้าภาพต้องถวายสังฆทานประกอบวัตถุทาน 5 อย่างคือ 1) ปสาท ปราสาท 2) มณัจจุ 3) พิมโปพิมพ 4) เติงตั้งพุทหมอน 3) สลากกตัต ภัตดาหาร 4) จีวรทาน ผ้าไตรจีวร 5) มรุตล ฝาคณิต เภสัช น้ำผึ้ง น้ำอ้อยและเภสัชทาน การถวายทานอย่างนี้ชาวอีสานยังเชื่อว่าผู้ตายไปแล้ว ลูกหลานญาติพี่น้อง ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทำบุญไปให้จะต้องอาศัยผลบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้เท่านั้น จึงจักพ้นจากความอดอยากทุกข์ยาก

คติการทำบุญแจกข้าวเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือ บรรดาญาติพี่น้องที่ล่วงลับไป ต้องการจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ด้วยหวังว่าผู้ตายจะมีโอกาสได้รับส่วนบุญนี้ด้วย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนากรณีเรื่อง “เปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร”

คติกินแล้วห่อ หมายถึงการที่เจ้าภาพจัดงานบุญแจกข้าวได้ห่อชุดอาหารประกอบด้วย ข้าวต้มมัด 1 ขนมนจีน พร้อมน้ำยา 1 ขนมห่อหมก 1 ให้กับญาติพี่น้องที่มาร่วมงานบุญแจกข้าว โดยชาวอีสานเชื่อว่าให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่องเหมือนขนมนจีน(ข้าวปั้น)เมื่อทำบุญด้วยวัตถุทาน 5 อย่างนี้จะได้ไม่ไปเกิดเป็นไส้เดือน.พยาธิ.ปลิง.แมงลักหมาและหอยเหมือน 500 ชนิดของพระโพธิสัตว์ที่เสวยชาติต่างๆ ในวัฏสงสาร

คติต่อยอด หมายถึง การเพิ่มถวายเครื่องไทยทานจากสิ่งที่ตนได้ถวายแล้วโดยได้คติจากการถวายภัตตาหารของนางวิสาขาที่ถวายทานแด่พระสงฆ์ ในขณะที่พระสงฆ์ปิดบาตรบอกว่าพอละๆ นางบอกว่าไทยทานนี้มาจากทางเมืองเพ็งมาถึงขอนิมนต์รับเพิ่มหน่อยเจ้าคะ ชาวอีสานจึงเชื่อว่าการถวายทานอย่างนี้ เกิดอานิสงส์ “กินบ้อบก จกบ้อลง..ลั่นเหลือ”

องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ความเชื่อเรื่องเปรต: ชาวอีสานเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว บางส่วนกลายเป็นเปรตที่ยังวนเวียนอยู่ และต้องการส่วนบุญกุศล.

การทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล: การทำบุญด้วยการให้ทานและการอุทิศส่วนกุศลเป็นความเชื่อหลักในพระพุทธศาสนา.

การแบ่งปัน: การนำอาหารที่ได้จากการทำบุญไปแบ่งปันให้ผู้อื่น เป็นการแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่.

การสืบทอดประเพณี: การทำบุญข้าวสากเป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น.

ความสำคัญในปัจจุบัน:

การรักษาวัฒนธรรม: แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ประเพณีนี้ยังคงถูกรักษาไว้ในหลายพื้นที่.

การสร้างสามัคคี: เป็นโอกาสที่ดีในการรวมญาติพี่น้อง และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน.

การสืบทอดความเชื่อ: ประเพณีนี้ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อและวิถีชีวิตของคนไทยในหลายพื้นที่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- เฉลียว ผิวแดง. (2567). ทายวัดป่าสามัคคีธรรม ตำบลบ้านแพงเขต 1 อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์. 10 มกราคม.
- บุญหนด นาคท้วง. (2567). ผู้ใหญ่บ้านแพง. ตำบลบ้านแพง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์. 10 มกราคม.
- พระครูสุคนธ์ธรรมวนาสัย. (2567). เจ้าอาวาสวัดป่าสามัคคีธรรม ตำบลบ้านแพงเขต 1 อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์. 10 มกราคม.
- พระครูสุธีร์คัมภีร์ญาณ. (2023). รูปแบบการแบ่งปันและการสร้างความกตัญญูในงานบุญแจกข้าวของชาวอีสาน. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา ปีที่ 4 ฉบับที่ 4. JSSP: Journal of Social Science Panyapat.
- พระตักแตน แสนทวี. (2567). วิเคราะห์คุณค่าการให้ทานในเทศกาลเข้าพรรษาของชุมชนบ้านดอนธาตุ ตำบลหนองตูม อำเภอมือเมือง จังหวัดขอนแก่น. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 (MCU101 NAC II) วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2528). ธมมปทฎฐกถา ตติโยภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มณฑลกุฎราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2551). พระธัมมปทฎฐกถาแปล ภาค 1. กรุงเทพฯ : มณฑลกุฎราชวิทยาลัย.
- พระมหานรินทร์ มหาธมมกรชิโต. (2552). บุญแจกข้าวในสารธรรม : ทำบุญได้บุญ.ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- พระมหาสง่า ไชยวงศ์. (2541). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง "ทานในพระพุทธศาสนา". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา.บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ม.จ.ร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

การยกระดับศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็น
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืนจังหวัดขอนแก่น
Upgrading the Khok Nong Na Buddhist Civilization Learning
Center to become a model sustainable community
Learning center in Khon Kaen Province

พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต

Phrarachpatanawacharabandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya university Khon Kaen Campus

Corresponding Author E-mail: promgun@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืนสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรของจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อพัฒนากิจกรรม และ ผลิตภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร 3) เพื่อพัฒนาเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน กลุ่มที่เข้าร่วม พัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ 750 คน กลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่าย 2.485 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ 3) แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และใช้วิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่ การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบของ รูปแบบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการ 5) การวัดและ ประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ การพัฒนา การจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธ อารยเกษตร สู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ อย่างอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) มี กิจกรรมที่เกิดจากหลักสูตรจำนวน 6 หลักสูตร มีผลิตภัณฑ์ 8 อย่าง ได้แก่ (1) ปุ๋ยอัดเม็ดใบไม้หมักชีวภาพผสมเชื้อราไตร โคเดอร์มา (2) ดินโคกหนองนาขอนแก่นผสมพร้อมปลูก MCUKK ORGANIC (3) ปุ๋ยกระดูกป่น (4) ปุ๋ยน้ำอะมิโน (5) กาแฟ (6) มัลเบอร์รี่อบแห้ง (7) ไวน์มัลเบอร์รี่ (8) จุลินทรีย์หน่อกล้วย 3) ความต้องการของเครือข่าย คือ 3 (1) ความ ต้องการกิจกรรมหรือหลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกัน (2) ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันระหว่างเครือข่าย (3) ความ ต้องการการดูแลและรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกเครือข่าย

คำสำคัญ: ศูนย์การเรียนรู้, โคก หนอง นา, พุทธอารยเกษตร

Abstract

This article aims to: 1) study the development of a learning management model for the Khok Nong Na Buddhist Civilization Learning Center to become a sustainable model community learning center in Khon Kaen Province; 2) develop activities and products for the Khok Nong Na Buddhist Civilization Learning Center; and 3) foster a network for the Khok Nong Na Buddhist Civilization Learning Center in Khon Kaen Province. This research employed a qualitative and action research methodology. Key informants comprised 20 individuals. Participants in activity and product development totaled 750 individuals, while 2,485 individuals participated in network development. Three types of research instruments were utilized: 1) in-depth interviews, 2) focus group discussions, and 3) questionnaires. Data analysis involved the use of mean and standard deviation, content analysis, and descriptive narration.

The research findings indicate: 1) The developed learning management model for the Khok Nong Na Buddhist Civilization Learning Center, aimed at becoming a sustainable model community learning center in Khon Kaen Province, consists of five components: (1) principles, (2) objectives, (3) content, (4) process, and (5) measurement and evaluation. The overall assessment of the model's appropriateness, feasibility, and utility for developing the Khok Nong Na Buddhist Civilization Learning Center into a sustainable model community learning center in Khon Kaen Province was at the highest level. 2) The center offers six courses resulting in eight products: (1) pelleted fermented leaf and cow dung fertilizer with *Trichoderma* fungi, (2) Khok Nong Na Khon Kaen soil ready for planting (MCUKK ORGANIC), (3) bone meal fertilizer, (4) liquid amino fertilizer, (5) coffee, (6) dried mulberry, (7) mulberry wine, and (8) banana shoot microorganisms. 3) The network's needs include: (1) a desire for shared learning activities or courses, (2) a need for collaborative product development among network members, and (3) a desire for ongoing care and maintenance of relationships among network members.

Keywords: Learning Center, Khok Nong Na, Buddhist Civilization

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ ได้แก่ เศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและ บริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูปทวิภาคีและพหุ ภาคว่า รวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียนมีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้น ขยายโอกาสด้าน การค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้น และการ บริการทางสังคมทุกด้านที่มีความครอบคลุมทั่วถึง ทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้นปัญหาความยากจนลดลง และ คุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคม โลกมากขึ้น จึงทำให้มีความอ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความสามารถในการ แข่งขัน ปรับตัวช้า เนื่องจากการยกระดับห่วงโซ่มูลค่าการผลิตเกษตรอุตสาหกรรม และบริการสู่การใช้องค์ ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมยังดำเนินการได้น้อย ทำให้ฐาน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และ บริการมีผลผลิตภาพการผลิตต่ำ ประกอบกับประเทศไทยยังประสบปัญหา คุณภาพ ใน เกือบทุกด้าน ที่สำคัญ ได้แก่ คุณภาพคน คุณภาพ การศึกษา คุณภาพบริการสาธารณะและบริการสาธารณสุข สังคมไทย ยังมีความ เหลื่อมล้ำสูง ก่อให้เกิดความแตกแยก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ. 2560)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง จากแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืดหยุ่นอยู่ได้ อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการ ความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศ สู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะ พัฒนาเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น 59,460 บาทต่อครัวเรือน มีที่ดิน ทำ กินเป็นของตนเอง สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิต ได้อย่างเท่าเทียม ได้รับการดูแลด้านสวัสดิการควบคู่กับการ สนับสนุน การเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร รวมถึงเกิดเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ที่เข้ามาสานต่องานเกษตรกรรมต่อ จากคนรุ่นก่อน เพื่อก้าวสู่การเป็นเกษตรกรไทยที่เข้มแข็งในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เกษตรกรไทยจะต้อง ปรับตัวได้ทันตามการเปลี่ยนแปลงของ โลกหรือเกษตรกรไทยยุค 4.0 สามารถเป็นผู้ประกอบการที่มีความรู้และ ความสามารถในการยกระดับการผลิต แปรรูป การตลาดและการบริหาร จัดการ ใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรสมัยใหม่ ในกระบวนการผลิตและ กระบวนการแปรรูปเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตตลอด ห่วงโซ่การผลิต รวมถึงนำ ผลการวิจัยและพัฒนามาใช้ประโยชน์ใน การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ที่ หลาก หลายและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ. 2560)

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและเป็นทุนทางธรรมชาติในการ พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ประกอบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่มีสาเหตุหลัก มาจากการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขตของมนุษย์ ได้ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อสมดุลระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม การเกิด ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นภัยคุกคามต่อแหล่งผลิตอาหาร เช่น ความ แห้งแล้ง น้ำท่วม โรคระบาดศัตรูพืช และอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาวะวิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรอย่างมาก คือ การเกิด ภัยแล้งที่นับวันจะมีความ รุนแรงเพิ่มขึ้นในทุกปี (สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง-ISE. 2565) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้จึงมีการ ขับเคลื่อนโครงการตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” ทุกหมู่บ้าน โดยที่ โคกหนองนาโมเดล เป็นการพัฒนา จัดการพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งเป็นการผสมผสานของเกษตรทฤษฎีใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทยที่มีความ เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เป็นการจัดการสภาพแวดล้อมที่มีอยู่แล้วตาม ธรรมชาติ โดยมนุษย์นำสิ่งที่มีอยู่นั้นมาส่งเสริมทำให้เกิดความสำเร็จในการทำเกษตรกรรมโดยเร็ว และเป็นระบบมาก ขึ้น

ผู้วิจัยเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เห็นความสำคัญของ แนวทางขับเคลื่อนโครงการ โคก หนอง นา โมเดล ซึ่งมหาวิทยาลัยได้มีการขับเคลื่อนโครงการโคก หนอง นา โมเดล ภายใต้ชื่อ “โคก หนอง นา พุทธอารายเกษตร มจร.วิทยาเขตขอนแก่น” มีพิธีเปิดศูนย์เรียนรู้ในวันที่ 31 กรกฎาคม 2565 ภายใต้กิจกรรม “130 ปี กระทรวงมหาดไทย ความสุขสร้างได้ด้วยใจอาสา” เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลทรงมีพระชนมายุครบ 70 พรรษา SEDz : วัด ประชา รัฐ สร้างสุข วิถี พุทธอารายเกษตร มจร ขอนแก่น ณ ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารายเกษตร มจร ขอนแก่น โดยความร่วมมือ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น สำนักงาน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จังหวัดขอนแก่น และที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น ทำให้เกิดผลการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนภารกิจตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือบทบาทในการเกื้อหนุนระหว่างวัดและชุมชนให้มีความสุขอย่างยั่งยืนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาการยกระดับศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืนจังหวัดขอนแก่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร สู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างครบวงจร และเพื่อสร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างครบวงจรต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืนจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อพัฒนาเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น สู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่วิจัย คือ ศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแบบการพัฒนาจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร สู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้มีจำนวน 20 คน ส่วนการทดลองใช้รูปแบบ และการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 314 คน เครื่องมือคือ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา 2) แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร กลุ่มประชากร มีจำนวน 750 รูป/คน ใช้คู่มือในการจัดกิจกรรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และมีแบบสอบถามการวิจัยเพื่อประเมินการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น สู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน กลุ่มประชากร มีจำนวน 2.470 คน และมีแบบสอบถามการวิจัยเพื่อประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น มีเนื้อหาตามองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ต้นแบบอย่างยั่งยืนจังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบของรูปแบบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการ และ 5) การวัดและประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสมความเป็นได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านเนื้อหา รองลงมาคือด้านวัตถุประสงค์ ด้านกระบวนการ ด้านการวัดประเมินผล และด้านหลักการ ตามลำดับ 2) ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือทักษะการปฏิบัติ รองลงมาคือทักษะการประเมิน ทักษะด้านการประเมิน ทักษะการสร้างสรรค์ และทักษะการสื่อสาร ตามลำดับ 3) ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือเอกสารและเนื้อหา รองลงมาคือทักษะการประเมิน กิจกรรมการพัฒนา และการวัดและประเมินผล ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนากิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกหลักสูตรจากทั้งหมด 8 หลักสูตร เพื่อนำมาดำเนินการพัฒนากิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพบริบท พื้นที่ และระยะเวลาในการวิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกหลักสูตรจำนวน 6 หลักสูตร ภายใต้แนวคิด “การพึ่งพาเทคโนโลยี การพึ่งพาเศรษฐกิจชุมชน การพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การมีใจรักและมุ่งมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การทำให้สังคมน่าอยู่” ในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ทำการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการ ดังนี้ (1) หลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากร ดิน ปุ๋ย เพื่อเพิ่มผลผลิตพืชและการแปรรูปเพิ่มมูลค่า (2) หลักสูตรวัดประชา รัฐสร้างสุข เศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่ โคก หนอง นา สวนพุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น (3) หลักสูตรการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ และการทำก้อนเห็ดออร์แกนิก (4) หลักสูตรค่ายเยาวชนเศรษฐกิจพอเพียง พุทธอารยเกษตร (5) หลักสูตรการท่องเที่ยว พุทธอารยเกษตร (6) หลักสูตรการทำขนมเบเกอรี่ พุทธอารยเกษตร 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีผลิตภัณฑ์ 8 อย่าง ได้แก่ (1) ปุ๋ยอัดเม็ดใบไม้หมักชีวภาพผสมเชื้อราไตรโคเดอร์มา (2) ดินโคกหนองนาขอนแก่นผสมพร้อมปลูก MCUKK ORGANIC (3) ปุ๋ยกระดุกป่น (4) ปุ๋ยน้ำอะมิโน (5) กาแฟ (6) มัลเบอร์รี่อบแห้ง (7) ไวน์มัลเบอร์รี่ (8) จุลินทรีย์หน่อกล้วย 3) การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จากผลการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 5) รองลงมาคือ ด้านเอกสารและเนื้อหา ด้านการรวบรวมความรู้ ส่วนด้านการนำความรู้ไปปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการของเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรจังหวัดขอนแก่น สู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ประการคือ (1) ความต้องการพัฒนากิจกรรมหรือหลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกัน (2) ความต้องการให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันระหว่างเครือข่าย (3) ความต้องการการดูแลและรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกเครือข่าย 2) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น สู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น มีเนื้อหาตามองค์ประกอบของรูปแบบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการ และ 5) การวัดและประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสม สมความเป็นได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของชุลีกร สายเกียรติวัติ และพิชญภา ยวงสร้อย ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมโน้ตชนในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ในวิถีอาเซียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพด้านความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก และคุณภาพด้านความสอดคล้องของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของปริญญา ไทยลา และวาริรัตน์ แก้วอุไร ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับแนวคิดพื้นที่รอยต่อพัฒนาการเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบ คู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ฯ และแผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวัฒน์ วงศ์หมั่น วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล และชยาภานต์ เรืองสุวรรณ ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านแหล่งเรียนรู้เกษตรพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ด้านแหล่งเรียนรู้เกษตรพอเพียง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูง ได้แก่ การรับประโยชน์ร่วมกัน และการร่วมปฏิบัติการตามลำดับ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านแหล่งเรียนรู้เกษตรพอเพียงมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักการและวัตถุประสงค์ 2) ด้านปัจจัยนำเข้า 3) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (4) การร่วมประเมินผล (5) การรับประโยชน์ร่วมกัน 4) ด้านผลกระทบ 5) ด้านความสำเร็จ 6) ด้านข้อมูลป้อนกลับ และ 7) ด้านความยั่งยืน ที่มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องของรูปแบบ ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผ่านโครงการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง ตามกรอบการประเมินแบบ CIPPIEST มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนากิจกรรมตามหลักสูตร 6 หลักสูตร มีผลิตภัณฑ์ 8 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ (1) ปุยอัดเม็ดใบไม้หมักขี้วัวผสมเชื้อราไตรโคเดอร์มา (2) ดินโคกหนองนาขอนแก่นผสมพร้อมปลูก MCKK ORGANIC (3) ปุยกระดุกป่น (4) ปุ๋ยน้ำอะมิโน (5) กาแฟ (6) มัลเบอร์รี่อบแห้ง (7) ไวน์มัลเบอร์รี่ (8) จุลินทรีย์หน่อกล้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้ อีกทั้งมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายพร้อมให้เลือกรับรู้และนำไปใช้ในพื้นที่ของตนเองได้อย่างดี สอดคล้องกับปิยาปัญญาศรี และ อีรวิฑูรี เอกะกุล ที่ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่เชิงพาณิชย์ที่ยั่งยืนโดยใช้เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีวัฒนธรรมและทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งนักวิจัยที่สามารถตอบคำถาม ทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างความรู้และการปฏิบัติผ่านการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สอดคล้องทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย และเชื่อมั่นผลการวิจัยจากความร่วมมือและการสนับสนุนความสามารถของประชาชนและผู้มีส่วนร่วมนำไปสู่การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงระบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่เชิงพาณิชย์ที่ยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความต้องการของเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรจังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นแนวการพัฒนาเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่นสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย (1) ความต้องการกิจกรรมหรือหลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกัน (2) ความต้องการให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน (3) ความต้องการดูแลและรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกเครือข่าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า คนเราจะทำอะไรทุกอย่างล้วนเกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น การเรียนรู้เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตและการกระทำในชีวิตประจำวัน มนุษย์มีการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงก่อนตายและการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ด้วยเหตุที่การเรียนรู้เกิดได้ง่าย ถ้าสิ่งที่เรียนเป็นสิ่งที่มีความหมายหรือความจำเป็นต่อผู้เรียน การเรียนสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน คือ การเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจำเป็นในการดำรงชีพ การประกอบอาชีพ หรือการหาคำตอบในสิ่งที่สนใจ เครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น ทำเกษตรตามแนวทางโคก หนอง นา โมเดล เกิดจากความพอใจหรือความรักที่จะทำเกษตรตามแนวทางโคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรเป็นพื้นฐาน ไม่ได้เกิดจากการบังคับขึ้นใจ เป็นการทำให้โดยสมัครใจ ซึ่งตรงกับแนวทางในพระพุทธศาสนาที่ว่า หากจะทำการงานให้ประสบผลสำเร็จ การงานนั้นต้องเกิดจากความพอใจ หรือความอยากที่จะทำ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่ายการเรียนรู้โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น จึงมีความต้องการที่จะมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสิ่งที่เครือข่ายอยากเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการในพื้นที่โคก หนอง นา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ดา แสนสุพรรณ และคณะ ที่ศึกษาการพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรของกลุ่มพัฒนาการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” การเกษตรสมัยใหม่ด้วยนวัตกรรม บ้านน้ำพุ ตำบลบ้านแป้นอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมรูปแบบหนึ่งของกลุ่มโคก หนอง นา บ้านน้ำพุ ในการแก้ปัญหาาร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีเครื่องสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตรสมัยใหม่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตของเกษตรกรกลุ่มพัฒนาการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนองนาโมเดล” เกิดการส่งเสริมการปลูกพืช การเพาะพันธุ์กล้วยไม้ การส่งเสริมการเลี้ยงปลาตู้ยักษ์ การต่อยอดความรู้การแปรรูป สู่การสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่า และการสร้างต้นแบบเป็นแหล่งศึกษาดูงาน แก่ผู้สนใจ ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

6. องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

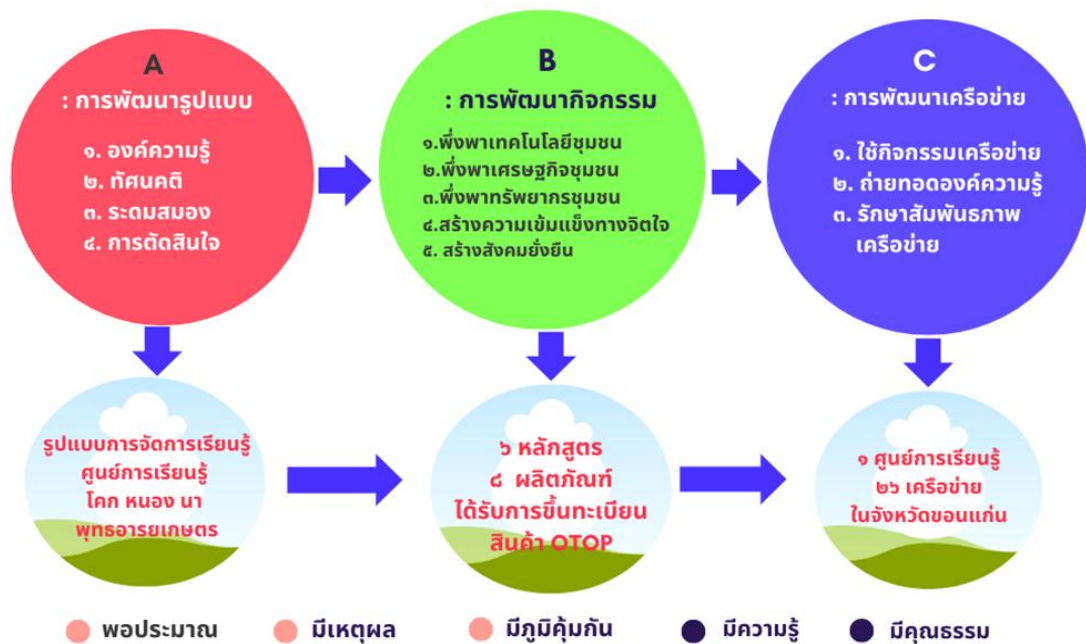
ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มจร วิทยาเขตขอนแก่น เป็นหนึ่งในเครือข่ายการจัดการเรียนรู้โคก หนอง นา จังหวัดขอนแก่น ดำเนินการโดยความร่วมมือกับพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น เครือข่ายการเรียนรู้ โคก หนอง นา จังหวัดขอนแก่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนผู้สนใจ ได้จัดกิจกรรมระหว่างเครือข่าย จำนวน 6 หลักสูตร ประกอบด้วย หลักสูตรที่ 1 หลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากร ดิน ปุ๋ย เพื่อเพิ่มผลผลิตพืชและการแปรรูปเพิ่มมูลค่า หลักสูตรที่ 2 หลักสูตรวัด ประชา รัฐสร้างสุข เศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่ โคก หนอง นา สวนพุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หลักสูตรที่ 3 หลักสูตรการปลูกผักไฮโดรโปนิิกส์ และการทำก้อนเห็ดออร์แกนิก หลักสูตรที่ 4 หลักสูตรค่ายเยาวชนเศรษฐกิจพอเพียง พุทธอารยเกษตร หลักสูตรที่ 5 หลักสูตรการตอถัก พุทธอารยเกษตร หลักสูตรที่ 6

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หลักสูตรการทำขนมเบเกอรี่ พุทธอารยเกษตร 3) สรุปและประเมินผลการจัดกิจกรรมของเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น พบว่า การประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า ของ กิจกรรมการจัดกิจกรรมของเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม ในระดับมาก สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มจร ขอนแก่น

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

1.1 จากผลการวิจัยผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น ไปใช้เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 จากผลการวิจัยการพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พบว่า ด้านการนำความรู้ไปปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าทุกด้าน ดังนั้น คณะผู้บริหารของศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้นำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติในการประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และครอบครัว

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร จังหวัดขอนแก่น สู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกัน 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน และ 3) การดูแลและรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกเครือข่าย ดังนั้น ศูนย์เรียนรู้ โคก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หนอง นา พุทธอารยเกษตร และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น ควรส่งเสริม/สนับสนุนให้มีนโยบายเกี่ยวกับการทำหลักสูตรการเรียนรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการกำกับ ดูแล เครือข่าย โคก หนอง นา เพื่อให้เกิดเกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจของเครือข่ายโคก หนอง นา จังหวัดขอนแก่น ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 จากผลการวิจัยหน่วยงานราชการ หรือประชาชนที่สนใจในรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตรสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบอย่างยั่งยืน จังหวัดขอนแก่น ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2.2 จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ด้านการนำความรู้ไปปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าทุกด้าน ดังนั้น คณะผู้บริหารของศูนย์การเรียนรู้ โคก หนอง นา พุทธอารยเกษตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตลอดจนวิทยาการประจำศูนย์ควรแนะนำให้ผู้เข้าอบรมนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). สรุปลสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนฯ 12 ฉบับประชาชน นวัตกรรมคือหัวใจของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง-ISE. (2565). โคก หนอง นา โมเดล. ออนไลน์. สืบค้นจาก <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/khoknongna.html>.
- สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก.(2541)เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

นิติสงคราม : การวิเคราะห์เชิงปรัชญาการเมือง Jurisprudence of War: A Political-Philosophical Analysis

พิมวดี คำมูล จรัส ลีกา

Pimwadee Kammoon Jaras Leeka

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-Mail pimwadee.kam@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์แนวคิด “นิติสงคราม” ผ่านกรอบปรัชญาการเมือง โดยเน้นการศึกษาความชอบธรรมของสงครามทั้งในระดับทฤษฎีและปฏิบัติ แนวคิดนิติสงครามแบ่งออกเป็นสองมิติ ได้แก่ เงื่อนไขที่ทำให้การเข้าสู่สงครามชอบธรรม และ หลักการกำกับพฤติกรรมระหว่างสงคราม บทความได้วิเคราะห์แนวคิดของนักปรัชญาการเมืองสำคัญ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดกรอบศีลธรรมและกฎหมายสงครามในโลกสมัยใหม่ นอกจากนี้ ยังได้ประเมินบทบาทของนิติสงครามในบริบทของสงครามยุคใหม่ อาทิ สงครามไซเบอร์ สงครามโดรน และภาวะยกเว้นของรัฐ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศในโลกปัจจุบัน การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเปิดเผยว่าความชอบธรรมของสงครามไม่อาจพิจารณาได้จากตัวบทกฎหมายเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยการวิพากษ์อำนาจ การคำนึงถึงมนุษยธรรม และการถ่วงดุลระหว่างอธิปไตยกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บทความนี้จึงเสนอให้เข้าใจนิติสงครามในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์ที่ตรวจสอบอำนาจรัฐ และปกป้องคุณค่าความเป็นมนุษย์ในสภาวะความรุนแรงของโลกยุคใหม่

คำสำคัญ: วิเคราะห์, นิติสงคราม, ปรัชญาการเมือง

Abstract

This article aims to analyze the concept of “the jurisprudence of war” through the lens of political philosophy, focusing on the legitimacy of war in both theoretical and practical dimensions. The jurisprudence of war is divided into two major components: the conditions that justify the initiation of war (jus ad bellum) and the ethical principles that govern conduct during war (jus in bello). The article explores key philosophical perspectives that have significantly influenced the moral and legal frameworks of modern warfare, including classical and modern political thinkers. Moreover, it evaluates the role of the jurisprudence of war in the context of contemporary conflicts such as cyber warfare, drone warfare, and states of exception, while also addressing the limitations of international law in today’s global order. The philosophical analysis reveals that the legitimacy of war cannot be determined solely by legal codes but must also involve a critique of power, a commitment to humanitarian values, and a balance between state sovereignty and human dignity. Ultimately, the article proposes understanding the jurisprudence of war as an ethical instrument for scrutinizing state power and protecting the value of humanity amid the pervasive violence of the modern world.

Keywords: analysis, jurisprudence of war, political philosophy

บทนำ

แนวคิดเกี่ยวกับสงครามมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ หากแต่ยังเป็นวาทกรรมที่ฝังรากลึกในโครงสร้างของรัฐ อำนาจ และจริยธรรมทางการเมือง สงครามในฐานะปรากฏการณ์ทางการเมืองได้กลายเป็นหัวข้อสำคัญของการวิเคราะห์เชิงปรัชญาการเมือง (political philosophy) มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง ความชอบธรรมของสงคราม (justification of war) อันเป็นจุดร่วมระหว่างแนวคิดทางนิติศาสตร์ จริยศาสตร์ และปรัชญาการเมือง

ในทางปรัชญาการเมือง โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) มองว่าสงครามเป็นสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัวและการแสวงหาอำนาจอย่างไม่สิ้นสุด โดยเขาได้กล่าวไว้ในสภาวะไร้อำนาจอริปไตยนั้น “ชีวิตของมนุษย์จะโดดเดี่ยว ยากไร้ ป่าเถื่อน และสั้น” (Hobbes. 1651: 3) อย่างไรก็ตาม สำหรับจอห์น ล็อก (John Locke) แม้จะยอมรับการมีอยู่ของสงครามในสภาวะธรรมชาติ แต่เขากลับเน้นเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมากกว่า ซึ่งนำไปสู่ความชอบธรรมของสงครามในฐานะเครื่องมือปกป้องสิทธิเหล่านั้น (Locke. 1689 ; 19) ในอีกด้านหนึ่ง แนวคิดเรื่อง สงครามที่ชอบธรรม (Just War Theory) ซึ่งมีรากฐานจากจริยศาสตร์ของ นักบุญออกัสติน (St. Augustine) และได้รับการพัฒนาต่อโดย โทมัส อไควนัส (Thomas Aquinas) ได้เสนอเกณฑ์จริยธรรมในการเริ่มต้นและดำเนินสงคราม ได้แก่ ความชอบธรรมของเจตนา (jus ad bellum) และความชอบธรรมของวิธีการ (jus in bello) ซึ่งเป็นรากฐานของกฎหมายระหว่างประเทศสมัยใหม่ เช่น อนุสัญญาเจนีวา (Geneva Conventions) เมื่อเข้าสู่ยุคใหม่ แนวคิดของ คาร์ล ชมิตต์ (Carl Schmitt) ได้ยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างสงครามกับการเมือง โดยเสนอว่า “การเมืองคือการแยกแยะระหว่างมิตรและศัตรู” (Schmitt. 1932 ; 23) ซึ่งเปิดมิติใหม่ให้กับการพิจารณานิติสงครามในฐานะเครื่องมือรักษาระเบียบอริปไตยของรัฐ ในขณะที่ ไมเคิล วอลเซอร์ (Michael Walzer) นักปรัชญาร่วมสมัย ได้ฟื้นฟูแนวคิดเรื่อง Just War โดยเชื่อว่าสงคราม บางครั้งอาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักความยุติธรรมและจริยธรรมที่ชัดเจน (Walzer. 1977 ; 11)

การศึกษานิติสงครามในบริบทปรัชญาการเมืองจึงมิได้มุ่งเพียงวิเคราะห์กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับสงครามเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ระหว่าง อำนาจทางการเมือง ความยุติธรรม และเสรีภาพของมนุษย์ นอกจากนี้ การอภิปรายในระดับทฤษฎียังสัมพันธ์กับปฏิบัติการจริงของชาติในโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสงครามมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในรูปแบบของการปะทะด้วยกำลังทหารอีกต่อไป แต่ยังรวมถึง สงครามกฎหมาย (lawfare) สงครามข่าวสาร (information warfare) และสงครามเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศอย่างลึกซึ้ง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดนิติสงครามในมิติปรัชญาการเมือง ผ่านการศึกษาผลงานของนักคิดคลาสสิกและร่วมสมัย เพื่อทำความเข้าใจกลไกการให้เหตุผลทางกฎหมายและจริยธรรมของสงคราม รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงพลวัตของอำนาจและการใช้อำนาจภายใต้เงื่อนไขของความชอบธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบในสังคมมนุษย์

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. นิยามของนิติสงคราม

นิติสงคราม (The Jurisprudence of War) หมายถึง ระบบความคิดเชิงกฎหมายและจริยศาสตร์ที่ใช้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วย ความชอบธรรมของสงคราม ทั้งในแง่ สาเหตุของการเข้าสู่สงคราม และ วิธีการดำเนินสงคราม โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมความรุนแรงไม่ให้เกินขอบเขตของความเป็นมนุษย์และศีลธรรม แม้ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งรุนแรงระหว่างรัฐหรือภายในรัฐเอง แนวคิดนิติสงครามจึงเป็นจุดตัดระหว่าง “อำนาจรัฐ” กับ “คุณค่าทางจริยธรรม” และพยายามให้ความรุนแรงทางทหารอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศและความเป็นธรรม แนวคิดนี้มี 2 มิติหลัก ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ได้แก่:

1. เหตุอันชอบธรรมในการเข้าสู่สงคราม (Jus ad bellum)

หมายถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่า การเริ่มต้นสงครามหรือการใช้กำลังโดยรัฐหนึ่งต่ออีกรัฐหนึ่ง มีความชอบธรรมตามกฎหมายและจริยธรรมเพียงใด โดยทั่วไปจะประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ 1) Just cause: มีเหตุผลชอบธรรม เช่น การป้องกันตนเองจากการรุกราน (self-defense) 2) Right intention: มีเจตนาริสุทธิ เช่น เพื่อฟื้นฟูสันติ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 3) Legitimate authority: ต้องประกาศโดยรัฐบาลหรือองค์กรที่มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญ 4) Last resort: สงครามต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย หลังจากใช้วิธีทางการทูตแล้วล้มเหลว 5) Reasonable chance of success: สงครามนั้นต้องมีแนวโน้มประสบความสำเร็จ มิฉะนั้นจะเป็นการเสียชีวิตเปล่า 6) Proportionality: ผลดีที่ได้จากสงครามต้องมากกว่าความเสียหายที่สงครามจะก่อ

แนวคิด Jus ad bellum ถูกประมวลเป็นหลักการพื้นฐานในกฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 51 ที่รับรองสิทธิในการป้องกันตนเอง (United Nations. 1945)

2. จริยธรรมและกฎหมายในการปฏิบัติระหว่างสงคราม (Jus in bello)

หมายถึงหลักจริยธรรมและกฎหมายระหว่างประเทศที่กำหนดขอบเขตการกระทำในสถานการณ์สงคราม เพื่อป้องกันไม่ให้ความรุนแรงลุกลามเกินขอบเขต ได้แก่ 1) Distinction: ต้องแยกแยะระหว่างพลเรือนกับเป้าหมายทางทหาร ห้ามโจมตีผู้ไม่มีอาวุธ 2) Proportionality: การโจมตีต้องมีความสมเหตุสมผล ห้ามใช้ความรุนแรงเกินจำเป็น 3) Military necessity: ใช้กำลังเฉพาะเท่าที่จำเป็นต่อเป้าหมายทางทหารเท่านั้น 4) Humane treatment: ต้องปฏิบัติต่อเชลยศึกและผู้บาดเจ็บด้วยมนุษยธรรม 5) No perfidy: ห้ามหลอกลวง เช่น แกล้งยอมแพ้แล้วตอบโต้ แนวปฏิบัติเหล่านี้ได้รับการรับรองใน อนุสัญญาเจนีวา (Geneva Conventions) และ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law)

รากฐานปรัชญาของนิติสงคราม

แนวคิดนิติสงครามพัฒนาขึ้นจากทั้ง แนวคิดศาสนาและฆราวาส ในโลกตะวันตก โดยมีนักปรัชญาการเมืองและนักเทววิทยาคลาสสิกเป็นผู้วางรากฐานไว้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา

1. St. Augustine (354–430) นักบุญออกัสตินเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดสงครามที่ชอบธรรมในคริสต์ศาสนา โดยเห็นว่าแม้คริสต์ศาสนาจะสอนเรื่องรักศัตรู แต่ในบางสถานการณ์ รัฐมีสิทธิในการใช้กำลังเพื่อป้องกันความชั่วร้าย เช่น การป้องกันภัยจากผู้รุกราน (Augustine. 1920 ; 6)

2. Thomas Aquinas (1225–1274) ขยายแนวคิดของออกัสตินและวางหลัก Jus ad bellum ไว้อย่างเป็นระบบ โดยระบุว่า สงครามต้องมีอำนาจประกาศอย่างชอบธรรม มีเจตนาดี และมีเหตุผลอันควร (Summa Theologiae. II-II. Q.40)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. Hugo Grotius (1583–1645) นักกฎหมายชาวดัตช์ ผู้วางรากฐานของ กฎหมายระหว่างประเทศยุคใหม่ เสนอว่า แม้ในยามสงคราม มนุษย์ยังต้องรักษากฎเกณฑ์และความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อพลเรือนผู้บริสุทธิ์ (Grotius. 1625; 18)

4. Thomas Hobbes (1588–1679) เสนอว่าสงครามเป็นสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ แต่รัฐ (Leviathan) มีหน้าที่ควบคุมความรุนแรง และผูกขาดการใช้กำลังเพื่อนำสังคมออกจากความวุ่นวาย (Hobbes. 1651 ; 78)

5. Immanuel Kant (1724–1804) เสนออุดมคติ “สันติภาพถาวร” (Perpetual Peace) ซึ่งรัฐทั้งหลายควรร่วมมือภายใต้กฎหมายสากล เพื่อยุติสงครามและอยู่ร่วมกันด้วยเหตุผล

6. Michael Walzer (1935–) นักปรัชญาการเมืองร่วมสมัย ผู้สังเคราะห์แนวคิดสงครามที่ชอบธรรมอย่างเป็นระบบใน Just and Unjust Wars (1977) โดยเสนอว่าศีลธรรมยังคงมีความสำคัญ แม้ในสนามรบ

สรุปได้ว่า นิติสงครามคือความพยายามของมนุษยชาติที่จะ ควบคุมอำนาจอธิปไตยของรัฐในสถานการณ์สงคราม ด้วยหลักกฎหมายและจริยธรรม เพื่อจำกัดการใช้กำลังให้อยู่ในกรอบของความชอบธรรม แนวคิดนี้สะท้อนความขัดแย้งพื้นฐานระหว่าง “ความจำเป็นทางการเมือง” กับ “คุณค่าทางมนุษยธรรม” และยังคงเป็นประเด็นถกเถียงอย่างต่อเนื่องในโลกยุคหลังสงครามเย็นที่ความรุนแรงมีรูปแบบซับซ้อนยิ่งขึ้น

2. พัฒนาการของแนวคิดนิติสงคราม

แนวคิดนิติสงคราม (Jurisprudence of War) ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจากความเชื่อทางศาสนาในยุคโบราณ สู่แนวคิดทางกฎหมายระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายหลักในการวางกรอบความชอบธรรมและจริยธรรมในการใช้กำลังทางทหาร พัฒนาการของแนวคิดนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ยุคสำคัญ ดังนี้:

1. ยุคโบราณและยุคศาสนา: ความชอบธรรมของสงครามตามหลักศีลธรรม

ในสมัยโบราณ สงครามถูกมองว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และมักเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา เช่น ในอารยธรรมกรีกและโรมัน สงครามเป็นภารกิจของเทพเจ้า ขณะที่ในศาสนาคริสต์ยุคต้น นักบุญออกัสติน (St. Augustine) ได้วางรากฐานแนวคิด “สงครามที่ชอบธรรม” (Just War Theory) โดยระบุว่าสงครามอาจเป็นสิ่งชอบธรรมได้ หากมีเจตนาเพื่อสันติภาพและถูกดำเนินโดยอำนาจที่ชอบธรรม (Augustine. The City of God) ต่อมา โทมัส อไควนัส (Thomas Aquinas) ได้ขยายแนวคิดนี้ โดยเสนอเกณฑ์ 3 ประการของสงครามที่ชอบธรรม คือ ดำเนินโดยผู้มีอำนาจ (legitimate authority) มีเหตุผลชอบธรรม (just cause) มีเจตนาเพื่อความดี (right intention) (Summa Theologiae. II-II. Q.40)

2. ยุคฟื้นฟูและรัฐชาติ: สงครามในฐานะเครื่องมือของรัฐ

หลังยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา การเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ทำให้แนวคิดเรื่องสงครามเปลี่ยนจากเรื่องจริยธรรมศาสนา สู่เรื่องการเมืองและอธิปไตย โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เสนอว่าสงครามเป็นสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ในสภาพไร้อำนาจอธิปไตย และรัฐมีหน้าที่หลักในการป้องกันไม่ให้เกิดกลับไปสู่สภาพสงครามนั้นอีก (Hobbes. Leviathan. 1651) ขณะเดียวกัน ฮูโก โกรเทียส (Hugo Grotius) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ” ได้นำแนวคิดจริยธรรมของสงครามมาสร้างกรอบทางกฎหมาย โดยเสนอว่าแม้ในสงครามก็ยังมีกฎที่มนุษย์ต้องเคารพ เช่น การไม่ทำร้ายพลเรือนหรือเชลยศึก (Grotius. 1625 ; 33)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. ยุคสมัยใหม่: การวิจารณ์และการสร้างกรอบกฎหมายสากล

ในศตวรรษที่ 18-19 แนวคิดเรื่องสงครามที่ชอบธรรมถูกตั้งคำถามอย่างรุนแรง โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ซึ่งก่อให้เกิดความพยายามสร้างกลไกควบคุมสงครามในระดับนานาชาติ เช่น การก่อตั้งสันนิบาตชาติ (League of Nations) การบัญญัติกฎหมายสงครามผ่าน อนุสัญญาเจนีวา (Geneva Conventions) การตั้งศาลอาชญากรรมสงครามนูเรมเบิร์ก (Nuremberg Trials)

นักคิดอย่าง ไมเคิล วอลเซอร์ (Michael Walzer) ได้ฟื้นฟูแนวคิด Just War โดยเพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบเจตนาและวิธีการของรัฐในการก่อสงคราม โดยเสนอว่าแม้สงครามจะเป็นเรื่องของรัฐ แต่ก็ต้องยึดถือหลักจริยธรรมสากลเพื่อปกป้องมนุษยธรรม (Walzer, 1977 ; 65)

4. ยุคโลกาภิวัตน์และสงครามสมัยใหม่: นิติสงครามในสภาวะไร้สมดุล

ในยุคหลังสงครามเย็น สงครามมิได้จำกัดอยู่ในรูปแบบของรัฐต่อรัฐอีกต่อไป แต่ขยายไปสู่สงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terror) สงครามไซเบอร์ (Cyberwarfare) สงครามเศรษฐกิจและข่าวสาร (Economic and Information Warfare) คาร์ล ชมิทต์ (Carl Schmitt) ให้คำอธิบายเชิงอำนาจว่า การเมืองคือการจำแนกมิตร-ศัตรู และสงครามคือกลไกการรักษาอธิปไตย ในขณะที่นักคิดแนวหลังสมัยใหม่ เช่น แจ็ก แดร์ริดา (Jacques Derrida) หรือ จอร์โจ อากัมเบน (Giorgio Agamben) ชี้ให้เห็นถึงความเปราะบางของกฎหมายในภาวะฉุกเฉิน ซึ่งรัฐอาจใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทำสงครามกับประชาชนของตนเองภายใต้ข้ออ้างด้านความมั่นคง

สรุปได้ว่า แนวคิดนิติสงครามจึงเป็นผลผลิตของการถกเถียงระหว่างจริยธรรม กฎหมาย และการเมือง ซึ่งมีพัฒนาการต่อเนื่องจากศีลธรรมศาสนาในยุคโบราณ สู่วาทกรรมทางกฎหมายของรัฐ และท้ายที่สุดกลายเป็นกรอบการพิจารณาทางจริยธรรมของการใช้อำนาจในโลกสมัยใหม่ ทั้งในระดับรัฐ ระดับสากล และระดับปัจเจกชน

3. นิติสงครามในมุมมองของพุทธปรัชญา

นิติสงคราม คือ แนวคิดทางกฎหมายและจริยศาสตร์ที่ว่าด้วยความชอบธรรมของสงคราม ทั้งในแง่เหตุผลของการเริ่มต้นสงคราม (jus ad bellum) และวิธีการดำเนินสงคราม (jus in bello) โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของรัฐในยามเกิดความขัดแย้งด้วยอาวุธ ไม่ให้ละเมิดหลักสิทธิมนุษยชนหรือความเป็นมนุษย์ของศัตรู การอภิปรายเรื่องนิติสงครามส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบริบทของปรัชญาตะวันตกและกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น แนวคิดสงครามที่ชอบธรรม (Just War Theory) ของออกัสติน. อโควินัส. ฮูโก โกรเทียส และไมเคิล วอลเซอร์ (Walzer, 1977 ; 68)

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของพุทธปรัชญา การมองสงครามในฐานะสิ่งที่อาจ “ชอบธรรมได้” เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของเจตนาการเบียดเบียน ซึ่งขัดแย้งอย่างชัดเจนกับหลักอหิงสา เมตตา และความไม่ยึดติดในตัวตน (อนัตตา) ของพุทธศาสนา

1. พุทธปรัชญา: อหิงสากับจริยธรรมแห่งความเมตตา

รากฐานทางจริยธรรมของพุทธปรัชญาเริ่มต้นที่ ศีล 5 โดยเฉพาะข้อแรกคือ “ปาณาติปาตา เวรมณี” ซึ่งหมายถึงการเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต หลักนี้ไม่ใช่เพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่คือการฝึกเจตนาไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นพื้นฐานของ อหิงสา (Ahimsa) หรือการไม่ใช้ความรุนแรงต่อชีวิตใด ๆ นอกจากนี้ พุทธศาสนายังสอนหลัก พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข). กรุณา (ความสงสารในความทุกข์ของผู้อื่น). มุทิตา (ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น). และอุเบกขา (วางใจเป็นกลาง) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). 2546 ; 113) ซึ่งทั้งหมดขัดแย้งกับเจตนาของสงครามที่มุ่งทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามโดยตรงหลักนี้คือแก่นแท้ของการต่อต้านสงครามเชิง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จริยธรรมในพุทธศาสนา การใช้ความรุนแรงตอบความรุนแรงมีแต่จะต่อยอดวงจรกรรม ไม่อาจยุติความขัดแย้งได้อย่างแท้จริง

2. พุทธปรัชญากับ Just War Theory: ความเหมือนที่แตกต่าง

แนวคิด “Just War” ในตะวันตกพยายามวางเกณฑ์ว่าการทำสงครามที่ชอบธรรมต้องมีเหตุผลชัดเจน เช่น ป้องกันตนเอง. หยุดยั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชน. หรือขจัดความอยุติธรรม (Walzer. 1977 ; 93) อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ยังเปิดช่องให้รัฐใช้สงครามเป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยมีข้ออ้างด้านศีลธรรม ซึ่งพุทธปรัชญามองว่าเป็นการเบี่ยงเบนจากหลักความไม่เบียดเบียน พุทธศาสนาถือว่าการกระทำใด ๆ ที่มาจากเจตนาเบียดเบียน ย่อมมีผลเป็น “อกุศลกรรม” ไม่ว่าผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร จึงไม่มีแนวคิด “สงครามที่ดี” หรือ “ความรุนแรงที่จำเป็น” ในทัศนะพุทธ เพราะการกระทำที่มีกิเลสเป็นพื้นฐานย่อมก่อทุกข์เสมอ

3. ทางออกเชิงพุทธปรัชญาต่อสงครามร่วมสมัย

ในยุคปัจจุบัน สงครามไม่จำกัดอยู่ที่สนามรบ แต่ขยายไปสู่ สงครามข่าวสาร. สงครามเศรษฐกิจ. และ สงครามวัฒนธรรม การรับมือกับสงครามเหล่านี้จึงไม่ใช่เพียงการต่อต้านเชิงเทคนิค แต่ต้องอาศัยการพัฒนาจิตใจอย่างลึกซึ้ง นักปรัชญาพุทธร่วมสมัย เช่น ท่าน ดิษ นัท อันท์ เน้นการปฏิบัติสติและการสร้างสันติภาพภายในว่าเป็นกุญแจสำคัญของสันติภาพโลก สงครามเริ่มขึ้นภายในใจของเรา หากเราไม่หยุดสงครามในตัวเอง โลกก็ไม่มีวันมีสันติ (Thich Nhat Hanh. 2003 ; 33) นอกจากนี้ ภิกษุโพธิ (Bhikkhu Bodhi) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจริยธรรมทางสังคม เช่น ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจ การไม่เบียดเบียนผ่านนโยบาย และการมีสติรู้เท่าทันโครงสร้างแห่งความรุนแรงในระบบสังคม (Bodhi. 2010 ; 156)

สรุปได้ว่า นิติสงครามในมุมมองของพุทธปรัชญา คือการทบทวนโครงสร้างของเจตนาและการกระทำที่นำไปสู่ความขัดแย้ง พุทธศาสนาไม่ยอมรับ “ความรุนแรงที่ชอบธรรม” แต่เสนอทางเลือกเชิงจริยธรรมที่เริ่มต้นจากการเอาชนะตนเอง ผีเกเมตตา และดำเนินชีวิตด้วยสติ แม้ในโลกที่เต็มไปด้วยสงคราม พุทธปรัชญายังเป็นพลังทางจิตวิญญาณที่เสนอสันติภาพอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

4. วิเคราะห์นิติสงคราม : การวิเคราะห์เชิงปรัชญาการเมือง

1. ปรัชญาการเมืองกับความชอบธรรมของสงคราม

ความชอบธรรมของสงคราม (Justification of War) เป็นหนึ่งในคำถามพื้นฐานของปรัชญาการเมือง ซึ่งตั้งคำถามต่อ “อำนาจ” และ “ความยุติธรรม” ในบริบทของความขัดแย้งระหว่างรัฐหรือภายในรัฐ แนวคิดนี้มีได้พิจารณาเพียงแค่การมีหรือไม่มีสงคราม แต่ขุดลึกไปถึงรากฐานของการใช้อำนาจบังคับที่รัฐหรืออำนาจอธิปไตยสามารถอ้างว่าเป็นสิ่ง “ถูกต้อง” หรือ “จำเป็น” ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ

การอภิปรายเรื่องความชอบธรรมของสงครามเริ่มต้นอย่างเด่นชัดในคริสต์ศตวรรษยุคต้น โดยเฉพาะในแนวคิดของ นักบุญออกัสติน (St. Augustine) ซึ่งเสนอว่า แม้หลักธรรมคริสต์จะเน้นเรื่องสันติภาพและความรักศัตรู แต่หากสงครามมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความชั่วหรือปกป้องสันติภาพของรัฐ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรมได้ หากกระทำโดยผู้มีอำนาจที่ชอบธรรมและมีเจตนาเพื่อความดี (Augustine. 1998 ; 58) แนวคิดนี้ได้รับการขยายโดย โทมัส อควีนาส (Thomas Aquinas) ในศตวรรษที่ 13 ซึ่งวางเงื่อนไขของ Just War Theory ไว้อย่างเป็นระบบ เช่น สงครามต้องเริ่มโดยรัฐที่มีอำนาจโดยชอบธรรม. ต้องมีเจตนาดี และต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย (Summa Theologiae. 1947 ;33)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. สงครามกับอำนาจรัฐในปรัชญายุคใหม่

เมื่อปรัชญาการเมืองเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ แนวคิดเกี่ยวกับสงครามได้ขยายจากกรอบศาสนาไปสู่กรอบของ ชาติและอำนาจอธิปไตย ซึ่งมีเป้าหมายหลักคือการสร้างความมั่นคงและระเบียบของสังคม โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) มองว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์เป็น “สงครามของทุกคนกับทุกคน” (bellum omnium contra omnes) และมนุษย์จึงต้องยอมจำนนต่อรัฐผู้มีอำนาจเด็ดขาด (Leviathan) เพื่อหลีกเลี่ยงความไร้ระเบียบ ความรุนแรงจึงถูกขบธรรมเนียมในฐานะเครื่องมือของรัฐเพื่อป้องกันอนาธิปไตย (Hobbes. 1651 ; 56) อิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) เสนอแนวคิดตรงข้าม โดยมองว่าสงครามเป็นสิ่งที่ไม่อาจขบธรรมเนียมได้ในเชิงเหตุผล เพราะเป็นการละเมิดเสรีภาพของอีกฝ่าย คานต์จึงเสนอ “สันติภาพถาวร” (Perpetual Peace) ผ่านการจัดระเบียบรัฐโลกแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตยและองค์กรระหว่างประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงสงครามในระยะยาว (Kant. 1795 ; 88)

อย่างไรก็ตาม นักคิดเชิงวิพากษ์จำนวนมากมองว่า แนวคิดความชอบธรรมของสงครามในโลกสมัยใหม่ไม่ใช่แค่การตัดสินว่า “ควรทำสงครามหรือไม่” แต่ควรถามด้วยว่า “ใครเป็นผู้กำหนดว่าอะไรคือสงครามที่ชอบธรรม” ซึ่งชี้ว่าในสถานการณ์พิเศษ รัฐสามารถละเมิดกฎหมายเพื่อดำรงอยู่ได้ สงครามจึงถูกขบธรรมเนียมด้วยภาวะวิกฤติ ไม่ใช่ด้วยศีลธรรม (The Concept of the Political. Schmitt. 2007) ในทำนองเดียวกัน ชีวว่า รัฐสมัยใหม่มักประกาศสถานการณ์พิเศษเพื่อขยายขอบเขตอำนาจเหนือชีวิตประชาชน โดยใช้ข้ออ้างด้านความมั่นคง สงครามในที่นี้ไม่ใช่แค่สงครามข้ามพรมแดน แต่คือสงครามกับสิทธิของพลเมือง (State of Exception. Agamben. 2005)

ดังนั้น สงครามที่แท้จริงในโลกยุคใหม่ไม่ได้มีแค่ในสนามรบ แต่แฝงอยู่ใน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ที่กดขี่ชนกลุ่มหนึ่งในนามของ “กฎหมาย” หรือ “การพัฒนา” ซึ่งเรียกว่า ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) นั่นคือ สงครามที่ไม่จำเป็นต้องยิงกระสุนก็สามารถคร่าชีวิตและศักดิ์ศรีของผู้คนได้ (Violence. Peace and Peace Research. Galtung. 1969)

ปรัชญาการเมืองในทุกยุคสมัยล้วนพยายามตอบคำถามสำคัญว่า สงครามเป็นสิ่งที่พึงกระทำหรือไม่ และหากจำเป็นต้องกระทำ จะมีหลักเกณฑ์ใดบ้างที่จะชี้ว่าสงครามนั้น “ชอบธรรม” อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่โลกหลังสมัยใหม่ แนวคิดความชอบธรรมของสงครามกลับถูกตั้งคำถามมากขึ้นว่า มิใช่สงครามใดชอบธรรม แต่ใครเป็นผู้มีสิทธิกำหนดความชอบธรรมนั้นต่างหาก สงครามจึงมิใช่เพียงการเผชิญหน้าระหว่างรัฐหรืออาวุธ แต่คือการเผชิญหน้าระหว่างอุดมการณ์ อำนาจ และศีลธรรม ที่ซ้อนทับกันตลอดประวัติศาสตร์มนุษย์ การทำความเข้าใจความชอบธรรมของสงครามจึงมิใช่เพียงการศึกษากฎหมายหรือยุทธศาสตร์เท่านั้น แต่ต้องขุดลึกลงไปถึงแก่นของมนุษย์ธรรม ความจริง และความยุติธรรมที่เราปรารถนาจะดำรงไว้ในโลกที่เต็มไปด้วยความรุนแรงนี้

5. นิติสงครามกับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

มนุษย์ในโลกปัจจุบันอาจอยู่ห่างจากสงครามโลก แต่ไม่ได้ห่างจากสงคราม ความรุนแรงยังคงดำรงอยู่ ทั้งในรูปแบบที่ปรากฏต่อสายตาสาธารณะ และในรูปแบบที่แฝงฝังอยู่ในโครงสร้างสังคม รัฐ กลไกเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ดังนั้น แนวคิด "นิติสงคราม" หรือ The Jurisprudence of War จึงไม่ได้เป็นเพียงหลักการในตำรากฎหมายระหว่างประเทศ หากแต่เป็นกรอบคิดเชิงปรัชญาที่ถูกนำมาใช้ตีความความชอบธรรมของความรุนแรงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ "นิติสงคราม" ในความหมายพื้นฐานที่สุด คือ หลักเกณฑ์ที่ให้ความชอบธรรมแก่การเข้าสู่สงคราม (jus ad bellum) และการกระทำภายในสงคราม (jus in bello) แนวคิดนี้มีรากเหง้ามาจากปรัชญาศาสนาคริสต์ในยุคกลาง เช่น นักบุญ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ออกัสติน และโรมัส อโควินัส ซึ่งพยายามจัดวาง "สงครามเพื่อธรรม" ให้อยู่ในขอบเขตของศีลธรรม ไม่ใช่ความมั่งคั่งใหญ่ ใฝ่สูงของมนุษย์ (Augustine. 1998; 143)

เมื่อปรัชญาการเมืองพัฒนาเข้าสู่ยุคของรัฐบาลและกฎหมายระหว่างประเทศ นิติสงครามได้กลายเป็น โครงสร้างพื้นฐานของระบบระเบียบโลก ผ่านการจัดตั้งองค์การอย่างองค์การสหประชาชาติ ศาลอาญาระหว่างประเทศ และข้อตกลงเจนีวา ซึ่งล้วนเป็นความพยายามของมนุษยชาติที่จะจำกัดพฤติกรรมการใช้กำลังให้อยู่ภายใต้กรอบ จริยธรรมและมนุษยธรรม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่แท้จริงคือ เมื่อโลกมิได้เดินไปตามตรรกะของศีลธรรมเสมอไป หากแต่ถูกผลักดันโดยอำนาจรัฐ ผลประโยชน์ และการตีความกฎหมายอย่างเลือกปฏิบัติ นิติสงครามจึงไม่ใช่เพียง กรอบควบคุมสงคราม แต่กลายเป็นเครื่องมือที่ถูกต่อรอง ชี้นำ และบิดเบือนในเวทีภูมิรัฐศาสตร์โลก ในโลกปัจจุบัน สงครามได้เปลี่ยนรูปร่างไปอย่างมาก จากการเผชิญหน้ากันด้วยกองทัพมหาในสนามรบแบบเก่า ไปสู่การสู้รบที่ไร้ รูปแบบ เช่น 1) สงครามไฮบริด (Hybrid Warfare) ที่ผสมผสานระหว่างกำลังทหารกับข่าวสารปลอม (disinformation) 2) สงครามไซเบอร์ (Cyberwarfare) ที่โจมตีโครงสร้างพื้นฐานโดยไม่ใช้อาวุธ 3) การก่อการร้าย แบบไม่มีรัฐ (Non-state terrorism) 4) การใช้โดรนโจมตีเป้าหมายระยะไกล ซึ่งมีผู้ควบคุมอยู่ห่างไกลหลายพันไมล์ ตัวอย่างชัดเจนที่สุดคือการใช้ โดรนสังหาร โดยรัฐมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกาในอัฟกานิสถานหรือเยเมน ซึ่งยาก ต่อการควบคุมภายใต้ jus in bello เนื่องจากไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เสียชีวิตเป็น “ผู้ร้าย” ตามหลักกฎหมาย ระหว่างประเทศหรือเป็นเพียง พลเรือนที่อยู่ผิดที่ผิดเวลา นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างประเทศ เช่น สงคราม รัสเซีย-ยูเครน ได้เปิดโปงข้อจำกัดของนิติสงครามอย่างชัดเจน แม้การรุกรานของรัสเซียจะถูกสหประชาชาติและชาติ ตะวันตกประณามว่า “ผิดกฎหมาย” แต่รัสเซียกลับอ้างสิทธิการป้องกันตนเองจากภัยคุกคามของนาโต้ อธิบายว่าเป็น “ปฏิบัติการพิเศษ” ไม่ใช่สงคราม ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า ใครคือผู้กำหนดว่าอะไรคือสงครามที่ชอบธรรม? กล่าวคือ รัฐสามารถระงับกฎหมายทั้งหมดเพื่อดำรงอยู่ในยามวิกฤต สงครามในที่นี้จึงไม่ต้องการความชอบธรรมทางศีลธรรม หากแต่ต้องการ “การอยู่รอด” โลกยุคใหม่กำลังดำรงอยู่ใน “ภาวะยกเว้นถาวร” (Permanent Exception) ที่รัฐ สามารถใช้กฎหมายความมั่นคงมาควบคุมสิทธิเสรีภาพของประชาชนในนามของ “ความสงบเรียบร้อย” หรือ “การ ต่อต้านการก่อการร้าย” (Agamben. 2005) ตัวอย่างเช่น การลิดรอนสิทธิในฮ่องกง ภายใต้กฎหมายความมั่นคง แห่งชาติของจีน หรือการควบคุมพลเมืองมุสลิมในรัฐประชาธิปไตยบางแห่งโดยอ้างภัยจากการก่อการร้าย นิติสงคราม ในมิติใหม่นี้จึงไม่ใช่เพียงการควบคุมความรุนแรงทางทหาร แต่ต้องสามารถตั้งคำถามกับ “ความรุนแรงที่กฎหมาย รับรอง” ได้ด้วย

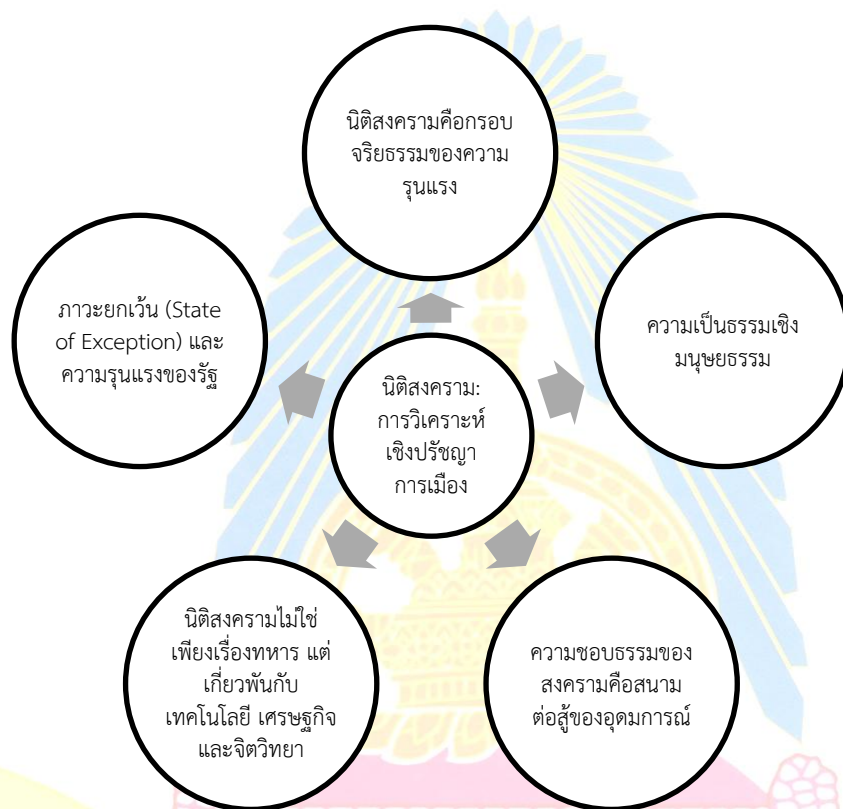
สรุปได้ว่า ในโลกที่พรมแดนระหว่างสงครามกับสันติภาพพร่าเลือน ความเข้าใจนิติสงครามต้องลึกซึ้งกว่า การแยกแยะว่า “สงครามใดชอบธรรม” แต่ต้องย้อนกลับไปตั้งคำถามพื้นฐานว่า ใครมีอำนาจในการกำหนดว่าอะไรคือ สงคราม? อะไรคือศัตรู? และใครคือเหยื่อ? เมื่อปรัชญาการเมืองเข้าไปส่องสำรวจนิติสงคราม มนุษย์จะเห็นว่า สงครามในโลกปัจจุบันมิได้เป็นเพียงการเผชิญหน้าทางอาวุธ แต่คือความรุนแรงในนามของความยุติธรรม ที่ซ่อนอยู่ใน วาทกรรมทางกฎหมาย ศีลธรรม และประชาธิปไตยเอง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

6. องค์กรความรู้ใหม่

การศึกษานิติสงครามในมิติของปรัชญาการเมืองมิใช่เพียงการวิเคราะห์หลักกฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับสงคราม หากแต่เป็นการเข้าไปสำรวจความหมายเชิงลึกของความรุนแรง อำนาจ ความชอบธรรม และคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งถูกแทรกซึมอยู่ในทุกโครงสร้างของรัฐ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากการศึกษาพบว่า มืองค์ความรู้สำคัญที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์กรความรู้ใหม่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมทัสสี. (2545). พุทธปรัชญากับการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Aquinas. T. (1274). Summa Theologiae. (แปลอังกฤษโดย Fathers of the English Dominican Province. 1920). Retrieved from <https://www.newadvent.org/summa/Augustine>. S. (1871). The City of God. (แปลอังกฤษโดย Marcus Dods.). New York: Random House.
- Bodhi. B. (2010). The Buddha's Teachings on Social and Communal Harmony. Somerville. MA: Wisdom Publications.
- Hanh. T. N. (2003). Creating True Peace: Ending Violence in Yourself. Your Family. Your Community. and the World. New York: Free Press.
- Grotius. H. (1625). The Rights of War and Peace (De Jure Belli ac Pacis). (แปลอังกฤษโดย A. C. Campbell. 1901). Washington. D.C.: Carnegie Institution. Hobbes. T. (1651). Leviathan. London: Andrew Crooke.
- Locke. J. (1689). Two Treatises of Government. London: Awnsham Churchill.
- Schmitt. C. (2007). The Concept of the Political (Expanded Edition). (G. Schwab. Trans.). Chicago: University of Chicago Press. (Original work published 1932)
- Walzer. M. (1977). Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations. New York: Basic Books.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พุทธปรัชญาเพื่อการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคในศตวรรษที่ 21 Buddhist Philosophy for Peace building and Equality in the 21st Century

พระครูภาวนาโพธิคุณ พระมหาวีรพล กตปุญโญ (ดวงก้อม)

จรส ลีกา สุวิน ทองปั้น จักรพรรณ วงศ์พรพจน์

Phrakhru Bhavanabodhikun Phramaha Weeraphon Kattapunyo Duangkham

Jaras Leeka Suwin Thongpan Chakkapan Wongpompavan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-Mail jarasleeka@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธปรัชญาเป็นแนวคิดที่ลึกซึ้งและครอบคลุมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและส่งเสริมความสงบสุขในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักคำสอนสำคัญ เช่น ไตรสิกขา 3 อริยสัจ 4 อริยมรรคมีองค์ 8 พรหมวิหาร 4 กฎแห่งกรรม และปฏิจจสมุปบาท ล้วนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลและสังคมเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์ สาเหตุแห่งความแตกแยก และหนทางดับทุกข์อย่างยั่งยืน การน้อมนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม ช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบ ความเมตตา และความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของสันติสุขและความเสมอภาค พุทธปรัชญาจึงไม่เพียงเป็นแนวทางทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในโลกปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาในการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคในบริบทของศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่สังคมโลกต้องเผชิญกับความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำ และวิกฤตทางคุณธรรมในหลายมิติ พุทธปรัชญาในฐานะระบบความคิดที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญา มีศักยภาพในการบูรณาการเข้ากับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พุทธปรัชญามีใช่เพียงแนวทางศาสนาเพื่อความหลุดพ้นส่วนบุคคลเท่านั้น หากยังเป็นระบบคุณค่าที่สามารถนำมาสร้างสังคมที่สงบสุข ความเสมอภาคและสมานฉันท์ อย่างยั่งยืนในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างทรงพลัง

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา, สันติสุข, ความเสมอภาค, อริยสัจ, อริยมรรค, พรหมวิหาร, ไตรลักษณ์, กฎแห่งกรรม, ปฏิจจสมุปบาท

Abstract

Buddhist philosophy represents a profound and comprehensive framework for addressing conflict and fostering peace within society. Central doctrines—such as the Threefold Training (Ti-sikkhā), the Four Noble Truths (Ariyasacca), the Noble Eightfold Path (Ariya-magga), the Four Divine Abodes (Brahmavihāra), the Law of Karma (Kamma), and Dependent Origination (Paṭiccasamuppāda)—serve as essential tools that enable individuals and communities to understand the nature of suffering, the roots of division, and the sustainable path toward liberation from suffering. Applying these principles in everyday life—both on an individual and societal level—promotes a sense of responsibility, compassion, and mutual understanding. These qualities form the foundational elements of

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

peace and equality. Therefore, Buddhist philosophy is not only a spiritual path but also a practical guide that can be effectively applied to resolve modern-day conflicts in a sustainable and transformative manner.

This article aims to analyze and propose approaches to applying Buddhist philosophy in promoting peace and equality within the context of the 21st century-a time when global society is facing multifaceted conflicts, inequality, and moral crises. As a system of thought that emphasizes the cultivation of the mind and wisdom, Buddhist philosophy possesses the potential to be deeply and sustainably integrated into modern life and social coexistence.

The findings indicate that Buddhist philosophy is not merely a religious path aimed at individual liberation, but rather a value-based system capable of contributing to the creation of a peaceful, equitable, and harmonious society. In the age of globalization, it offers a powerful and enduring framework for resolving contemporary challenges and promoting sustainable social well-being.

Keywords: Buddhist Philosophy, Peace, Equality, Noble Truths, Noble Eightfold Path, Brahmvihāra, Three Characteristics (Tilakkhaṇa), Law of Kamma, Dependent Origination

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งแม้จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางวัตถุและการสื่อสาร หากแต่ในอีกด้านหนึ่ง กลับก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนความเสื่อมถอยทางคุณธรรมและจริยธรรมในระดับบุคคลและระดับโลก ปรากฏการณ์เหล่านี้ส่งผลต่อความสงบสุขและความเสมอภาคของมนุษยชาติอย่างลึกซึ้ง จึงเป็นความท้าทายสำคัญในการแสวงหาแนวทางที่ยั่งยืนในการแก้ไขและเยียวยาสังคม

สังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำ และปัญหาความไม่เป็นธรรมในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ระดับชุมชน หรือระดับโลก ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อความสงบสุขและความเสมอภาคที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน หลักการและคำสอนทางศาสนาจึงถูกหยิบยกขึ้นมาศึกษาและพัฒนาเป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะคำสอนในพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคในสังคมได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความขัดแย้งและความไม่เสมอภาคเป็นประเด็นที่สะท้อนความท้าทายในการสร้างสันติสุขของมนุษยชาติในยุคปัจจุบันอย่างชัดเจน กรณีศึกษาต่อไปนี้เป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนความซับซ้อนของปัญหาในระดับนานาชาติและภูมิภาค ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการนำหลักการของพุทธปรัชญาเข้ามาเป็นแนวทางในการเยียวยาความรุนแรงและส่งเสริมความเสมอภาค เช่น:

1. ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครน สงครามระหว่างรัสเซียกับยูเครนซึ่งเริ่มต้นในปี ค.ศ. 2014 และทวีความรุนแรงขึ้นในปี ค.ศ. 2022 ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตประชาชนอย่างมหาศาล ความขัดแย้งนี้มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ การเมือง และผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ โดยมีการใช้กำลังทหารและการบ่อนทำลายอธิปไตยของประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลัก ซึ่งขัดแย้งกับหลักอหิงสาและการเคารพซึ่งกันและกันในแนวทางพุทธปรัชญา (John J. Mearns, 2022) ซึ่งปัญหาความทุกข์ของประชาชนทั้งสองฝ่ายจึงเรียกร้องต่อแนวคิดเรื่องอหิงสา เมตตาและอุเบกขา ในการแสวงหาทางออกที่ไม่อิงกับอำนาจแต่ยืนอยู่บนฐานแห่งมนุษยธรรมและสันติภาพ (พระพุทโธมหาราช (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2561. หน้า 667)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์ ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลและปาเลสไตน์เป็นหนึ่งในปัญหาที่ยืดเยื้อที่สุดในประวัติศาสตร์ร่วมสมัย การทำสงคราม การรุกราน และการตั้งถิ่นฐานในเขตยึดครองก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และความไม่เสมอภาคในโอกาสของประชาชนปาเลสไตน์ (United Nations Human Rights Council.2023) ปัญหานี้ยังสะท้อนถึงการขาดการยอมรับความแตกต่างและการแบ่งแยกเชิงชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดของ “อัปมัญญา” ในพุทธปรัชญา ที่มองทุกชีวิตอย่างเสมอภาคและไม่แบ่งแยก (สมเด็จพระญาณสังวร.2554.หน้า 45)

3. สถานการณ์ความขัดแย้งในประเทศพม่า กรณีของประเทศพม่า โดยเฉพาะหลังการรัฐประหารในปี ค.ศ. 2021 แสดงให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน และการใช้ความรุนแรงต่อผู้ประท้วงอย่างกว้างขวาง รวมถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวโรฮิงญา กับรัฐบาลทหาร (Amnesty International 2021) พฤติกรรมของผู้มีอำนาจในบริบทนี้สะท้อนการละเมิดหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ความเมตตา กรุณา และการไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) ซึ่งควรเป็นหลักธรรมที่สำคัญประจำใจของผู้ปกครอง(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).2559.หน้า 212)

4. ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ในสังคมไทย ความขัดแย้งทางการเมืองที่ยืดเยื้อมาหลายทศวรรษ เกิดจากความแตกต่างด้านอุดมการณ์ การใช้อำนาจ และความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและโอกาส การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายและการใช้วาทกรรมที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังได้ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันในสังคม การขาดวัฒนธรรมแห่งการฟังอย่างลึกซึ้ง (โยนิโสมนสิการ) ขาดการสร้าง ความสมานฉันท์ ขาดความจริงใจในการสร้างความปรองดองการให้อภัย และการไม่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างสันติสุขและสันติภาพที่ยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต).2560.หน้า 89)

เมื่อพิจารณาจากบริบทของสังคมไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนับถือพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก แนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมิได้เป็นเพียงมรดกทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติสุข และส่งเสริมความเสมอภาคในสังคมที่หลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนา และสถานะทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

พุทธปรัชญา ในฐานะรากฐานทางความคิดของพระพุทธศาสนา มิใช่เป็นเพียงคำสอนเชิงศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นระบบความคิดที่มีความลึกซึ้ง รอบด้าน และสามารถนำมาปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคมร่วมสมัยได้อย่างทรงพลัง หลักธรรมสำคัญ เช่น ไตรสิกขา อริยสัจ อริยมรรคมีองค์ ๘ พรหมวิหาร ไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม และปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น ล้วนสามารถนำมาเป็นเครื่องมือที่เอื้อต่อการสร้างจิตสำนึกแห่งความเมตตา ความเข้าใจ ความไม่เบียดเบียน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสมดุลงานและเท่าเทียม

การน้อมนำพุทธปรัชญามาใช้ในบริบทของศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการฟื้นคืนคุณค่าทางจริยธรรมที่มีศักยภาพในการบ่มเพาะปัจเจกบุคคลให้มีสติ มีปัญญา และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนสร้างระบบสังคมที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเสมอภาคและสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) ในระดับโลกด้วยเช่นกัน

1. ความหมายและขอบเขตของพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญา (Buddhist Philosophy) หมายถึง การศึกษา วิเคราะห์ และตีความคำสอนของพระพุทธเจ้าในเชิงเหตุผลอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งทำความเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ความจริงของโลกและแนวทางการปฏิบัติเพื่อนำสู่ความพ้นทุกข์ อันมีเป้าหมายสูงสุดคือ นิพพาน พุทธปรัชญาไม่ได้เป็นเพียงชุดความคิดของทฤษฎีทางนามธรรม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หากแต่เป็นระบบความคิดที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตจริง เน้นการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ และระดับปัจเจกบุคคลและสังคม (พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต).2561. หน้า 19-23)

ขอบเขตของพุทธปรัชญาในนิกายเถรวาทครอบคลุมแนวคิดทั้งด้าน อภิปรัชญา (Metaphysics) ที่ว่าด้วยเรื่องความจริงในธรรมชาติของสรรพสิ่ง. ญาณวิทยา (Epistemology) ที่ว่าด้วยความรู้ การแสวงหาปัญญา และ จริยศาสตร์ (Ethics) ที่ว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติที่ดีและเหมาะสมถูกต้องดีงาม ซึ่งเชื่อมโยงกับการฝึกตนและพัฒนาตนเองทั้ง 3 ด้าน คือ กาย จิต และปัญญาเป็นหลัก (ชาญวิทย์ ศุภอรธกร.2563.หน้า 45-48)

โลกในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับความขัดแย้ง ความรุนแรง และความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระดับที่น่าวิตก ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน รัฐและระหว่างประเทศ การแสวงหาวิถีการและแนวทางเพื่อเยียวยาความไม่สงบและสร้างความเสมอภาคจึงกลายเป็นภารกิจสำคัญของมนุษยชาติ ท่ามกลางกระแสความคิดและแนวทางหลากหลาย พุทธปรัชญาได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการสร้าง “สันติภาพภายใน” (inner peace) ความเท่าเทียมหรือความเสมอภาค (equality) และ “ความยุติธรรมทางสังคม” (social justice) โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก

2. ความหมายของสันติสุขและความเสมอภาคในบริบทพุทธปรัชญา

1) สันติสุข (Peaceful) ความหมายของ “สันติสุข” (Peace) ในบริบทของพุทธปรัชญา “สันติสุข” ไม่ได้หมายถึงเพียงความไม่มีสงครามหรือความขัดแย้งภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสงบภายในจิตใจ อันเกิดจากการดับกิเลส ตัณหา และอวิชชา (ความไม่รู้) โดยสันติสุขที่แท้จริงนั้นต้องเกิดจากภายในคือ นิพพาน ซึ่งเป็นภาวะที่หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.) ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” ในพุทธปรัชญา “สันติสุข” หมายถึง ความสงบแห่งจิตใจ ที่ปราศจากกิเลส ตัณหา และความยึดติด โดยถือว่าความสงบทางใจเป็นพื้นฐานของความสงบทางสังคม และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่ว่า: “นตฺถิ สฺนติปรํ สุขํ” “สุขอื่นยิ่งกว่าสันติไม่มี” มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.) ซึ่งแนวทางการบรรลุสันติสุขนั้นสัมพันธ์กับการฝึกฝนพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา และดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นเหตุที่จะนำไปสู่การดับทุกข์และความสงบสุขอย่างแท้จริง ดังนั้น สันติสุข ในพุทธปรัชญาหมายถึงความสงบเย็นจากภายในอันเกิดจากการดับทุกข์ ไม่ใช่เพียงการยุติความขัดแย้งหรือหยุดสงครามจากภายนอก

2) ความเสมอภาค (Equality) ความหมายของ “ความเสมอภาค” (Equality) ในบริบทของพุทธปรัชญา หมายถึง ความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ คือการยอมรับว่าทุกชีวิตมีคุณค่าเท่าเทียมกัน และมีธรรมชาติที่สามารถพัฒนาสู่การหลุดพ้นได้ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด พระพุทธเจ้าทรงยกเลิกระบบวรรณะด้วยหลักการว่า “ไม่ใช่ชาติกำเนิดที่ทำให้เป็นพราหมณ์ หากแต่เป็นเพราะการกระทำ (กรรม) ต่างหาก” (ขุ. สุ. 15/32/13) ซึ่งแสดงถึงความเสมอภาคในเชิงจริยธรรมและโอกาสในการพัฒนาตน แม้พุทธศาสนาไม่ใช่คำว่า “ความเสมอภาค” โดยตรงในบริบทการเมืองหรือสิทธิแบบโลกตะวันตก แต่หลักธรรมหลายประการที่พูดถึงความเสมอภาคของมนุษย์เรา เช่น คำสอนที่เป็นหลักธรรมสากล ความจริงสากล มนุษย์สากลและความรักสากล ที่ปรากฏในหลักอริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และไตรลักษณ์ เป็นต้น เป็นการแสดงถึงความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคตามหลักสามัญลักษณะ ความเสมอภาคด้านการกระทำและผลที่จะได้รับจากการกระทำตามกฎแห่งกรรม และ ความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งที่ดำเนินไปตามกระบวนการแห่งเหตุและปัจจัยตามหลักอิทัปปิจจยตา หรือ ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งหลักการเหล่านี้แสดงถึงแนวคิดเรื่อง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ความเสมอภาคภายในทางจิตใจและทางศีลธรรม กล่าวคือ ทุกคนควรได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ลำเอียงด้วยเหตุแห่งชาติกำเนิด ชนชั้น เพศ หรือฐานะทางสังคม พุทธศาสนานับว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.) แสดงถึงหลักแห่งความเป็นธรรมและความรับผิดชอบส่วนตนโดยไม่ยึดถือสถานะภายนอก

นอกจากนี้ หลักความเสมอภาคในทางพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรีเพศสามารถเข้ามาบวชเป็นภิกษุณีได้เท่าเทียมกับบุรุษที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุได้ และทรงรับศิษย์จากทุกชั้นวรรณะเข้ามาบวชได้ ซึ่งแสดงถึงเจตนาที่จะลบล้างระบบชนชั้นความไม่เท่าเทียมทางสังคมในอินเดียโบราณ และยืนยันว่าคุณค่าของบุคคลอยู่ที่การประพฤติธรรม ไม่ใช่อยู่ที่สถานะ หรือชาติกำเนิด (ราเมศ ขานธรา 2550. หน้า 76-81) ดังนั้น ความเสมอภาค ในบริบทของพุทธปรัชญา คือ การมองเห็นคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม โดยปราศจากอคติไม่ลำเอียง และส่งเสริมความเป็นธรรมบนฐานของกรรมและคุณธรรม ความเข้าใจในสองแนวคิดนี้จะนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุข ยุติธรรมและเสมอภาคอย่างแท้จริง

แนวคิดการสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

แง่มุม	สันติสุข	ความเสมอภาค
ระดับปัจเจก	จิตใจที่สงบจากกิเลส	ทุกคนมีโอกาสบรรลุธรรมได้โดยไม่จำกัด
ระดับสังคม	สังคมที่ไม่เบียดเบียนกัน	ความยุติธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ
จุดมุ่งหมายสูงสุด	นิพพาน – ความสงบแท้	ความหลุดพ้นของทุกคน
หลักที่สนับสนุน	ไตรสิกขา. อริยสัจ . พรหมวิหาร	ไตรลักษณ์.กรรม. ปฏิจจสมุปบาท

3. หลักธรรมที่สำคัญในพุทธปรัชญาเพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

พุทธปรัชญา โดยเฉพาะในนิกายเถรวาท ได้พัฒนาหลักคำสอนหลายประการที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติสุขภายในจิตใจของบุคคลและขยายไปสู่สันติภาพในระดับสังคมและโลก พร้อมทั้งวางรากฐานของความเสมอภาคบนฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และธรรมะ หลักคำสอนที่สำคัญ ได้แก่:

1. ไตรสิกขา 3 กับสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

ไตรสิกขาเป็นแนวทางการฝึกฝนและพัฒนาตนเองของพุทธศาสนิกชน โดยเริ่มจากการรักษาศีล เพื่อระงับโทษทางกายและวาจา สมาธิ เพื่อฝึกจิตให้สงบ และปัญญาเพื่อเข้าใจความจริงตามหลักอริยสัจ ไตรสิกขาเป็นพื้นฐานของสันติสุขที่แท้จริง เพราะเน้นการพัฒนาภายใน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมองเห็นความจริงอย่างเท่าเทียมคือ สมาธิ ปัญญา นี้แลเป็นทางไปสู่ความสิ้นทุกข์และสร้างสันติสุขได้อย่างแท้จริง (พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต).2561 หน้า 167-175.)

ไตรสิกขา หมายถึง การฝึกฝน 3 ด้าน อันเป็นหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนาที่มุ่งหมายการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ได้แก่ ศีล การฝึกด้านพฤติกรรม (การอยู่ร่วมกับผู้อื่น) สมาธิ การฝึกด้านจิตใจ (ความมั่นคงภายใน) ปัญญา การฝึกด้านความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไตรสิกขากิจเป็นแนวทางแห่งการ “พัฒนานคน” เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยมีจุดหมายคือ ความพ้นทุกข์ของตนเอง และความร่มเย็นของสังคมโดยรวม การประยุกต์ไตรสิกขาเพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. ศิลสิกขา: จริยธรรมเพื่อสันติภาพและความเสมอภาค ศิลคือการควบคุมกายและวาจาให้อยู่ในกรอบแห่งความดีงาม เช่น ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่โกหก ในด้านการสร้างสันติสุข: ศิลช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม เพราะคนมีศีลจะเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ไม่เบียดเบียน ส่วนด้านการสร้างความเสมอภาค: ศิลสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่เท่าเทียม ทุกคนต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น โดยไม่เลือกปฏิบัติ (พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต).2561หน้า 483-487.)

2. จิตตสิกขา: ความสงบทางจิตเพื่อการอยู่รวมอย่างเข้าใจ จิตตสิกขา หรือ สมาธิ คือการฝึกจิตให้สงบนิ่งแน่ว มีสติและจดจ่อไม่หวั่นไหว ในด้านการสร้างสันติสุข: สมาธิช่วยให้เกิดความสงบภายใน ลดความฟุ้งซ่าน ความโกรธ ความหลงซึ่งเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง ส่วนด้านการสร้างความเสมอภาค: สมาธิทำให้เกิด มุมมองที่เป็นกลาง (อุเบกขา) ช่วยให้เห็นผู้อื่นอย่างเข้าใจ ไม่ถูกครอบงำด้วยอคติ (สมเด็จพระญาณสังวร.2547.หน้า 72-74)

3. ปัญญาสิกขา: ความเข้าใจ ความมีเหตุผลความยุติธรรมและการไม่เบียดเบียน ปัญญา คือความรู้เห็นตามความเป็นจริง เช่น รู้เรื่องอริยสัจ ไตรลักษณ์ และกรรม ในด้านการสร้างสันติสุข: ผู้มีปัญญาเห็นว่า ทุกคนล้วนเป็นทุกข์ได้เหมือนกัน จะเกิดความเมตตาและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ส่วนด้านการสร้างความเสมอภาค: ปัญญาทำให้เข้าใจรากเหง้าของความไม่เท่าเทียม เช่น ความโลภ ความเห็นแก่ตัว และการยึดติดในอัตตา กฎแห่งกรรม ซึ่งจะเป็นพลังในการนำสังคมไปสู่ความเสมอภาคและเป็นธรรม (Thich Nhat Hanh.1991.pp. 115-120.)

การน้อมนำไตรสิกขา 3 มาใช้ในชีวิตประจำวันจึงช่วยสร้างพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เคารพซึ่งกันและกัน ลดความเห็นแก่ตัวและความอยุติธรรม ส่งเสริมความเสมอภาคและความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคม ดังนั้น ไตรสิกขา ไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่สงบสุขและเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง ไตรสิกขาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่พระพุทธศาสนาเสนอไว้ ไม่เพียงเพื่อการหลุดพ้นส่วนบุคคล แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบคิดในการพัฒนามนุษย์จากภายใน เพื่อส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมภายนอกได้อย่างยั่งยืน

4. อริยสัจ 4 กับการสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

หลักอริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐ ถือเป็นแก่นกลางของพุทธปรัชญา เป็นหลักการที่ชี้ให้เห็นต้นเหตุของปัญหาหรือความทุกข์ คือ ตัณหา และความยึดมั่นในอัตตา อริยสัจ ได้เสนอทางออกด้วยการดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ 8 ซึ่งรวมถึง ศิล สมาธิ และปัญญา อริยสัจจึงเป็นแนวทางของการเข้าใจตนเองและสังคมอย่างลึกซึ้ง เป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับบุคคลและสังคมอย่างสันติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).2555.หน้า 45-50) อริยสัจ 4 คือ หลักธรรมสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้และแสดงเป็นธรรมจักรครั้งแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แก่ปัญจวัคคีย์ โดยถือเป็น “ธรรมจักร” ที่เปิดทางให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง หลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย: ทุกข์ ความจริงของสังขารคือความทุกข์ สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ นิโรธ ความดับทุกข์ มรรค ทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์ หลักธรรมนี้สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้าง สันติสุข (Peace) และ ความเสมอภาค (Equality) ได้ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ดังนี้:

1. ทุกข์ ความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง “ทุกข์” ไม่ได้หมายถึงความเศร้าโศกเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงสภาพของชีวิตที่ต้องเผชิญกับความไม่สมบูรณ์ ไม่เที่ยง และขัดแย้ง อาทิ ความยากจน การถูกกดขี่ ความเหลื่อมล้ำ หรือความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนา การเข้าใจทุกข์ในระดับสังคม จึงทำให้เรามองเห็นปัญหาโครงสร้างที่ส่งผลต่อความไม่สันติสุขและความไม่เสมอภาค และกระตุ้นให้เกิดปัญหาและความทุกข์ในการร่วมกันแก้ปัญหา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).2555.หน้า 43-46)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. สมุทัยสัง การตระหนักในเหตุแห่งปัญหา สมุทัยขึ้นไปทีเหตุ คือ “ตัณหา” หรือความอยากที่มีแรงผลักดันจากอตัตา เช่น ความอยากมีอำนาจ อยากเอาชนะ อยากครอบครอง ฯลฯ ซึ่งเป็นรากฐานของความขัดแย้งและการเบียดเบียน ความไม่เสมอภาคในสังคมส่วนหนึ่งเกิดจากความอยากสะสมทรัพย์ การยึดมั่นในลำดับขั้น หรือการกีดกันผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).2561.หน้า 197-199) การระบุให้ชัดว่าอะไรเป็น “สมุทัย” ของปัญหาในระดับสังคม จึงเป็นกุญแจสำคัญต่อการปฏิรูปทางความคิดและโครงสร้าง

3. นิโรธสัง เป้าหมายแห่งสันติสุขที่แท้จริง นิโรธ หมายถึง ภาวะที่ความทุกข์ดับไป เพราะไม่มีเชื้อแห่งตัณหาและอวิชชา สันติสุขที่แท้จริงย่อมไม่ใช่ความสงบภายนอกที่ปราศจากสงคราม เสี่ยงปืนหรือความขัดแย้งเท่านั้น แต่คือความสงบภายในที่เกิดจากการเข้าใจตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง การยอมรับในความหลากหลายและดำรงชีวิตร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน หากแต่ละคนและแต่ละกลุ่มเรียนรู้ที่จะปล่อยวาง และ อยู่ร่วมกันด้วยความรักและเมตตา นิโรธ ความดับทุกข์จึงจะเป็นไปได้ในการอยู่ร่วมกันในระดับสังคม (สมเด็จพระญาณสังวร.2554.)

4. มรรคสัง แนวทางสู่สันติสุขและความเสมอภาค อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การกระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ สติชอบ และสมาธิชอบ เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ซึ่งเมื่อประยุกต์ใช้ในระดับสังคมจะนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมและนโยบายที่เป็นธรรม เช่น สัมมาทิฐิ : ความเห็นชอบมองเห็นความทุกข์ของผู้อื่นและเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม สัมมาวาจา: ใช้การสื่อสารอย่างเคารพ ไม่นำไปสู่ความแตกแยก สัมมาภิมันตะ: การกระทำที่ไม่เบียดเบียน เช่น การไม่ใช้ความรุนแรงในทางการเมือง สัมมาอาชีวะ: ประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบคดโกงคอร์รัปชัน เป็นต้น อริยมรรคมีองค์ 8 จึงเป็นทางสายกลางที่นำไปสู่ สันติภาพเชิงจริยธรรม และความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมในหมู่มนุษย์ (Nyanaponika Thera. 1982)

อริยสัง 4 ได้แก่ ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ และมรรค เป็นหลักการวินิจฉัยปัญหาอย่างลึกซึ้ง โดยวิเคราะห์ต้นเหตุของความทุกข์ว่าเกิดจากตัณหา และเสนอแนวทางการดับทุกข์ด้วยมรรคมีองค์ 8 อริยสังจึงมิใช่เพียงหลักธรรมส่วนบุคคล แต่สามารถเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์สาเหตุของความขัดแย้งในสังคม เช่น ความอยากได้อำนาจ ทรัพยากร หรือความยึดติดในอัตลักษณ์ทางการเมือง อริยสัง 4 เป็นธรรมเครื่องวินิจฉัยปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาดับทุกข์ที่ครบวงจร (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).2555)

ดังนั้น อริยสัง 4 จึงใช้เป็นกรอบแนวคิดที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางในการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้างสังคม โดยเน้นที่การรู้จักทุกข์ เข้าใจเหตุแห่งทุกข์ และดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งปัญญาและเมตตา จึงเป็นหลักธรรมที่สามารถส่งเสริม สันติภาพภายใน (inner peace) และ สันติภาพภายนอก (social peace) ได้อย่างยั่งยืน

5. อริยมรรคมีองค์ 8 กับการสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

อริยมรรคมีองค์ 8 (อัฐังคิกรมรรค) เป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นส่วนหนึ่งในอริยสังข้อที่ 4 เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การดับทุกข์โดยสิ้นเชิง อริยมรรคจึงมิใช่เพียงแนวทางทางจิตวิญญาณส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้ในมิติทางสังคม เพื่อส่งเสริม สันติสุข (peace) และความเสมอภาค (equality) ในระดับหมู่ชนได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย

องค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์ 8 และการประยุกต์ใช้

1. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คือ การเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องกรรม ผลของกรรม และอริยสัง 4 การมีสัมมาทิฐิทำให้ผู้คนมองเห็นความทุกข์ของตนและผู้อื่น เข้าใจเหตุแห่งความเหลื่อมล้ำ เช่น ระบบที่ไม่เป็นธรรม หรือความโลภที่แฝงอยู่ในโครงสร้างสังคม จึงเป็นรากฐานของทัศนคติแบบเห็นแก่ส่วนรวม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) คือ ความคิดที่ปราศจากพยาบาท เบียดเบียน และปรารถนาไม่ถูกต้อง ส่งเสริมความคิดที่ตั้งอยู่บนเมตตา กรุณา มองผู้อื่นด้วยความเข้าใจ ลดอคติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสร้างความเสมอภาค (พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต).2561)

3. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) คือ การพูดจริง ไม่ส่อเสียด ไม่หยาบ ไม่เพ้อเจ้อ ส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ลดความเกลียดชังทางวาจาในสังคม เช่น คำพูดที่เหยียดเพศ เหยียดเชื้อชาติ หรือสร้างความแตกแยกทางการเมืองและความเชื่อทางศาสนา (สมเด็จพระญาณสังวร.2554)

4. สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) คือ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤติดีกในกาม เป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปราศจากการใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะในบริบทของความขัดแย้งที่มักนำไปสู่การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) คือ การหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีที่ไม่เบียดเบียน สนับสนุนระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรม (Fair Economy) เช่น การไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงาน การผลิตสินค้าโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค หรือไม่ค้ากำไรเกินควรเป็นการแสวงหาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น (Thich Nhat Hanh.1998)

6. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) คือ ความเพียรในการละอกุศล เจริญกุศล และรักษาจิตให้บริสุทธิ์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้พัฒนาสังคม เช่น เพียรในการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสทางการศึกษา และสนับสนุนความเท่าเทียมของทุกเพศทุกวัย

7. สัมมาสติ (สติชอบ) คือ การระลึกถึงกาย เวทนา จิต และธรรมอย่างไม่เพเลอเฟล สติช่วยให้เกิดการ "รู้ทัน" ความคิด ความรู้สึก และแรงจูงใจของตนเอง ช่วยลดการกระทำที่ขาดการไตร่ตรอง และสร้างสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้นมีความไม่ประมาท (Nyanaponika Thera.1962)

8. สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ) คือ การตั้งจิตมั่นให้แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านสมาธิช่วยสร้างความสงบภายในใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานของสันติสุขในระดับบุคคล และนำไปสู่การคิดอย่างมีเหตุผล ไม่ตัดสินผู้อื่นอย่างฉาบฉวย

องค์มรรค	การประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง
1. สัมมาทิฐิ	เข้าใจปัญหาอย่างรอบด้าน ไม่เอาอคติเป็นฐาน
2. สัมมาสังกัปปะ	มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่มุ่งร้ายหรือแก้แค้น
3. สัมมาวาจา	ใช้คำพูดที่สร้างสันติ ไม่ยั่ว
4. สัมมากัมมันตะ	ไม่เบียดเบียนทางกาย
5. สัมมาอาชีวะ	ดำรงชีพโดยไม่เบียดเบียน
6. สัมมาวายามะ	พยายามลดอกุศล เพิ่มกุศล
7. สัมมาสติ	รู้เท่าทันอารมณ์และความคิดของตน
8. สัมมาสมาธิ	ฝึกจิตให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวตามกระแสความเกลียด

อริยมรรค 8 เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์อย่างยั่งยืน หลักการเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ในการสร้างวัฒนธรรมที่สันติสุขและเสมอภาคในสังคมได้ อริยมรรคมีองค์ 8 คือแนวทางปฏิบัติแบบ "ทางสายกลาง" (มัชฌิมาปฏิปทา) ที่สามารถนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข มีความยุติธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน หากนำมาประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย ในทางการศึกษา ทางการเมือง หรือในท่ามกลางสังคมพุทธวัฒนธรรม ก็จะเป็นพลังทางจริยธรรมที่ขับเคลื่อนสู่สังคมที่มีความเสมอภาคและสันติภาพอย่างแท้จริง

6. พรหมวิหาร 4 กับการสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

พรหมวิหาร คือ หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข โดย “พรหม” หมายถึง ผู้มีใจประเสริฐ เปี่ยมด้วยคุณธรรมสูงสุด ส่วน “วิหาร” หมายถึง การดำรงอยู่หรือที่อยู่ พรหมวิหาร จึงหมายถึง ธรรมที่ประเสริฐ เป็นที่อยู่ของจิตที่สูงส่งซึ่งมี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา ความรักปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา ความสงสารปรารถนาให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความยินดีในความ สุข ความสำเร็จของผู้อื่น และ อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางอย่างมีปัญญาไม่ลำเอียง

อัปมัญญา คือ พรหมวิหารธรรมที่มุ่งให้มนุษย์มองผู้อื่นอย่างมีเมตตา ไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือเกื้อกูล และ ยินดีในความ สุขของผู้อื่นโดยไม่ยึดมั่นในอัตตา หลักธรรมนี้สร้างความสัมพันธ์ที่สงบระหว่างบุคคล กลุ่ม และชาติพันธุ์ โดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือชนชั้น เพราะเมื่อบุคคลมีเมตตาเป็นธรรมเป็นที่อยู่ จิตย่อมไม่ขุ่นเคือง ไม่โกรธ ไม่ริษยา (สมเด็จพระญาณสังวร.2554)

การประยุกต์พรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

1. เมตตา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อื่นอย่างไม่มีเงื่อนไข ไม่เลือกที่รักมักที่ชังเมตตาเป็นรากฐานของ สันติภาพในระดับปัจเจกและสังคม เพราะเมื่อมนุษย์รู้จักมองผู้อื่นเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ก็ย่อมลดความเกลียดชัง ความรุนแรง และการกดขี่ เช่น การต่อต้านการเหยียดเพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).2543)

2. กรุณา คือจิตที่สะท้อนใจต่อความทุกข์ของผู้อื่นและปรารถนาจะช่วยเหลือ ในระดับสังคม กรุณาก่อให้เกิดความเสมอภาคทางจริยธรรม คือ การที่ทุกคนตระหนักว่าเราควรช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยาก เช่น คนยากไร้ ผู้ลี้ภัย หรือกลุ่มชายขอบ ทั้งในระดับนโยบายรัฐและระดับจิตใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).2561)

3. มุทิตา คือจิตที่ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขและความสำเร็จ ไม่อิจฉาริษยา ในยุคที่การแข่งขันสูง มุทิตาเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริม ความเสมอภาคทางวัฒนธรรมและจิตใจ เพราะส่งเสริมการยอมรับในความหลากหลายของความสำเร็จ เช่น การยินดีกับเพศหลากหลาย กลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนชั้นทางเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จโดยไม่รู้สึกลำบาก (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต).2554)

4. อุเบกขา คือความวางใจเป็นกลางอย่างมีปัญญา ไม่ลำเอียงด้วยรัก ชัง หลง หรือกลัวอุเบกขาเป็นฐานของความยุติธรรม ซึ่งจำเป็นต่อความเสมอภาค เช่น การตัดสินใจทางการเมืองหรือกฎหมายที่ไม่ลำเอียงไปตามพรรคพวกหรือผลประโยชน์ส่วนตน แต่ยึดหลักธรรมและเหตุผลเป็นที่ตั้ง (Thich Nhat Hanh.2003)

พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้มนุษย์มองผู้อื่นอย่างเท่าเทียม และปฏิบัติต่อกันด้วยจิตที่เป็นกลาง มีความปรารถนาดี ไม่ริษยาและไม่ลำเอียง หลักนี้สามารถนำไปใช้ในนโยบายสาธารณะ การจัดการความขัดแย้ง และการศึกษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติและเสมอภาคได้ (สมเด็จพระญาณสังวร.2554)

การฝึกพรหมวิหาร 4 ทำให้จิตใจมนุษย์ยกระดับจากความเห็นแก่ตัวไปสู่ความเมตตา กรุณาอย่างไร้พรมแดน ซึ่งเป็นรากฐานของสันติภาพอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็น สันติภาพในครอบครัว สันติภาพในองค์กร หรือ สันติภาพระหว่างประเทศ รวมถึงยังช่วยส่งเสริมความเสมอภาคโดยการมองมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียม และดำเนินการด้วยความรู้ (ปัญญา) ความรัก (กรุณา) และความยุติธรรม (อุเบกขา)

พรหมวิหาร 4 กับการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

หลักธรรม	พฤติกรรมที่สอดคล้อง	คุณค่าทางสันติภาพ
เมตตา	ความปรารถนาดีต่อทุกชีวิต ในภาวะปกติ	สร้างความไว้วางใจ
กรุณา	การช่วยเหลือผู้ที่ลำบาก ในภาวะที่เขาตกต่ำ	ลดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
มุทิตา	ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ในภาวะที่เขาสูงส่ง	ลดความริษยา ความแตกแยก
อุเบกขา	การวางใจเป็นกลาง รักษาความยุติธรรม เทียงธรรม	สันติภาพภายใน-ภายนอก

7. กฎแห่งกรรม กับการสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

กฎแห่งกรรม เป็นหลักธรรมพื้นฐานในพุทธปรัชญาที่อธิบายว่า การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาทั้งทางกาย วาจาและใจ ย่อมมีผลตามมาโดยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ กล่าวโดยสรุปคือ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ “เราทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน” (กมมสกตา) หลักกรรมเน้นความรับผิดชอบส่วนบุคคล และการสร้างเหตุเพื่อผลที่ดีอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติสุขภายในตนเองและสังคม รวมถึงสร้างทักษะเรื่องความเสมอภาคในศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

การประยุกต์กฎแห่งกรรมเพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

1. กฎแห่งกรรมเพื่อสร้างสันติสุข: เปลี่ยนแปลงตนเองก่อนเปลี่ยนโลก หลักกรรมสอนว่าแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำของตนเอง ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าใดสามารถลบล้างผลของกรรมได้ ดังนั้นการสร้างสันติสุขจึงเริ่มที่การ “ละเว้นความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส” ผู้ที่เข้าใจหลักกรรมจะไม่โทษคนอื่น ไม่สร้างความขัดแย้งจากความคับแค้นหรือความรู้สึกเป็นเหยื่อ แต่จะมุ่งมั่นในการสร้างเหตุแห่งความสุขด้วยตนเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).2561)

2. กฎแห่งกรรมเพื่อความเสมอภาค: ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมของตน หลักกรรมสลายแนวคิดแบบอภิสิทธิ์ชนหรือชนชั้น เพราะไม่ว่าใครก็ต้องได้รับผลของกรรมอย่างเสมอภาค ไม่มีผู้ใด “เหนือกว่าใคร” หรือ “ต่ำกว่าใคร” โดยชาติกำเนิด แต่ทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงชะตาชีวิตของตนได้ด้วยกรรมหรือการกระทำของตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).2540) ความเชื่อเช่นนี้เป็นรากฐานของการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม เพราะไม่ยอมรับระบบที่ให้สิทธิพิเศษกับบางกลุ่มอย่างไม่เป็นธรรม (Gethin.1998)

3. กฎแห่งกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง: เห็นว่าทุกคนต่างเป็น ผู้สร้างเหตุและต้องรับผล กฎแห่งกรรมเปิดโอกาสให้ทุกคนพัฒนาและเติบโต ไม่ว่าเคยทำผิดหรือเคยอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้าย ก็สามารถเริ่มต้นใหม่ได้ด้วยการสร้างเหตุที่ดีด้วยการกระทำดี ความคิดเช่นนี้สนับสนุนการให้อภัย การเยียวยา และการคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสันติภาพในระยะยาว (Thich Nhat Hanh.2002) กฎแห่งกรรมสอนว่า การกระทำทุกอย่างนำไปสู่ผล ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ทุกคนมีโอกาสสร้างกรรมดีเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง หลักกรรมจึงส่งเสริมความเสมอภาคในแง่ของโอกาสและความรับผิดชอบในตนเอง โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติพันธุ์ ศาสนา หรือวรรณะ (Nyanaponika Thera.1985) กรรมเป็นกลไกแห่งความยุติธรรมและการพัฒนาจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบและเท่าเทียม

กฎแห่งกรรมเป็นระบบแห่งความยุติธรรมที่ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ขึ้นอยู่กับเพศ ศาสนา เชื้อชาติ หรือชนชั้น และสามารถเป็นแนวทางเชิงจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีความรับผิดชอบในโลกที่ซับซ้อน หลัก

กรรมไม่เพียงสร้างสันติสุขภายในตนเอง แต่ยังวางรากฐานของสังคมที่ยุติธรรม เสมอภาค และเคารพในศักดิ์ศรีของทุกชีวิต

8. ไตรลักษณ์ 3 เพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

ไตรลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์ของสรรพสิ่ง เป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธปรัชญาที่อธิบายธรรมชาติของชีวิตและโลกตามความเป็นจริง ได้แก่ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ หรือทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา หลักไตรลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการพิจารณาเพื่อความเข้าใจตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การคลี่คลายความขัดแย้ง และการเคารพในความเสมอภาคของชีวิต

1. อนิจจัง ความไม่เที่ยงกับการสร้างสันติภาพ: อนิจจังสอนให้เราเห็นว่า ทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนแปรเปลี่ยน ไม่มีสิ่งใดจีรังถาวร ไม่ว่าจะเป็นอำนาจ ความมั่งคั่ง ความเห็น หรือแม้กระทั่งอัตลักษณ์ทางสังคม ในด้านการสร้างสันติสุข: เมื่อเข้าใจว่าไม่มีสิ่งใดถาวร ความยึดมั่นถือมั่นในอัตลักษณ์หรืออุดมการณ์จะลดลง ความขัดแย้งที่เกิดจากความหลงตนหรือยึดมั่นใน “ความถูกต้องฝ่ายเดียว” จะบรรเทา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).2561) ส่วนด้านการสร้างความเสมอภาค: เมื่อเราตระหนักว่าอำนาจและสถานภาพทางสังคมเป็นสิ่งไม่แน่นอน เราจะไม่หลงในลัทธิชนชั้นหรือการแบ่งแยก เพราะรู้ว่าทุกคนล้วนอยู่ในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงเดียวกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต).2649)

2. ทุกขัง ความทุกข์ หมายถึง ความไม่สมบูรณ์ ความบีบคั้น หรือการทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของสรรพสิ่ง ในด้านการสร้างสันติสุข: การตระหนักว่าทุกชีวิตประสบกับทุกข์เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่อกัน ลดความเกลียดชังและการเบียดเบียน (Sulak Sivaraksa.2009) ส่วนด้านการสร้างความเสมอภาค: ทุกชีวิตประสบทุกข์โดยไม่เลือกชนชั้น เชื้อชาติ เพศ หรือศาสนา การเข้าใจในความทุกข์ร่วมกันนำไปสู่ความเห็นใจและความเสมอภาคในเชิงมนุษยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).2543)

3. อนัตตา ความไม่มีตัวตนกับการลดอัตตา อนัตตา คือความไม่มีแก่นแท้ของ “ตัวตน” ทุกสิ่งไม่อาจควบคุมให้เป็นไปตามต้องการ ไม่มีตัวตนถาวรให้ยึดถือ ในด้านการสร้างสันติสุข: การละวางอัตตา หรือความยึดมั่นใน “ตัวกู ของกู” ช่วยลดความขัดแย้งส่วนบุคคลและการเมือง เพราะต้นเหตุของการทะเลาะเบาะแว้งมากมายมาจากความยึดมั่นในอัตตาตัวตนทั้งสิ้น (Thich Nhat Hanh.1987) ส่วนด้านการสร้างความเสมอภาค: ความเข้าใจอนัตตาช่วยคลี่คลายมายาคติเรื่อง “ความเหนือกว่า” หรือ “ความด้อยกว่า” ซึ่งเป็นรากของการเหยียดและการแบ่งแยก การเห็นว่าทุกคนไร้อัตตาตัวตนที่ถาวรทำให้เกิดการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมเสมอภาค (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต).2535)

อนัตตาเป็นหลักธรรมที่เน้นว่า สิ่งทั้งหลายล้วนแปรเปลี่ยนและไม่ใช่อะไรอย่างแท้จริง การยึดมั่นในตัวตนหรือสถานภาพนำไปสู่การเบียดเบียนและความขัดแย้ง การเข้าใจอนัตตาช่วยให้มนุษย์ลดอัตตา มองผู้อื่นอย่างเท่าเทียม และเป็นจุดเริ่มของความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น (Nyanaponika Thera.1996) หลักธรรมเหล่านี้สามารถเป็นพื้นฐานของการศึกษาเชิงสันติภาพ (Peace Studies) และการพัฒนาสังคมที่มุ่งสร้างความเท่าเทียม ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมสันติสุขอย่างยั่งยืนในทุกระดับของชีวิต

การเข้าใจไตรลักษณ์ช่วยให้ลดการยึดมั่นในอัตตา ความเป็นเจ้าของและอำนาจ ทำให้เกิดทัศนคติที่เห็นความเสมอภาคและความเท่าเทียมของชีวิต การยอมรับในความเปลี่ยนแปลง (อนิจจัง) และความไม่ยั่งยืนของอำนาจหรือสถานภาพทางสังคม ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างทัศนคติใหม่ต่อคุณค่าของมนุษย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).2556) หลักไตรลักษณ์สอนให้มนุษย์พ้นจากมายาแห่งการยึดมั่น ถ้อยมั่นในอัตลักษณ์ วัตถุ ความคิด และสถานภาพ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทั้งปวง เมื่อมนุษย์มองเห็นโลกตามความเป็นจริง ก็จะทำให้จิตเมตตา ความเข้าใจ และความเคารพในผู้อื่น ซึ่งเป็นฐานรากของสันติสุขอย่างลึกซึ้ง และความเสมอภาคอย่างแท้จริง

9. อิทัปปัจจยตา/ปฏิจจสมุปบาทกับการสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

อิทัปปัจจยตา/ปฏิจจสมุปบาท คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับเหตุปัจจัยของสรรพสิ่งในธรรมชาติ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนั้นจึงเกิด แสดงถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุและผลของทุกสรรพสิ่งในโลก โดยไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดยลำพัง หลักนี้ส่งเสริมความเข้าใจในความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และลดทอนแนวคิดแบบแบ่งแยกหรือยึดมั่นในตัวตน จึงเอื้อต่อการสร้างความเสมอภาคทางจิตวิญญาณและทางสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).2560)

ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธปรัชญาที่อธิบายว่า ทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยอาศัยเหตุปัจจัยซึ่งสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยลำพังหรือโดยบังเอิญ หลักปฏิจจสมุปบาทแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของทุกสิ่งในจักรวาล ทั้งในระดับชีวิตส่วนบุคคลและระดับสังคม จึงเป็นกรอบคิดที่สำคัญสำหรับการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคในสังคม

10. การประยุกต์หลักปฏิจจสมุปบาทเพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาค

1. ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและสันติสุข การเข้าใจว่า “ทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุและปัจจัย” ช่วยให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ในสังคม และตระหนักว่าการกระทำของตนเองส่งผลต่อผู้อื่น ในด้านการสร้างสันติสุข: เมื่อเห็นว่าการทำร้ายผู้อื่นก็เท่ากับทำร้ายตนเอง และการช่วยเหลือผู้อื่นคือการช่วยตัวเอง จะลดความขัดแย้งและเพิ่มความสามัคคีในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2561) การเข้าใจปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นฐานของการพัฒนา “ความรับผิดชอบร่วมกัน” และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

2. ความเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกชนกับสังคมกับความเสมอภาค ปฏิจจสมุปบาทบอกว่า ปัจเจกชนไม่ได้แยกจากสังคมหรือธรรมชาติ หากแต่ขึ้นอยู่และสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ในด้านการสร้างความเสมอภาค: เมื่อเข้าใจความเชื่อมโยงนี้ จะเกิดความเห็นใจและเคารพในสิทธิของผู้อื่นโดยธรรมชาติ เพราะทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของระบบเดียวกัน (Thich Nhat Hanh.1988) แนวคิดนี้ช่วยลดอคติและการแบ่งแยกในสังคม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

3. การแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างองค์รวม ปฏิจจสมุปบาทเป็นกรอบคิดที่เน้นการแก้ปัญหาแบบองค์รวม โดยมองหาสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง การแก้ปัญหาจึงไม่ใช่การแก้แค่ที่ผล แต่ต้องแก้ที่เหตุ เช่น ความยากจน ความไม่เข้าใจ หรือความไม่เท่าเทียมทางโอกาส (King. Sallie B. 2009) การใช้หลักนี้ไปสู่การสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและสันติสุขในระยะยาว

หลักปฏิจจสมุปบาทกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง ว่าไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระ ความเข้าใจในหลักนี้ไปสู่การตระหนักในความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในสังคม และสามารถลดแนวคิดแบบแบ่งแยก “เรา-เขา” ที่เป็นรากของความขัดแย้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).2560) หลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทมิได้จำกัดอยู่เพียงในวงการศาสนา หากแต่สามารถประยุกต์ใช้ในเชิงจริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และนโยบายสาธารณะ เพื่อสร้างสันติสุขและความเสมอภาคทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโลก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI
 "Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หลักปฏิจสุมุปาบทเน้นย้ำว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชน สังคม และธรรมชาติ เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสันติสุขและความเสมอภาคความเข้าใจในหลักนี้ทำให้นุชนเกิดจิตสำนึกที่รับผิดชอบและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเท่าเทียมในสังคมโลก

11. แนวคิดการแก้ปัญหาความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติด้วยหลักปฏิจสุมุปาบท

ตามหลักปฏิจสุมุปาบท (หลักเหตุปัจจัย) ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าใจรากเหง้าของปัญหาและออกแบบการแก้ไขอย่างลึกซึ้ง มีตรรกะและยั่งยืน โดยมีการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างดังนี้: “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี; เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด” (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต).2529) คือหลักการอธิบายว่าสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยลอยๆ หรือโดยตัวมันเองล้วนๆ องค์ประกอบที่สำคัญ: ปฏิจสุมุปาบทประกอบด้วย 12 องค์ เป็น “วงจรแห่งทุกข์” ที่สามารถยุติได้ หากทำลายเหตุหนึ่งเหตุใดในห่วงโซ่นี้

วงจรของความขัดแย้ง “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนั้นจึงเกิด”

องค์ปฏิจสุมุปาบท	ความหมายเชิงความขัดแย้งทางสังคม
อวิชชา (ความไม่รู้)	ความไม่เข้าใจกัน ขาดข้อมูลหรือยึดมั่นในความคิดตนเองอย่างหลงผิด
สังขาร (การปรุงแต่ง)	ความคิด/อคติที่สร้างภาพลักษณ์ของ “ศัตรู” หรือ “ผู้ผิด”
วิญญาน	การรับรู้ที่เอนเอียง เช่น รับข่าวเพียงด้านเดียว
นามรูป	ความรู้สึกและรูปแบบความคิดที่จับยึดเป็นอัตลักษณ์ฝ่ายตน
สฬายตนะ	ปฏิสัมพันธ์ผ่านประสาทสัมผัส สื่อ หรือเครือข่ายสังคมที่บิดเบือน
ผัสสะ → เวทนา	เมื่อกระทบแล้วเกิดอารมณ์ เช่น โกรธ เกลียด กลัว
ตัณหา → อุปาทาน → ภพ	ความอยากเอาชนะ ยึดมั่นในฝ่ายตน → ก่อ “ภาวะ” ความขัดแย้ง
ชาติ → ชรา มรณะ	ความขัดแย้งทวีความรุนแรง นำไปสู่ความเสียหาย แยกแยก ความตาย

การหยุดวงจรความขัดแย้งและสร้างสันติ “เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนั้นก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นจึงดับ”
 (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต).2529)

การดับที่เหตุ	แนวทางสร้างสันติ
ดับอวิชชา	ให้การศึกษา สร้างความเข้าใจ และมุมมองที่หลากหลาย
ละอคติ (ตัณหา/อุปาทาน)	ฝึกเจริญเมตตา อุเบกขา และพิจารณาอนัตตา
ลดการปรุงแต่งของสังขาร	ฝึกสติและสมาธิ ไม่รีบตัดสิน ไม่ตามอารมณ์
จัดการสื่อหรือช่องทางปะทะ (ผัสสะ)	ปรับการสื่อสารให้เป็นเชิงสร้างสรรค์และเปิดใจ
ฝึกอริยมรรค 8	เพื่อฝึกปัญญา ศีล สมาธิ ช่วยตัดวงจรแห่งปฏิจสุมุปาบทในระดับปัจเจก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หลัก ปฏิจจนสมุปบาท หรือ “อิทัปปัจจยตา” สะท้อนความจริงว่าทุกสิ่งย่อมเกิดแต่เหตุและเงื่อนไข ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอย ๆ หลักนี้สามารถประยุกต์กับปัญหาเชิงโครงสร้างในสังคม เช่น ความยากจน ความไม่เป็นธรรม หรือความรุนแรง ซึ่งล้วนมีเงื่อนไขและระบบรองรับการเข้าใจปฏิจจนสมุปบาทในระดับโครงสร้างจึงเปิดพื้นที่ให้มองเห็นว่าความไม่เสมอภาคทางสังคมมิใช่ความผิดของปัจเจก แต่เกิดจากระบบซ้อนทับที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นองค์รวม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2556) ปฏิจจนสมุปบาทไม่ใช่แค่เรื่องจิต แต่ใช้ได้กับสังคม เช่น ความรุนแรงทางชาติพันธุ์ หรือความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อเข้าใจว่า “ความขัดแย้งคือปรากฏการณ์ที่ประกอบด้วยเหตุและปัจจัย” ก็จะไม่โทษเฉพาะตัวบุคคล แต่เข้าใจระบบ และเฝ้าระวังอย่างเป็นระบบ หลักปฏิจจนสมุปบาทเป็น “เครื่องมือแห่งปัญญา” ที่ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งใดๆ ล้วนเกิดจาก “เหตุปัจจัย” ซึ่งหากเรารู้เท่าทันและแก้ไขที่รากย่อมสามารถนำสู่ “สันติสุข” ได้โดยแท้

12. สรุป

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนมากที่สุดยุคหนึ่งของมนุษยชาติ ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม โลกได้กลายเป็นหนึ่งเดียวผ่านกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ขณะเดียวกันสังคมโลกกลับต้องเผชิญกับความขัดแย้ง ความแตกแยก ความเหลื่อมล้ำ และความรุนแรงในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม ไปจนถึงระดับระหว่างประเทศ เช่น ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายทางการเมือง และการล่มสลายของคุณธรรมในชีวิตประจำวัน

ท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ ความต้องการแนวคิดเชิงจริยธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้าใจร่วม ลดความเกลียดชัง และส่งเสริมความสงบสุขร่วมกันจึงทวีความสำคัญมากขึ้น ในบริบทนี้ พุทธปรัชญา ซึ่งเป็นระบบความคิดที่ลึกซึ้งและเป็นระบบ มีเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์และพัฒนาจิตใจของมนุษย์ จึงสามารถเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริม สันติภาพภายใน (inner peace) และ สันติภาพภายนอก (social peace) ตลอดจนสร้างสังคมที่มีความเสมอภาค และ เคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์ พุทธปรัชญาเป็นแนวทางที่ทรงพลังในการสร้างสังคมที่สงบสุขและเสมอภาค เพราะมีหลักการที่ส่งเสริมความเข้าใจ ความเมตตา และความยุติธรรมอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในยุคสมัยที่โลกเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความไม่แน่นอน หลักคำสอนต่าง ๆ เช่น ไตรสิกขา 3. อริยสัจ 4. อริยมรรค 8. พรหมวิหาร 4. ไตรลักษณ์ 3. กฎแห่งกรรม และ อิทัปปัจจยตา (ปฏิจจนสมุปบาท) สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานในการสร้างสังคมที่สมดุลและยั่งยืน

ไตรสิกขา 3 คือการมีจริยธรรม เป็นพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยในสังคม สมาธิ ช่วยให้เกิดการควบคุมจิตใจ ลดความขัดแย้งและความรุนแรง ปัญญา คือการรู้เห็นความจริง ลดความเห็นผิด และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ส่งเสริมการศึกษาอบรมจริยธรรมในทุกระดับของสังคม และฝึกปฏิบัติสมาธิให้เกิดความสงบใจ พร้อมปลูกฝังการใช้ปัญญาวิเคราะห์แก้ไขปัญหา อริยสัจ 4 ทุกข์ สะท้อนความจริงของความไม่สมบูรณ์ในชีวิตและสังคม สมุทัย คือเหตุแห่งทุกข์ เช่น ความอยากได้ อยากมีที่เกินพอดี นิโรธ คือการดับทุกข์ได้ มรรค คือทางปฏิบัติที่นำไปสู่การดับทุกข์ สร้างความตระหนักถึงปัญหาสังคม และปลูกฝังการลดความอยากได้ อยากมีอย่างไม่รู้จักพอ ส่งเสริมวิถีชีวิตเรียบง่าย และการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน อริยมรรค 8 เป็นแนวทางปฏิบัติที่สมบูรณ์เพื่อชีวิตที่ดีงามและมีคุณธรรม ส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติที่เน้นความถูกต้องในความคิด การพูด การทำงานและการดำเนินชีวิต เช่น การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและการรักษาความซื่อสัตย์ พรหมวิหาร 4 คุณธรรมสำคัญที่สร้างสันติสุขในใจและสังคม ได้แก่ เมตตา ความรักเมตตาต่อผู้อื่น กรุณาความเห็นอกเห็นใจ มุทิตา ความยินดีในความดีของผู้อื่น และ อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ปลูกฝังคุณธรรมนี้ผ่านการศึกษาสังคม การส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะและการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน ไตรลักษณ์

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3 คือ อนิจจัง ความเข้าใจในความไม่เที่ยง ทุกขัง ความไม่สมบูรณ์และ อนัตตา ความไม่มีตัวตนถาวรของสิ่งต่าง ๆ ช่วยลดความยึดติดและความขัดแย้งในสังคม ส่งเสริมการยอมรับความเปลี่ยนแปลงและการอยู่ร่วมกันอย่างเปิดใจ กฎแห่งกรรม ทุกการกระทำมีผลตอบแทนตามเหตุและผล คือ วิบาก ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ปลุกฝังความมีจิตสำนึกต่อการกระทำของตนเองและผลกระทบต่อผู้อื่น เพื่อสร้างสังคมที่มีความรับผิดชอบและยุติธรรม อิทัปปัจจยตา หรือ ปฏิจจสมุบาท สอนให้เข้าใจว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นจากเหตุและปัจจัยสัมพันธ์กัน ใช้เป็นแนวคิดในระบบสังคมและนโยบายที่เน้นความสัมพันธ์และความพึ่งพาอาศัยกันระหว่างกลุ่มคน สร้างความเข้าใจและความร่วมมือข้ามกลุ่มหรือข้ามชั้นทางสังคม

พุทธปรัชญาเสนอแนวทางปฏิบัติและหลักคิดที่ช่วยส่งเสริมความสงบสุขและความเสมอภาคในสังคมยุคใหม่ ด้วยการสร้างสำนึกที่ถูกต้องในตนเองและผู้อื่น ฝึกฝนจิตใจให้มีความเมตตา มีสติและปัญญา รวมถึงส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม การประยุกต์ใช้คำสอนเหล่านี้ในระบบการศึกษา การบริหารจัดการ และนโยบายสาธารณะ จะช่วยให้เกิดสังคมที่มีความสมดุล ไม่แบ่งแยก และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร.(2554). แนวทางแห่งสันติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวร).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2559). พุทธศาสนาและประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐกร วิฑิตานนท์.(2566)” ความขัดแย้งทางการเมืองไทยในยุคปัจจุบัน. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปีที่ 41 ฉบับที่ 2 หน้า 33-56.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2560). พุทธวิธีแก้ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ ศุภอรรรถกร. (2563). พุทธปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระไตรปิฎก. (2539). เล่ม 33 ขุททกนิกาย อุทาน ภาค 2. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎก.(2539). เล่มที่ 25 ข้อ 203. ธรรมบท ภาค 1. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ฉบับแปลภาษาไทย).
- พระไตรปิฎก.(2539). วาสีภุสสูตร. สุตตนิบาต. ขุททกนิกาย เล่ม 15
- พระไตรปิฎก.(2539). เล่มที่ 15. ข้อ 115. อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราเมศ ขานธรา. (2550). พระพุทธเจ้า: นักคิดปฏิวัติสังคม. กรุงเทพฯ : โกลด์คิมทอง.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2547). แนวทางแห่งสันติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2555). อริยสัจ4: แก่นกลางแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2554). แนวทางแห่งสันติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2555). อริยสัจ4: แก่นกลางแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2554). อริยมรรคมีองค์ 8: ทางสายกลางเพื่อการดับทุกข์. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2554). แนวทางแห่งสันติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวร.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2554). แนวทางแห่งสันติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พรหมวิหาร 4 กับสันติภาพโลก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2554). ธรรมะกับการเมือง. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2543). แนวทางแห่งสันติ.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). ธรรมะกับการพัฒนาสังคม.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2529). พุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2556).พุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). แนวคิดเรื่องกรรมกับพุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2549). เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). การศึกษาเพื่อสันติภาพ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2535). พุทธศาสนาเพื่อสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). ไตรลักษณ์กับความเป็นธรรมในสังคม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). ธรรมะกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Thich Nhat Hanh. (1988). The Heart of Understanding. (Berkeley: Parallax Press.
- King, Sallie B. (2009). Socially Engaged Buddhism. Honolulu: University of Hawaii Press.
- United Nations Human Rights Council. (2023). Report on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories.
- Gethin. (1998). Rupert. The Foundations of Buddhism. (Oxford: Oxford University Press.
- Thich Nhat Hanh. (2002). No Death. No Fear. (New York: Riverhead Books.
- Nyanaponika Thera. The Power of Karma. (Kandy: Buddhist Publication Society.
- Nyanaponika Thera. (1996). The Heart of Buddhist Meditation. Kandy: Buddhist Publication Society.
- Sulak Sivaraksa. (2009). The Wisdom of Sustainability: Buddhist Economics for the 21st Century. (Bangkok: Sathirakoses-Nagapradipa Foundation.
- Thich Nhat Hanh. (1987). Being Peace. Berkeley: Parallax Press.
- Thich Nhat Hanh. (2003). Creating True Peace. New York: Free Press.
- Thich Nhat Hanh. (1998). The Heart of the Buddha's Teaching. (New York: Broadway Books.
- Nyanaponika Thera. (1962). The Power of Mindfulness. Kandy: Buddhist Publication Society.
- John J. Mearsheimer (2022). The Causes and Consequences of the Ukraine Crisis. Foreign Affairs.
- Amnesty International. (2021). Myanmar: The Military's Deadly Crackdown on Protesters
- Nyanaponika Thera. (1982). The Four Noble Truths. Kandy: Buddhist Publication Society.
- Thich Nhat Hanh. (1991). Peace Is Every Step. New York: Bantam Books.

ม.จ.ร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

กระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชน
จังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

The Process of Awareness and Creation of Local Consciousness Among
Youths in Ubon Ratchathani Province Through the
Conservation of Ancient Scriptures

พระมหาวีระชาติ ธีรสิริโธ (เพ็งแจ่ม)

Phramaha Weerachat Dhirasiddho (Pengjam)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubonratchathani Campus

Corresponding Author's Email: weerachat.p@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อออกแบบกิจกรรมการรับรู้และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณสำหรับคนรุ่นใหม่ 2) เพื่อสร้างกระบวนการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่คนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ 3) เพื่อประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์โบราณมาแนะนำประเภทของคัมภีร์ โบราณ หนังสือผูก ตู้อพระธรรม และบูรณะคัมภีร์ และสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และเยาวชน จำนวน 25 รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า

กิจกรรมการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ในการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์โบราณในด้านศาสนาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยการศึกษาและการถอดความคัมภีร์จากภาษาบาลีหรือภาษาโบราณช่วยให้เยาวชนเข้าใจและรักสามัคคีทางวัฒนธรรม การฝึกทักษะในการอนุรักษ์และการเผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมและการปฏิบัติจริง รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและประชาชน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเก็บรักษาคัมภีร์และเผยแพร่ความรู้มีส่วนช่วยให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเข้าถึงได้ง่าย

กระบวนการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่คนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ มุ่งเน้นการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสำรวจและจัดหมวดหมู่คัมภีร์โบราณเพื่อการศึกษาและอนุรักษ์ การปลูกจิตสำนึกในเยาวชนและประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของคัมภีร์เหล่านี้ช่วยเสริมสร้างการรับรู้และความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการนี้ยังเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การฝึกอบรม การจัดนิทรรศการ และการเสวนา การร่วมมือระหว่างเยาวชน ครู ผู้ปกครอง และองค์กรท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์

การประเมินการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ มุ่งเน้นการเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของคัมภีร์โบราณผ่านการให้ความรู้ การฝึกอ่านเขียนอักษรโบราณ และการจัดกิจกรรม เช่น เสวนา นิทรรศการ และอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยอาศัยความร่วมมือ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ระหว่างชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน และปลูกฝังจิตสำนึกรักษารากฐานให้แก่เยาวชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

คำสำคัญ : กระบวนการรับรู้, การสร้างจิตสำนึกท้องถิ่น, เยาวชน, การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

Abstract

This study aimed to (1) design educational activities to enhance awareness and foster cultural preservation values among youth. (2) develop a process for instilling local cultural consciousness through ancient manuscript conservation. and (3) assess the level of awareness and local identity formation among youth in Ubon Ratchathani province through their participation in these activities.

This qualitative research employed document analysis. expert-led training workshops. and focus group discussions. A total of 25 key informants—including monks. local scholars. community leaders. and youth—participated. The content covered types and characteristics of ancient manuscripts. methods of preservation. and traditional scripts. Data were analyzed using thematic content analysis aligned with the research objectives.

The findings indicated that experiential learning through manuscript reading. interpretation. and conservation helped foster deeper understanding and appreciation of religious and historical heritage. Activities such as exhibitions. workshops. and digital archiving supported both skill development and knowledge dissemination. Community engagement played a critical role in reinforcing values of heritage preservation. while youth participation contributed to the continuity and sustainability of local cultural identity.

Integrating manuscript conservation with educational and community-based initiatives provides an effective approach to cultivating local cultural awareness among youth. Collaborative efforts among schools. temples. local authorities. and families are essential in maintaining cultural continuity and fostering long-term preservation values.

Keywords: Cultural awareness, Local identity, Youth engagement, Manuscript preservation, Community-based learning

1. บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกว่าภาคอีสานเป็นแอ่งอารยธรรมที่สำคัญอันเต็มไปด้วยร่องรอยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี นอกจากนี้ อีสานยังมีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เพียบพร้อมไปด้วยพลังหลาย ๆ ด้าน และมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพัฒนาการทางด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ รวมทั้งดินแดนนอกที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบ เช่น ลาว กัมพูชา เวียดนาม ฯลฯ ดังมีร่องรอยและหลักฐานมากมายก่ายกองทั้งที่เป็นตำนาน พงศาวดาร นิทาน นิยาย ศิลปจารึก กับที่เป็นโบราณศิลปวัตถุสถานมีอยู่หลายยุคสมัย (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2538 : 11) ร่องรอยและหลักฐานต่าง ๆ ส่วนหนึ่งจะบันทึกเอาไว้ในรูปของใบลาน ทั้งนี้เพราะว่า ในสมัยโบราณบรรดาสรรพวิชาทั้งหลายจะบันทึกไว้ในใบลาน เรียกว่า "จาร"

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ส่วนหนึ่งก็มาจากการที่มีความเชื่อว่า การสร้างหนังสือ (คัมภีร์ใบลาน) ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะได้านิสงค์อันยิ่งใหญ่ ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นอีสานจึงชวนขวายเป็นสร้างหนังสือ และเมื่อมีการสร้างคัมภีร์ใบลาน จำเป็นจะต้องมีการเก็บรักษาไว้ให้ดี จึงมีธรรมเนียมนิยมสร้างผ้าห่อหนังสือ หรือผ้าห่อคัมภีร์ใบลานถวายวัด โดยเหล่าหญิงสาวและแม่บ้านจะเป็นผู้นำผ้าห่อของตนเองมาห่อคัมภีร์ไว้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมขึ้นอย่างหนึ่งคือ ผ้าห่อคัมภีร์ สำหรับห่อหุ้มคัมภีร์ใบลาน ซึ่งผ้าห่อคัมภีร์นี้จะเกิดจากฝีมือของบรรดาหญิงสาวและแม่บ้านในชุมชนนั้นๆ เนื่องจากในวัฒนธรรมไทย ผู้หญิงจะไม่มีสิทธิ์ในการจารพระธรรมลงบนใบลาน ซึ่งถือว่าเป็นการได้อานิสงค์อย่างสูง ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องทดแทนด้วยการห่อผ้าห่อคัมภีร์ขึ้นมา โดยผู้ห่อจะทำให้มีขนาดกว้างยาวพอดีกับ "ลานยาว" (ความยาวของใบลาน) และจะห่ออย่างประณีตงดงาม มีลวดลายสีสันตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของผู้ห่อ มีทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้ายนำไปถวายเพื่อใช้ในการห่อคัมภีร์ และจะเป็นการได้อานิสงค์เท่าเทียมกับฝ่ายชาย (เสฐียร ทั้งทองมะดัน. 2559 : 2)

คัมภีร์ใบลาน เป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ชาวอีสานสรรค์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนานจากบรรพชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหลังสืบๆ กันมา (สมชาย นิลาธิ. 2544 : 1) เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ เป็นเสมือนกระจกส่องให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักภูมิหลัง หรือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของตนได้ เป็นอย่างดี เพราะเป็นหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคติโลกและคติธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์โหราศาสตร์วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา คาลาอาคม เป็นต้น ทุกเรื่องราวที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ใบลานล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ตำราหัวเคียงหมอน ฝนเกี่ยว เกี่ยวกับการปลูกบ้านเรือน คุณลักษณะที่ดินที่จะอยู่อาศัยหรือทำมาหากิน ตลอดจนวรรณกรรมนิทานต่างๆ และธรรมเทศนาในวาระโอกาสต่างๆ และชาวอีสานในอดีตมีความเชื่อว่า หากจารอักษรเพื่อบันทึก หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า 1 ตัวอักษรจะได้านิสงค์หรือผลบุญเท่ากับสร้างพระพุทธรูป 1 องค์ การจารหรือการคัดลอกคัมภีร์ใบลานเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา อีกทั้งผู้จารหรือเจ้าของลานผู้ถวายคัมภีร์ก็จะได้อานิสงค์ได้ผลบุญมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดเพื่อจะได้บรรลุนิพพานในชาติต่อไป ชาวอีสานจึงนิยม สร้างคัมภีร์ถวายวัดเป็นพุทธบูชา หรือเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพการีหรือผู้ที่ตายไปแล้ว นอกจากนั้นยังได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับคติโลกเก็บไว้ในบ้านตนอีกด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ความศรัทธาและความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา การอนุรักษ์เอกสารโบราณทางพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่หลายวิธี ที่พบเห็นมากประการหนึ่ง คือ การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ซึ่งเป็นหนังสือโบราณประเภทหนึ่ง ที่จารลายลักษณ์อักษรลงบนใบของต้นลาน ใบลานจึงเป็นวัสดุธรรมชาติอย่างหนึ่งที่นิยมนำมาใช้จารหนังสือ ทั้งนี้ เพราะใบลานสามารถนำมาจารหนังสือได้รวดเร็ว งดงาม เบาทบง เคลื่อนย้ายได้สะดวกคล่องตัว อีกทั้งยังแข็งแรงทนทานกว่าหนังสือที่ทำด้วยวัสดุอย่างอื่น ขั้นตอนก่อนที่จะนำใบลานมาทำให้เป็นคัมภีร์ใบลานนั้น ต้องผ่านกรรมวิธีหลายขั้นตอนในการเตรียมใบลาน เริ่มตั้งแต่การทำใบลาน การจารใบลาน การเข้าผูกเข้ามัดคัมภีร์ใบลาน เป็นต้น คัมภีร์ใบลานนี้ นิยมบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ จากการสำรวจข้อมูลคัมภีร์ใบลาน ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าคัมภีร์ใบลานจารด้วยอักษรธรรมอีสานเป็นส่วนใหญ่ พบที่จารด้วยอักษรขอมเป็นส่วนน้อย เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องเวสสันดรชาดก เขียนด้วยภาษาบาลีและไทยอีสาน นอกจากนี้ก็มีเรื่องเทศน์อานิสงค์ต่าง ๆ นิทานพื้นบ้านอีสาน ในปัจจุบันการละเลยการทอดทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นตำรา คัมภีร์ใบลานที่บรรจุหลักศีลธรรมจริยธรรมหลักพุทธธรรมอันเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาในอดีตที่ผ่านมาภาคอีสานจะใช้ใบไม้ในการบันทึกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และใบไม้ที่ใช้บันทึกนั้นจะใช้ใบลานจึงเรียกว่าคัมภีร์ใบลานที่เป็นเช่นนี้เพราะในยุคโบราณกระดาษยังไม่มี จำเป็นต้องใช้ใบไม้ในการบันทึกหลักฐานต่างๆ เมื่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ คือมีกระดาษและมีการพิมพ์หนังสืออย่างเป็นระบบจึง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทำให้คนอีสานมองไม่เห็นคุณค่าของโบราณ พร้อมทั้งหลักธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่บันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณ ส่วนอักษรที่ใช้บันทึกในโบราณ ใช้อักษรธรรมและอักษรไทยน้อยซึ่งเรียกรวมๆ ว่าอักษรอีสานโบราณ (สมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ. 2559 : 1)

ดังนั้น เพื่อรักษาการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในจังหวัดอุบลราชธานี ควรเริ่มต้นที่ปลูกฝังแก่เยาวชนให้มีความรักในวัฒนธรรมของตน เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานีให้คงและสอดคล้องกับการพัฒนา ยุทธศาสตร์การวิจัยในระดับภูมิภาคมีการบูรณาการด้านการวิจัยที่สอดคล้องกับแนวนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศสามารถเชื่อมโยงกับแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ความต่อเนื่องของนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ การปฏิรูประบบวิจัยของประเทศรวมทั้งนโยบาย และแนวทางการวิจัยของสภาคณะวิจัยแห่งชาติระยะยาว โดยการวิจัยจะตอบสนองความต้องการของชุมชนและปัญหาที่สำคัญเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาประเทศพร้อมกับดำเนินการควบคู่กับการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการอันเป็นรากฐานอันสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งนี้มุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยทั้งจากหน่วยงานที่มีภารกิจประจำตามตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะยาว พร้อมปฏิรูปและการพัฒนา ระบบและกลไกการบริหารราชการแผ่นดินในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ทิศทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านและรักษาไว้ให้คงอยู่ไม่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีสูญหายไปกับบรรพบุรุษ มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีนั้นๆ เพื่อพัฒนาการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยในการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพมีประโยชน์เกื้อกูลต่อการพัฒนาการศึกษา พัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม สร้างและจรรโลงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมอย่างมีเหตุผลเป็นระบบ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และมีวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างเชื่อมั่นบนพื้นฐานคุณค่าของการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ รวมทั้งสามารถรักษาและพัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทยอีสานให้เป็นสมบัติของมนุษยชาติ อันจะนำมาซึ่งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของคนไทยภาคอีสานในบริบทของสังคมโลกอย่างสันติสุข

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบกิจกรรมการรับรู้และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณสำหรับคนรุ่นใหม่
2. เพื่อสร้างกระบวนการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่คนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์

โบราณ

3. เพื่อประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์

โบราณ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบวิธีวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยกัน 3 แบบ คือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research)

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา และประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก 1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากคัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ บทความวารสาร สืบค้นหาข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามในการวิจัย จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา และรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับประชากรผู้ให้ข้อมูล โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ไบลานมาแนะนำประเภทของคัมภีร์ ไบลาน หนังสือผูก ตูพระธรรม และบูรณะคัมภีร์ และสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และเยาวชน แล้วนำไปสร้างกระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยเน้นการทำงานวิจัยมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การจัดลำดับความสำคัญและความต้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผน คัดเลือกชุมชน และการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ที่ชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการหรือเป็นขั้นตอนการปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่การส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 4 การเข้าร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อมูลผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์พัฒนากิจกรรมประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และการสนทนากลุ่มเฉพาะนำมาวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง และจำแนกเหตุการณ์หลัก ๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณานาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาสัมพันธ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณและจัดทำสื่อพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

5. สรุปผลการวิจัย

1. กิจกรรมการรับรู้และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณสำหรับคนรุ่นใหม่

กิจกรรมการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการ อนุรักษ์คัมภีร์โบราณ พบว่า การศึกษาคัมภีร์โบราณและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์โบราณ มาแนะนำประเภทของคัมภีร์ โบราณ หนังสือผูก ตูพระธรรม และบูรณะคัมภีร์ และสัมมนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และเยาวชน กิจกรรมการศึกษาคัมภีร์โบราณและการถอดความมี บทบาทสำคัญในการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี โดยการ เรียนรู้คัมภีร์ที่มีความสำคัญทั้งในด้านศาสนาและประวัติศาสตร์ เช่น คัมภีร์พุทธศาสนา และคัมภีร์ที่บันทึก ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะช่วยให้เยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าของคัมภีร์เหล่านั้น ผ่านกิจกรรมการถอดความ จากภาษาบาลีหรือภาษาโบราณให้เป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย พร้อมทั้งการจัดบรรยาย และการปฏิบัติจริงจาก ผู้เชี่ยวชาญเพื่อเสริมสร้างความรู้และการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม การศึกษาคัมภีร์เหล่านี้จะช่วยเยาวชนเข้าใจการพัฒนา และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเก็บ รักษา คัมภีร์โบราณในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย กิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณเน้นการฝึกทักษะในการรักษาคัมภีร์ให้ คงสภาพดี เช่น การทำความสะอาด การเก็บรักษาในที่ที่เหมาะสม และการซ่อมแซมคัมภีร์ที่เสื่อมสภาพ โดยเชิญ ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้และสาธิตเทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้วัสดุปลอดภัยในการเก็บรักษาและการดูแลรักษาหนังสือ กระดาษ การสร้างห้องเก็บรักษาที่มีการควบคุมอุณหภูมิและความชื้น รวมถึงการบันทึกข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับคัมภีร์ใน ฐานข้อมูลเพื่อการติดตามและการเผยแพร่ความรู้ กิจกรรมการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณเป็นสิ่งสำคัญใน การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยการจัดนิทรรศการ แสดงคัมภีร์โบราณและสาธิตวิธีการถอดความ หรือการ บำรุงรักษาคัมภีร์ เพื่อให้เยาวชนและประชาชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของคัมภีร์เหล่านี้ การจัดกิจกรรมที่มีผู้เชี่ยวชาญมา บรรยายและใช้สื่อดิจิทัลเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณช่วยสร้างการตระหนักถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ให้ยั่งยืน กิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์ โบราณ ปราชญ์ชาวบ้านมีความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำงานร่วมกับชุมชนและปราชญ์ ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในการดูแลรักษาคัมภีร์โบราณและส่งต่อความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป โดยการจัดกิจกรรม ประชุมและฝึกอบรมที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ กิจกรรมทั้งหมดที่ กล่าวถึงช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณและมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัด อุบลราชธานี โดยการศึกษา การอนุรักษ์ และการเผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้เยาวชนและประชาชน มีความเข้าใจและร่วมมือในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

2. กระบวนการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่คนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

กระบวนการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่คนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ มีความสำคัญในการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาจิตสำนึกของเยาวชน ด้วยการการ สำรวจคัมภีร์โบราณที่เก็บรักษาอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด บ้านหมอธรรม และบ้านของปราชญ์ชาวบ้านเป็นขั้นตอน สำคัญในการรวบรวมและจัดระเบียบคัมภีร์ที่มีค่า คัมภีร์เหล่านี้ควรถูกจัดหมวดหมู่ให้ชัดเจน เช่น หมวดคำสอนทาง ศาสนา หมวดวรรณกรรมพื้นบ้าน และหมวดประวัติศาสตร์ เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและการอนุรักษ์ในอนาคต การ สำรวจในวัดและการสัมภาษณ์หมอธรรมจะช่วยให้เข้าใจถึงความสำคัญและการใช้คัมภีร์เหล่านี้ในอดีต การศึกษา เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่น คัมภีร์เหล่านี้สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นใน ด้านต่าง ๆ เช่น ศาสนา วัฒนธรรม การแพทย์แผนโบราณ และการเกษตรกรรม เยาวชนควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากผู้เชี่ยวชาญ เช่น พระสงฆ์ นักวิชาการ หรือหมออนามัย และเข้าร่วมกิจกรรมเช่น การสัมมนา การเยี่ยมชมสถานที่ที่เก็บรักษาคัมภีร์จริง เช่น วัดศรีอุบลรัตนาราม หรือห้องสมุดท้องถิ่น การเรียนรู้เหล่านี้จะช่วยให้เยาวชนเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเยาวชน ครู ผู้ปกครอง และองค์กรท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่สำคัญในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ความร่วมมือในชุมชนจะช่วยให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างยั่งยืนและส่งผลให้เยาวชนเกิดความรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การร่วมมือระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานท้องถิ่น เช่น เทศบาล หรือพิพิธภัณฑ์ จะช่วยส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการอนุรักษ์ เช่น การจัดนิทรรศการหรือสัมมนา นอกจากนี้ ผู้ปกครองยังสามารถสนับสนุนการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นในเยาวชน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนช่วยให้เยาวชนเรียนรู้ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคมในอนาคต ดังนั้น การส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณไม่เพียงแต่เป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า แต่ยังเป็นการสร้างความรู้สึกรักในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น การสำรวจและจัดหมวดหมู่คัมภีร์ การศึกษาและการเรียนรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับชุมชนล้วนเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีและสามารถนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

ประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ เป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้สึกรักหวงแหนและภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะคัมภีร์โบราณที่เก็บรวบรวมความรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการนี้สามารถดำเนินการผ่านหลายรูปแบบ ได้แก่ การปลูกจิตสำนึก การอนุรักษ์ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยรายละเอียดมีดังนี้:

1. การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณในเยาวชนและประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคัมภีร์เหล่านี้เป็นแหล่งความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ซึ่งช่วยในการอนุรักษ์ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีการพินบ้าน การปลูกจิตสำนึกนี้ควรเริ่มจากการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญที่แท้จริง เช่น การจัดอบรม การสัมมนา หรือการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่ข้อมูล เพื่อให้การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากทุก กลุ่มในชุมชน

2. การส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณควรได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เช่น วัด บ้าน และหน่วยงานราชการ โดยการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอ่านและเขียนคัมภีร์โบราณในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา เช่น การจัดคอร์สเรียนการเขียนอักษรธรรมในคัมภีร์โบราณ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการอ่านและเขียนอักษรในคัมภีร์ นอกจากนี้ยังสามารถจัดกิจกรรมเสวนาและการพิมพ์เผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการเสวนา เพื่อกระตุ้นให้เยาวชนและประชาชนมีความสนใจในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

3. การจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์คัมภีร์โบราณมีความสำคัญในการกระตุ้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของเยาวชนและประชาชน เช่น การจัดอบรมและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เยาวชนมีทักษะในการเขียนและอ่านคัมภีร์โบราณ การจัดนิทรรศการคัมภีร์โบราณ ที่เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณและความสำคัญของมัน การจัดกิจกรรมเสวนาและการประชุมเชิงวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการอนุรักษ์คัมภีร์ การจัดกิจกรรมประกวดการเขียนและการอ่านคัมภีร์โบราณ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ห้องสมุดท้องถิ่นหรือศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิล เพื่อให้เยาวชนสามารถศึกษาได้ตลอดเวลา โดยใช้กิจกรรมเหล่านี้ในการเสริมสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล จะช่วยกระตุ้นให้เยาวชนและประชาชนเกิดความสนใจในมรดกทางวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการรักษามรดกดังกล่าวอย่างยั่งยืน

6. อภิปรายผลการวิจัย

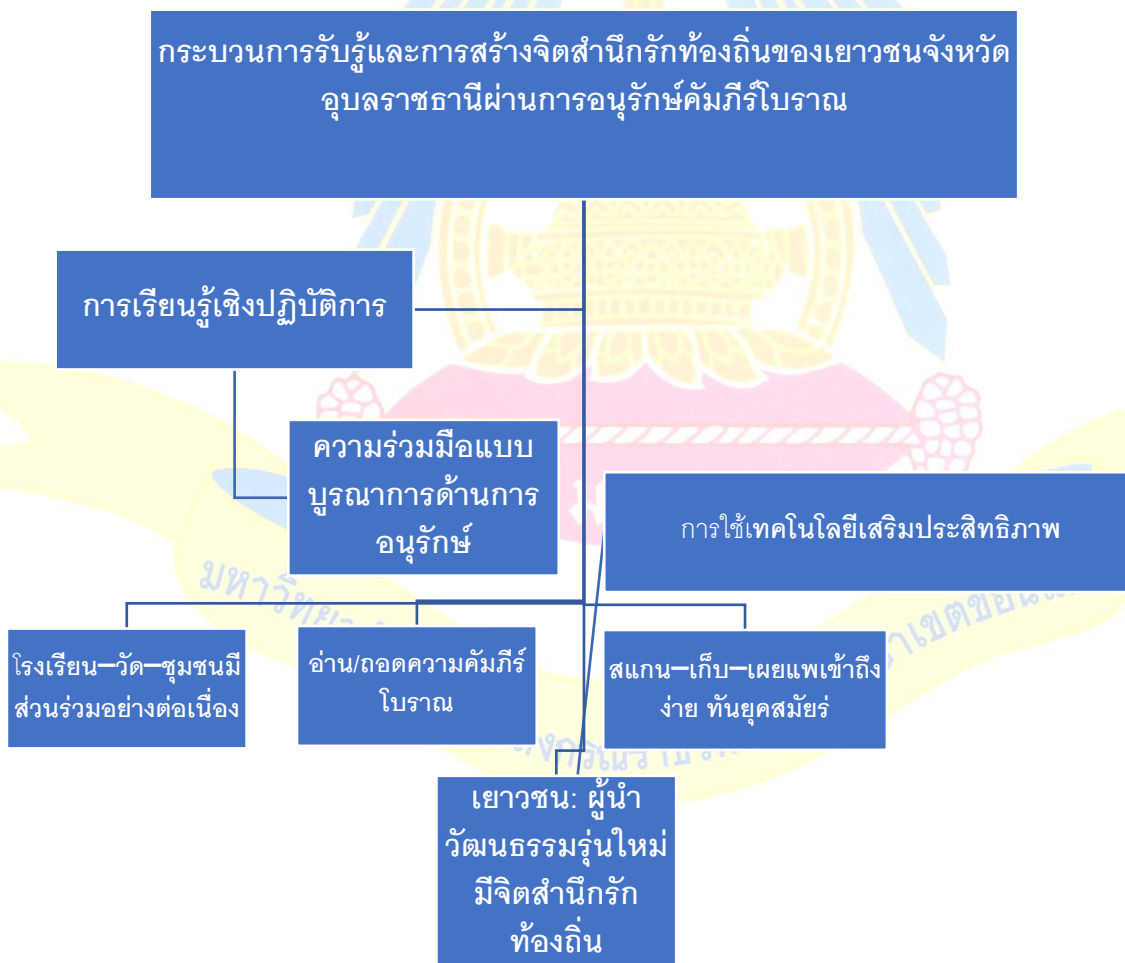
การอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ไบเบิล การสำรวจคัมภีร์ไบเบิลหรือ “การคัดธัมม” เป็นการสำรวจและการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลที่เก็บไว้ตามวัดต่างๆ เพื่อให้ทราบจำนวน ชื่อเรื่อง ตลอดจนสภาพคัมภีร์ไบเบิลเพื่อซ่อมแซมและเก็บรักษาให้เหมาะสม เป็นการยืดอายุของคัมภีร์ไบเบิลได้อีกทางหนึ่ง การเก็บรักษาคัมภีร์ไบเบิลจึงเก็บรักษาไว้ในห้องที่มีการควบคุมอุณหภูมิระหว่าง 20-25 องศาเซลเซียส และมีค่าความชื้นที่ 50-65 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าไม่สามารถติดตั้งเครื่องปรับอากาศและเครื่องควบคุมความชื้นได้ สามารถจัดเก็บคัมภีร์ไบเบิลไว้ในห้องที่มีอากาศถ่ายเทไหลเวียนได้ดีไม่อับชื้น ติดตั้งกร่มงลวดที่ประตูหน้าต่าง เพื่อป้องกันแมลง อีกทั้งควรหลีกเลี่ยงแสงแดดให้มากที่สุด ตลอดจนการหมั่นดูแลรักษาความสะอาดไม่ให้มีฝุ่นละออง เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความสกปรกแล้ว อาจมีเชื้อแบคทีเรียติดมาด้วยซึ่งจะเจริญเติบโตและกัดกินคัมภีร์ไบเบิล นอกจากนี้การห่อคัมภีร์ไบเบิลไว้ในถุงผ้าสะอาด หรือห่อด้วยกระดาษสา และเก็บคัมภีร์ไบเบิลตามแนวนอนเพื่อป้องกันการบิดงอและแตกหักได้เป็นอย่างดี การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคัมภีร์ไบเบิล คัมภีร์ไบเบิลเป็นเอกสารโบราณที่สำคัญ ซึ่งได้บันทึกหรือจารเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญในอดีตของบ้านเมืองส่งต่อมาถึงคนรุ่นหลัง คัมภีร์ไบเบิล มีการจารเป็นเรื่องราวต่างๆ เช่น เรื่องสมุนไพรรักษาโรคที่ใช้ในการรักษาแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน จึงสามารถนำมาถ่ายทอดและพัฒนาทางด้านการแพทย์แผนไทย ตลอดจนนำข้อมูลไบเบิลที่ผ่านการปริวรรตมาประกอบการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา และเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรแพทย์แผนไทย ตลอดจน เรื่องกฎหมาย ตาราโหราศาสตร์ ตาราไสยศาสตร์ แบบเรียนภาษาไทยด้วย นอกจากนี้ คัมภีร์ไบเบิลยังมีคุณค่าที่สำคัญที่ได้รวบรวมพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย สอดคล้องกับจรัส ลีภา (2559. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น” พบว่า 1) ด้านกระบวนการการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลในจังหวัดขอนแก่นนั้นมีการกำหนดขั้นตอนไว้อย่างชัดเจนเช่นมีขั้นตอนเพื่อการสำรวจคัมภีร์ไบเบิลที่กระจัดกระจายอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำคัมภีร์ไบเบิลมาจัดเป็นหมวดหมู่เช่น หมวดศาสนาและปรัชญาหมวดวรรณกรรมพื้นบ้านและหมวดประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารต่าง ๆ เพื่อถ่ายต่อสืบค้น ส่วนรูปแบบการจัดเก็บรักษาคัมภีร์ไบเบิลนั้นไม่มีรูปแบบในการจัดเก็บที่ชัดเจนในยุคต้น ส่วนวิธีการเก็บรักษาในปัจจุบันหลังจากมีการสำรวจและจัดเป็นหมวดหมู่แล้วมีวิธีการจัดเก็บคัมภีร์ไบเบิลด้วยอุปกรณ์ที่ทันสมัยเช่นการถ่ายต้นฉบับด้วยไมโครฟิล์ม เก็บไว้ในเว็บไซต์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ส่วนการเผยแพร่คัมภีร์ไบเบิลในปัจจุบันมีการเผยแพร่คัมภีร์ด้วยวิธีการที่หลากหลายเช่น การเทศน์ของพระสงฆ์ตามบุญประเพณี การจัดนิทรรศการเชิงวิชาการ การศึกษาวิจัย การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน และยังมีการเผยแพร่องค์ความรู้ในคัมภีร์ไบเบิลในรูปแบบของมัลติมีเดีย สื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น วิดีโอ โพรทัศน์ และเว็บไซต์ เป็นต้น 2) ด้านรูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ในจังหวัดขอนแก่นด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลนั้นควรสร้างจิตสำนึกโดยวิธีการให้ความรู้ที่ถูกต้องและให้ตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์ไบเบิลว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสรรพวิทยาต่างๆซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลส่วนการส่งเสริมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลนั้นควรได้รับความร่วมมือของเสาหลักทั้งสามได้แก่ วัด บ้านและหน่วยงานราชการ(โรงเรียน) ควรส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบโดยจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นเน้นเรื่องการเขียนและการอ่านอักษรธรรม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ในคัมภีร์ไบเบิล ส่งเสริมการจัดนิทรรศการตามแหล่งเรียนรู้ มีการจัดเสวนาเชิงวิชาการโดยมีพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการ ร่วมวงเสวนา รวมถึงการส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์องค์ความรู้ที่ได้จากการเสวนาเป็นชุดความรู้ใหม่เพื่อเผยแพร่คัมภีร์ไบเบิลในสื่อออนไลน์ต่างๆ และควรมีการจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติแก่บุคคลและชมรมต่างๆ ที่มีความสามารถในการอ่านเขียนและจารอักษรธรรมในคัมภีร์ไบเบิลได้อย่างถูกต้องตามอักขระวิธี 3) ด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดขอนแก่นนั้นต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประสานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลโดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการหาแหล่งทุนและมีแผนงานของส่วนงานทุกภาคส่วนไว้รองรับและการจัดสรรบุคลากรในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลในการกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผล ในการติดตามแผนงานควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อการพัฒนาหรือนำไปปรับใช้ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลครั้งต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

8. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ควรดำเนินการสำรวจคัมภีร์โบราณและจัดระเบียบให้อยู่ในหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการสืบค้น โดยต้องกำหนดมาตรฐานและรูปแบบการจัดเก็บที่เป็นระบบ พร้อมเผยแพร่คัมภีร์ให้ประชาชนได้รับรู้และศึกษาความสำคัญของคัมภีร์เหล่านี้

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชนในทุกระดับในกระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยทำให้กระบวนการนี้เป็นกิจกรรมร่วมกันของทุกภาคส่วนในจังหวัด การร่วมมือระหว่างพระสงฆ์, ชุมชน และองค์กรภาครัฐในจังหวัดอุบลราชธานีในการกำหนดรูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณจะช่วยให้การอนุรักษ์มีประสิทธิภาพและยั่งยืนการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณควรถูกมองเป็นภารกิจของชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานในรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. การวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ควรนำมาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาการการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณทั้งในด้านเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควรมีการสำรวจความคิดเห็นและพฤติกรรมของประชาชนในภาคอีสานเกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

9. องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ” สรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1. กิจกรรมการรับรู้และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณสำหรับคนรุ่นใหม่มีบทบาทสำคัญในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม โดยเน้นการศึกษาคัมภีร์โบราณที่มีคุณค่าทางศาสนาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมการถอดความและการเรียนรู้ภาษาบาลีหรือภาษาโบราณ การอนุรักษ์คัมภีร์รวมถึงการฝึกทักษะในการดูแลรักษาคัมภีร์ให้คงสภาพดี เช่น การเก็บรักษาในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและการซ่อมแซม การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณผ่านการจัดนิทรรศการและสื่อดิจิทัลช่วยสร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม การทำงานร่วมกับชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์คัมภีร์ การจัดกิจกรรมดังกล่าวส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของเยาวชนและประชาชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2. กระบวนการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่คนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ มุ่งเน้นการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาจิตสำนึกของเยาวชน โดยการสำรวจและจัดหมวดหมู่คัมภีร์โบราณ เช่น คัมภีร์ทางศาสนา วรรณกรรมพื้นบ้าน และประวัติศาสตร์ เพื่อสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาและเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์จึงช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในคุณค่าของคัมภีร์ การสร้าง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เครือข่ายความร่วมมือระหว่างเยาวชน ครู ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นจะส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ เช่น การจัดนิทรรศการและสัมมนา การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทำให้การอนุรักษ์คัมภีร์เป็นไปอย่างยั่งยืนและส่งผลให้เยาวชนเกิดความรักในมรดกทางวัฒนธรรม และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนในอนาคต

3. ประเมินการรับรู้และสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ มีการดำเนินการในสามรูปแบบหลักเพื่อให้เกิดประโยชน์สังคม ได้แก่ การปลูกจิตสำนึก. การอนุรักษ์. และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การปลูกจิตสำนึกเริ่มจากการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของคัมภีร์ผ่านการอบรมและสื่อดิจิทัล เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม การส่งเสริมการอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตรการศึกษาและคอร์สฝึกอบรมการอ่านและเขียนคัมภีร์โบราณในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา การจัดกิจกรรม เช่น การอบรม. นิทรรศการ. และเสวนา จะช่วยกระตุ้นความสนใจในเยาวชนในการรักษาคัมภีร์โบราณ พร้อมทั้งส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การใช้กิจกรรมเหล่านี้จะเพิ่มการมีส่วนร่วมและการตระหนักรู้ใน重要性ของมรดกทางวัฒนธรรมและการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างยั่งยืน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- จรัส ลีกา. (2559). กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2559
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). แหล่งอารยธรรมอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เสฐียร ทั้งทองมะดัน. (2559). การสืบค้นและการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย นิลอาจิ. (2544). โลภทัศน์จากคัมภีร์ใบลาน : คติชนและวิถีชีวิต. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย. (เอกสารอัดสำเนา)
- สมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ. (2559). คู่มือการลงทะเบียน บัญชี คัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย. กรุงเทพมหานคร : เอส.บี.เค. การพิมพ์.

